

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet, SLU Uppsala 2013

Lekparker som gröna mötesplatser

Ett verktyg för inventering, analys och värdering av lekparker ur landskapsarkitektens perspektiv.

Hanna Chatti

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet

EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 poäng

© 2013 Hanna Chatti, hanna.chatti@gmail.com

Svensk titel: Lekparker som gröna mötesplatser. Ett verktyg för inventering, analys och värdering av lekparker ur landskapsarkitektens perspektiv.

Title in English: Playgrounds as green meeting places. A tool for inventory, analysis and valuation of playgrounds from a landscape architect's perspective.

Handledare: Petter Åkerblom, Institutionen för stad och land

Examinator: Susan Paget, institutionen för stad och land

Opponent: Matilda Sabel, exploateringskontoret, Stockholms stad

Bilder: All fotografier av författaren. Lekplatsritningarna och ortofotot över Lidingö och Skärsätra är från Lidingö stad med tillstånd från staden. Kartan över Stockholm är från Google Maps. Teckningarna på s. 20-33 är från boken *Play for all guidelines: planning, design and management of outdoor play settings for all children: workbook* (Moore 1987) med tillstånd av författaren.

Nyckelord: lekplats, lekpark, grön mötesplats, inventering, analys, värdering, barn, tonåringar, vuxna, seniorer, planering, förvaltning

Key words: playground, meeting place, inventory, analysis, valuation, children, teenagers, planning, management

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Förord

Som en första övning i årskurs ett på landskapsarkitektutbildningen fick vi i uppdrag att skapa en god plats. Vi fick ställa oss frågan vad en god plats egentligen är? Som en sista uppgift på utbildningen tycker jag därför att det känns passande att återigen vara tillbaka där jag började och fundera över samma fråga.

Den här gången har dock utgångspunkten varit att försöka förstå vad som utgör en bra lekpark för barn men som också kan fungera som en grön mötesplats för människor i alla åldrar. Detta har varit en lärorik process, men också en berg och dalbana där jag har pendlat mellan insikt och total förvirring.

Till hjälp på denna resa har jag haft natur- och parkenheten på Lidingö stad. Jag skulle därför vilja tacka Michael Bergman, Karin Hjelmfeldt och Roland Öhman för att jag fick chansen att utföra arbetet hos dem samt för deras expertis och assistans.

Jag skulle också vilja tacka min handledare Petter Åkerblom för att han en gång introducerade mig till ämnet och för hans positiva inställning och goda råd under vägens gång.

Till sist vill jag också tacka min familj och mina vänner för deras hjälp och ovärderliga stöd.

Hanna Chatti

Sammanfattning

Lekparker kan ha en viktig funktion i samhället, inte bara som en plats för barns lek utan även som en plats där människor i alla åldrar kan mötas (Faskunger 2008). Detta examensarbete presenterar, utvärderar och utvecklar ett praktiskt arbetsverktyg för inventering, analys och värdering av lekparker som gröna mötesplatser.

Bakgrund

I ett projekt för Lidingö stad tog jag i samarbete med natur- och parkenheten fram ett arbetsverktyg för inventering och analys av lekparker. Staden ville att fokus skulle ligga på hur dessa platser fungerade som gröna mötesplatser för alla åldrar. Som landskapsarkitektstudent använde jag mig av landskapsarkitektens perspektiv.

Syfte och mål

Examensarbetets syfte är att presentera och analysera arbetsverktyget som jag var med och tog fram på Lidingö stad. Detta görs utifrån en fördjupad litteraturstudie och den erfarenhet som jag fick av själva inventerings- och analysarbetet. Jag redogör också för ett utvecklingsförslag. Målet är att verktyget i sin helhet ska kunna inspirera och tillämpas av andra som arbetar med förvaltning av lekparker och andra utemiljöer för lek och sociala möten.

Metod

Metoderna som används är en litteraturstudie kring lagar, normer, historia, forskning, litteratur och andra arbetsverktyg som rör utemiljöer för barn samt en fallstudie där arbetet som utfördes på Lidingö stad diskuteras.

Mina två forskningsfrågor är:

1. *Vilka kvaliteter har arbetsverktyget i fallstudien?*
2. *Vilka utvecklingsmöjligheter har arbetsverktyget i fallstudien?*

Resultat

Litteraturstudien visar att det är bra att koncentrera sig på landskapet när man utformar lekparker (Mårtensson 2009). Bra lekparker är komplexa med stor variation avseende upplevelser och lekmöjligheter, vilket delvis kan uppnås med en varierad naturmiljö (Harvard 2006). De flesta människor uppskattar ungefär samma saker oavsett ålder (Johansson et al. 2009) men i olika grader av stökighet (Olsson 2010).

I fallstudien presenteras arbetsverktyget som är utformat som en checklista med flera aspekter indelade i olika kategorier. Dessa kategorier är bland annat lokalklimat, rumslighet, vegetation och aktivitetsförutsättningar.

Platsernas komplexitet visar sig i arbetsverktygets många aspekter. För vissa aspekter har det dock varit svårt att hitta rätt beskrivande nyckelord. Verktygets format är lätthanterligt i fält men en del faktorer kan vara svårbedömda. Det

kräver dessutom att man har en utbildning som inbegriper rumslighet, växtmaterial och människors behov när det gäller utemiljöer, för att kunna hantera verktyget på ett korrekt sätt.

Förslag

Litteraturstudien visar exempel på värderingssystem och som ett utvecklingsförslag har jag därför utformat en värderingsmodell. Jag har plockat ut vissa värderingsgrundande aspekter och kategorier från arbetsverktyget i fallstudien. De värderas på en skala mellan ett och sex beroende på graden av kvalitet och variation. Poängen kan sedan användas som statistik och ett lättöverskådligt sätt att kommunicera information till andra samt förhoppningsvis höja värdet på lekparker.

Diskussion och reflektion

Jag tycker att jag till stor del har lyckats uppfylla mitt syfte. Litteraturstudien och mina erfarenheter av arbetet i fallstudien har varit användbara. Däremot har det varit svårt att vara objektiv i analysen av något som jag har arbetat med så länge.

Jag hoppas att verktyget tillsammans med utvecklingsförslaget kan inspirera till att andra verktyg så småningom tas fram. Jag vill återigen betona att det krävs både användbara verktyg och utbildning för att förvalta lekparker på ett bra sätt. Slutligen anser jag att det är viktigt att föra en dialog med brukarna om man vill ta reda på deras behov och det vore ett sätt att ytterligare kunna utveckla och förbättra arbetsverktyget.

Summary

Skaters, a gazebo
and a swing basket in Gothenburg

Playgrounds play an important role in our society. High quality areas for outdoor play are essential for children's development and health. These places can also act as green meeting places for the whole community. Despite of this there seem to be an uncertainty on how to develop and maintain playgrounds. This thesis is therefore a proposal on how to work with playgrounds as a way of increasing the value of these places.

Background

I started working on this thesis when I got an assignment from my work at the municipality of Lidingö stad to do an inventory of their 43 playgrounds. They wanted to create a new program for the playgrounds that would focus on how to make them attractive, not just for children but for people of all ages. Since it was difficult finding a method of inventory that suited this purpose I created a tool with help from the municipality and used it on the playgrounds.

Aim

The aim of this thesis is to present and evaluate a tool for inventory and analysis that I was part of creating and to do so through literature studies

and the experience I got from the field work. I also want to suggest how to develop it further. As a landscape architect student both the tool from the case study and the proposal have a landscape architects perspective. Hopefully both tools will also be useful for other professionals working with outdoor play environments.

Method

I have used two types of methods. The first one is a case study and the second one is literature studies.

The case study

In the case study I discuss the inventory and analysis that I performed at Lidingö stad. I present the tool and the situation on Lidingö concerning playgrounds. I have also talked to the head of the nature and park division at Lidingö stad.

The literature studies

To be able to evaluate the tool I have studied laws and guidelines, literature, research and other tools of inventory that concerns outdoor play environments. The information comes from books and from the Internet.

Research questions

I use these two research questions to reach my aim:

1. *What are the qualities of the tool from the case study?*
2. *Which possibilities of development does the tool from the case study have?*

Summary

Result

The thesis is divided in to three parts. The first one is the case study from Lidingö stad. The second one is the literature studies. And the third one is the conclusions, the proposal and the discussion.

The case study – Lidingö stad

Lidingö stad is a municipality north east of Stockholm. It is constituted by one big island and a few smaller and it is a part of the inner archipelago of Stockholm. It has around 44 000 inhabitants and about 11 000 of them are children (Lidingö 2011).

Today the municipality manages 43 playgrounds. There used to be a lot more but the difficult financial situation in Sweden during the 90's along with new safety standards concerning playgrounds, led to a reduction of the number of playgrounds (M. Bergman, personal communication, March 15, 2012)

Since the plan for the playgrounds had to be updated the municipality saw this as a chance to make strategic changes. They wanted to broaden the concept of playgrounds to include not only playground equipment but also other activity areas and incorporated nature, more like playscapes.

Instead of focusing on just small children they wanted the plan to accommodate to all age groups and people with different disabilities. To be able to do so they needed to make an inventory and analysis of what they had today. This was the assignment I was given and it was carried out

during the summer and fall of 2012.

During my years of working at Lidingö stad while I have been studying landscape architecture at the Swedish University of Agricultural Sciences at Ultuna, I have performed different types of inventories and analyses both at work and at the University, but not especially of playgrounds.

I tried to find a suitable tool for this but I only found ones that partly suited the purpose. Still, I used them as inspiration and made a new one that combined aspects from them that I, with help from the municipality, deemed appropriate. The result is the checklist that can be seen on page 7 and 8.

The focus of prior playground management has been on having conventional and safe playground equipment for smaller children, not on the landscape and on creating green meeting places for people of all ages. Therefore some of the conclusions were not so surprising.

For example it showed that many playgrounds had access to nature but the play equipment was not coordinated in the natural landscape. It also showed that there were fundamental lacks in the design of the playgrounds, such as few of them being adapted for people with disabilities and not many having suitable lighting or protection from rain and snow. These are basic necessities in our Swedish climate.

The tool was developed over time, before, during and after the actual field work. The process that has gone up and down. Trying to find the appropriate words and structure has not been easy.

In the end I found the tool to be useful in pinpointing the qualities of the playgrounds even though this is probably not the final version of it. The report for Lidingö stad will be finished in the summer of 2012.

The literature studies

The laws and guidelines in Sweden are too ambiguous to be useful when creating the checklist. This also implies that though the guidelines say that outdoor environment for children should be prioritized the laws are not specific enough to enforce this.

The literature and research emphasizes the importance of nature and seeing playgrounds as landscapes for play, playscapes, where the play and activity equipment are adapted to the shape and form of the landscape (Mårtensson 2009).

The local climate, vegetation and other natural elements such as trees, bushes and hills brings variety, shade and material for making dens. This is especially important for children's health since it protects them from UV-radiation and increases their physical activity (Boldemann 2006).

Children and adults appreciate more or less the same kind of things when it comes to green meeting places (Johansson et al. 2009) but in different degrees of tidiness (Olsson 2010).

To promote social interactions for children and adults with disabilities it is important that, to the greatest possible extent, they can use the same activity areas as everyone else (Harvard 2006).

The checklist from the case study

1. General factors

Facts	name		district		size		construction year	refurbishment year	condition		
Classification	neighborhood playgrounds		local playgrounds		district playground		excursion playground		staffed playground		
Demographics	small children		older children		teenagers		adults		senior citizens		in total
Places of care	family day nursery	day care	school	high school	retirement home	home for disabled					
Communications	foot and bicycle path	road	parking	public transport	riding paths	jetty/pier					
Surroundings	type of area		type of nature		public control/view from surroundings		commercial establishments		placement in the landscape		traffic

2. Existing environment

Equipment	information signs	wastebasket	bicycle stand	pram roof	fences	walls	bridges/piers	pergola/arbor/trellises	toilet	restaurant/cafeteria	
Local climate	cardinal direction	sunny places	moving shade	sun roof/canopy	precipitation cover	breezy	lee	windbreak	free from noise pollution	noise pollution protection	
Spatiality	landscape adaptations	diverse environment	appropriate scale	rooms of different sizes	appropriate transits	varied levels/topography	varied ground material	appropriate paths	appropriate "walls"/partings	marked entrances	
	appropriate lighting	open and closed	calm zones	dynamic zones	"messy" zones	well-kept zones	variable places	gathering places	places with a view	places with an overview	

Summary

Vegetation	varied	forest	dense	sparse	multifunctional lawn	appropriate ground cover	appropriate shrubbery	appropriate trees	climbing tree	play friendly shrubbery	
	solitary plants	adjusted to the seasons	provides loose material	farming	bacciferous bush/fruit tree	flowering splendor	attracts butterflies	attracts birds	smells	produces sounds	
Water	storm water management	watercourse	ocean/lake	wetland	pond	pool	shower/ drinking water	fountain	water pump	bird bath	
Winter	skiing track	ski slope	sledge slope	ice rink	appropriate lighting	heated objects	snow ploughing	snow managing for play			
Prere- quisites for activities	conventional seating	unconventional seating	sheltered seating	table	pick nick spots	possibilities to barbecue	stage	spectator seats	culture/art	play sculpture	labyrinth
	nature play possibilities	play with loose material	construction possibilities	sandbox	clay	swimming possibilities	winter sports	ball play/ball court	track and field	cycle/skate possibilities	trampoline
	baby swing	single swing	swing for multiple persons	funicular	seesaw	animal ride	spring ride	spinning ride	carousel	chin-up bars	balancing possibilities
	climbing possibilities	combination structure	slides	tunnels	play house	vehicle	obstacle course	outdoor gym	wind charm	play with sound	play with light
	play with colors	play with forms	ground patterns	educational play	nesting box/ bird table	nests for insects	animal keeping	fishing			
Target group	infants	older children	teenagers	adults	senior citizens	disabled persons					

3. Analysis

Strengths	
Weaknesses	
Possibilities	
Threats	

Conclusions of the research questions:

1. *What are the qualities of the tool from the case study?*

The literature studies stress that quality playgrounds are complex places with a lot of variation (Harvard 2006). That is why the checklist has many aspects. It also showed that there is research and experience behind all the aspects of the checklist.

The landscape perspective of it demands knowledge of things such as spatial factors, vegetation and how different target groups use the space, to be able to handle it properly.

The format of the checklist with keywords and squares to fill in makes for easy use and a graphically clear tool. The difficult part is finding the right word to match the aspect you want to pinpoint.

Some of the aspects can also be hard to decide upon, such as the condition of the place, if the environment is varied, or if certain parts are suitable or have the right quality.

The type of activities that take place can also be difficult to distinguish if there are no people around performing them. Finally it is hard to escape the fact that these kinds of methods and evaluations to some extent are subjective.

2. *Which possibilities of development does the tool from the case study have?*

When it comes to developing the tool there are aspects that can be further looked in to. One is that of gender, especially trying to figure out what girls

want to do at these green meeting places.

A second one is accessibility for disabled children and adults. I felt that I had insufficient information about both subjects to be able to include them in an adequate way.

A third is communicating with the users to learn more about their needs. This was not possible in the case study due to money and time, but it would be a valuable perspective.

A fourth dimension is the one of trying to evaluate the results. Some of the tools from the literature studies had systems for evaluations. Again I took inspiration from them and created a new one that can be seen as the fourth part of the tool from the case study.

The proposal - an evaluation system

When evaluating playgrounds you receive information that can be turned in to statistics that are easy to communicate to others, such as politicians. This can also be a way of increasing the value of green areas in general.

I have selected some aspects and categories from the case study tool that are the basis of the valuation. Each of the twelve categories can get a mark from 1 to 6 depending on its quality and the extent of the variation.

Each category should also have an explanatory text that shows why it gets a certain point. The exact mark each category gets is not crucial, but it does give a hint of the state of the playground. The tool is shown on page 10.

Summary

The evaluation tool

	Aspect	1	2	3	4	5	6	Points
1	Size	very small	small	quite small	quite big	big	very big	
2	Identity	very weak	weak	quite weak	quite strong	strong	very strong	
4	Communications	very bad	bad	quite bad	quite good	good	very good	
3	Placement in the landscape	very bad	bad	quite bad	quite good	good	very good	
5	Equipment selection	very bad	bad	quite bad	quite good	good	very good	
6	Local climate	very bad	bad	quite bad	quite good	good	very good	
7	Spatial variety	very small	small	quite small	quite big	big	very big	
8	Vegetation variety	very small	small	quite small	quite big	big	very big	
9	Water integration	very bad	bad	quite bad	quite good	good	very good	
10	Winter-adjustments	very bad	bad	quite bad	quite good	good	very good	
11	Prerequisites for activities	very small variation	small variation	quite small variation	quite big variation	big variation	very big variation	
12	Target group adjustments	very few	few	quite few	quite many	many	very many	

Discussion and reflection

The aim of this thesis was to introduce and analyze a tool for inventory and analysis that I was part of creating and I think that I have reached this aim to a rather great extent. The literature studies and the filed work were very useful. However, it is difficult to be objective when being so familiar with it. Since it has been hard getting hold of established tools, I see this as a contributing example on how such a tool could be designed. Still, you need to have an appropriate education to be able to use the tool in an adequate way.

Several questions came up along the way. I wonder why they are not more specific laws or regulations to secure children's access to quality outdoor play areas close to their homes. I am curious about what have happened to the areas where the playgrounds that have been removed, used to be and how this reduced access to playgrounds has affected the children? I ask if manned playgrounds might be a good option for securing quality playgrounds since it allows for more maintenance intense aspects such as domesticated animals.

I want to emphasize the need for both established tools and education to be able to manage high quality playgrounds. Finally I believe that to truly understand the needs of the users you need to have a dialogue with them. This would be a way on how to develop the tool further and I hope I get a chance to do so in the future.

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning.....	4
Summary.....	5
Inledning.....	12
Bakgrund	12
Syfte och mål	13
Metoder	13
Forskningsfrågor	14
Läsanvisning	14
 Del 1	
Litteraturstudie.....	15
Lagar och riktlinjer	16
Litteratur och forskning	20
Arbetsverktyg	34

 Del 2	
Fallstudie.....	41
Lekparksutveckling på Lidingö	42
Arbetsverktyget	44
Checklistans delar	45
Checklistan	46
Exemplet Skärsätraparken	53
Slutsatser - Lidingös 43 lekparkar	57
Reflektion över arbetet	60
 Del 3	
Slutsatser.....	61
Forskningsfråga 1	62
Forskningsfråga 2	64
 Förslag.....	66
Värderingssystemet	66
Exemplet Skärsätraparken	68
Användning av värderingsverktyget	69

Diskussion.....	70
Måluppfyllning	70
Nya frågeställningar	70
Reflektioner	72
 Referenser.....	73
Tryckta källor	73
Elektroniska källor	75
Muntliga källor	77
Bildkällor	77
 Bilaga.....	78
Lagrum och styrdokument med koppling till barns rätt till lek och utveckling	

Inledning

Blomsterprakt
på Göteborgs trädgårdsförening

Betydelsen av bra utemiljöer för lek kan inte nog betonas när det gäller barns utveckling och hälsa. Dessa lekparkar kan också ha en viktig roll som gröna mötesplatser för befolkningen i övrigt. Trots det råder det en osäkerhet kring planering och förvaltning av dessa ytor. Nationellt strävar man efter en god folkhälsa, något som svårligen kan uppnås utan utemiljöer med hög kvalitet. Detta arbete är därför ett förslag på hur man kan arbeta med lekparkar som ett led i strävan efter att höja värdet på dessa platser.

Bakgrund

Det här examensarbetet tog sin början i maj 2011 då jag fick då i uppdrag av Lidingö Stad att göra en lekparksinventering och analys av kommunens 43 lekparkar. Kommunen ville att inventeringens fokus skulle ligga på platsernas fysiska förutsättningar som gröna mötesplatser för människor i alla åldrar. Det skulle vara ett sätt att öka platsernas attraktivitet.

Gröna mötesplatser definieras i folkhälsainstitutets rapport *Grönområden för fler* som platser i naturen som samlar folk och där människor kan se och bli sedda (Johansson, Kollberg & Bergström 2009, s. 55). Den slutliga rapporten skulle vara ett underlag till det nya

lekparksprogrammet som staden ville ta fram.

Enligt landskapsarkitekten Märit Jansson är lekplatser anlagda platser i den bebyggda utemiljön som är planerade speciellt för barn och barns utomhuslek (Jansson 2008, s. 5). Begreppet lekplats associeras ofta till en plats för lekredskap för mindre barn och därför har Lidingö istället valt att kalla dem lekparkar. Det vill säga en park som innehåller lekplatser men som även inkluderar andra aktivitetsytor och naturmark för lek och rekreation, inte bara för mindre barn utan även för ungdomar, vuxna och seniorer.

Förvaltning av kommunala lekplatser handlar inte bara om skötsel- och underhållsfrågor, utan även om strategisk planering och utveckling av verksamheten och utbudet, projektering, brukarinflytande (Jansson 2008, s. 7). I slutändan innebär förvaltning av lekplatser att skapa och utveckla ett utbud av platser där bland annat innehåll, utformning, placering och fördelning gagnar brukarna på bästa sätt (Jansson 2008, s. 11).

För att dessa platser ska kunna förvaltas så bra som möjligt behövs förståelse för lekparkernas roll och användning. Det krävs också en kunskap om lagar, riktlinjer och forskning i ämnet samt lämpliga verktyg för det strategiska arbetet.

Då vi på park- och naturenheten på Lidingö stad inte kunde hitta ett arbetsverktyg för inventering och analys som passade, tog jag med hjälp av enheten fram ett nytt. På grund av tidsbrist fanns det inte så mycket tid för efterforskningar och metodutveckling innan det

praktiska inventeringsarbetet i fält var tvunget att börja. Dock hade jag utfört inventeringar och analyser tidigare för Lidingö stad och under landskapsarkitektutbildningen, som jag kunde dra nytta av.

För att skapa verktyget tog jag inspiration av de olika arbetsverktyg för inventering och analys som jag kommit i kontakt med och som jag fann relevanta. I kursen *Stadsrum för barn och unga* på Sveriges lantbruksuniversitet på Ultuna hade jag dessutom studerat lekparkar och utemiljöer för barn i Stockholm, Göteborg och i New York i USA, erfarenheter som jag också kunde använda mig av. I samarbete med kommunen fortsatte jag att utveckla verktyget under arbetets gång, både under inventeringsfasen och i efterarbetet med analys och rapporten som skulle bli resultatet av arbetet.

Examensarbetet är således en utvärdering av det arbetsverktyg som jag utvecklade på Lidingö utifrån en litteraturstudie och den erfarenhet jag fick av själva inventerings- och analysarbetet. Jag presenterar även ett förslag på en vidareutveckling av arbetsverktyget.

Syfte och mål

Syftet med det här examensarbetet är att presentera och kritiskt granska ett arbetsverktyg för planering och förvaltning av lekparkar, som jag själv har varit med och skapat, utifrån en

fördjupad litteraturstudie och erfarenheten av själva arbetet med verktyget. Jag vill utreda dess kvaliteter och brister samt föreslå en utveckling av arbetsverktyget. Målet är i förlängningen att verktyget ska kunna inspirera andra och även användas av andra i arbete med lekparksförvaltning.

Målgrupp

Som landskapsarkitekt ser jag lekplatser ur ett landskapsperspektiv vilket gör att begrepp och synpunkter är färgade av min utbildningsbakgrund. Det är därför svårt för mig att avgöra om arbetsverktyget kommer att tolkas och användas på det sätt jag har tänkt, även av andra yrkesgrupper. Målgruppen är dock, förutom landskapsarkitekter, planerare, arkitekter, ingenjörer och entreprenörer som arbetar med utformning och förvaltning av barns och ungas utemiljöer.

Metoder

I början av processen med examensarbetet hörde jag av mig till ett antal kommuner i storstäderna för att undersöka om de hade några arbetsverktyg för inventering och analys som jag kunde ta del av. Det visade sig dock att de inte hade det och därför bestämde jag mig för att istället fokusera på fall- och litteraturstudien.

Litteraturstudien

Litteraturstudien är till för att ge teoretiskt

Inledning

Fjäril i lekpark på Lidingö

perspektiv på verktyget som användes i fallstudien samt för att fördjupa kunskapen om metoder för lekparksutveckling. För att sätta metoden i rätt kontext har jag granskat lagar och normer som gäller lekplatser, erfarenheter och forskning om lekmiljöer utomhus samt användbara arbetsverktyg för inventering, analys och värdering av lekplatser.

Jag har undersökt litteraturen och sedan tagit med och sammanfattat det som varit relevant för ämnet. Informationen har jag hittat på Internet och i böcker. Examensarbetet utgår från svenska förvaltningsföresättningar även om vissa källor och inspiration kommer ifrån andra länder. Litteraturstudien används också för att svara på forskningsfrågorna.

Fallstudien

I fallstudien diskuterar jag det inventerings- och analysprojekt som jag deltog i på Lidingö. Jag redovisar även för situationen på Lidingö när det gäller lekparken. För att få fram bakgrundsinformation har jag samtalat med Michael Bergman som är natur- och parkchef på Lidingö stads tekniska förvaltning. Fallstudien används för att presentera och förklara det arbetsverktyg som jag sedan utvärderar och för att kunna svara på forskningsfrågorna.

Forskningsfrågor

För att kunna uppfylla mitt syfte använder jag mig

av dessa två forskningsfrågor:

1. *Vilka kvaliteter har arbetsverktyget i fallstudien?*
2. *Vilka utvecklingsmöjligheter har arbetsverktyget i fallstudien?*

Läsanvisning

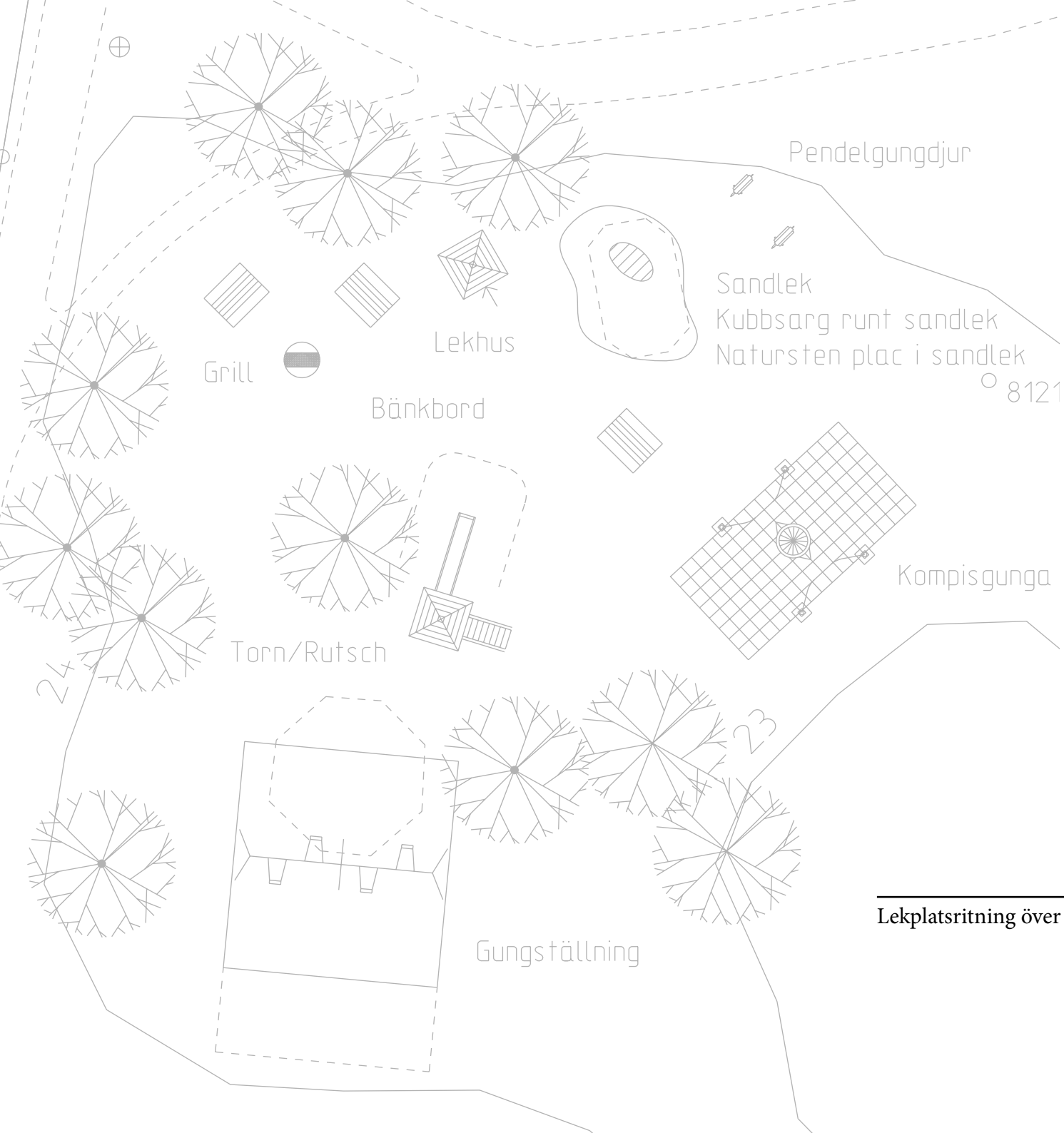
Arbetet är indelat i tre delar. Den första delen är litteraturstudien. Här redovisas de lagar och riktlinjer som gäller för lekplatser. Den tar också upp forskning och litteratur i ämnet samt de arbetsverktyg som jag har inspirerats av.

Del två är fallstudien som innehåller en beskrivning av lekparksförvaltningen på Lidingö, en presentation av arbetsverktyget som användes där samt en sammanfattning av resultaten från inventeringen och analysen.

I del tre försöker jag att sammanfatta svaren på mina forskningsfrågor. Jag presenterar också ett förslag på ett värderingssystem som är en vidarutveckling av arbetsverktyget från fallstudien.

Slutligen kommer diskussionsavsnittet där jag diskuterar om jag har nått mina mål, tar upp nya frågeställningar samt reflekterar över framtida möjligheter.

Varje kapitel har en eller flera rutor innehållandes kortare sammanfattningar av innehållet, vilket är till för att underlätta för läsaren.

DEL 1

Lekplatsritning över Rudbodaparken på Lidingö

Litteraturstudie

Ekollon i lekpark på Lidingö

Litteraturstudien är en sammanställning av de lagar och rekommendationer som finns att följa, den litteratur och forskning som finns kring barns lek utomhus och gröna mötesplatser betydelse samt vilka metoder som finns att tillgå när det gäller förvaltning av dessa ytor. Kapitlet ger också en historisk bakgrund kring lekplatsförvaltning.

Lagar

Här sammanfattas de lagrum som man måste hålla sig till när man planerar för barns lek.

PBL

De regler som finns för utemiljön anges i *plan- och bygglagen, PBL* (2010:900). Där står det bland annat om krav på anordnande av fria ytor för lek och utevistelse samt i 8 kapitlet 15 § att krav på att "lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas". Dessutom anges att tomter och allmänna platser ska utformas så att de är tillgängliga för och kan användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Det finns dock inga exakta mått eller innehållsmässiga krav för dessa ytor. I kap 8 12 § står det även att tillgänglighetsanpassningen ska ske i "skälig utsträckning" och om hindret är "enkelt att avhjälpa".

Tillgänglighet

Enligt regeringspropositionen *Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken* (1999/2000:79) som antogs i riksdagen år 2000, skulle hela Sverige vara tillgänglighetsanpassat till 2010, så även de offentliga lekplatserna.

PSL

När det gäller säkerheten på lekplatser så kräver *produktsäkerhetslagen, PSL* (2004:451) att varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare till konsumenterna ska vara säkra. PSL gäller även för varor som tillhandahålls i offentlig verksamhet, exempel på detta är lekredskap på lekplatser.

BFS

Säkerheten och tillgängligheten på lekplatser tas också upp i *Boverkets författningssamling* (BFS 1993:57 med ändringar till och med BFS 2008:6). Där finns regler om skydd mot olyckor vid fasta lekredskap på tomter. Boverkets föreskrifter om enkelt avhjälpta hinder (BFS 2003:19 IDN) innehåller krav på att tillgängligheten på befintliga lekplatser ska förbättras så att de kan användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Riktlinjer

Dessa nationella och internationella riktlinjer bör också tas hänsyn till.

Svensk standard

Säkerhetsstandarden för lekredskap, Svensk Standard (SS-EN 1176-77) antogs 1 januari 1999 och är detsamma som de gemensamma Europeiska Standarderna. Den kan erbjuda en bra inspirationskälla för utveckling, anläggning och skötsel av lekredskap och utemiljöer för barn. Standarderna innehåller minimikrav för säkerhet och används vid bedömning av om en produkt är säker enligt kraven i PBL och PSL. Om en näringsidkare väljer att inte följa standarderna måste den kunna visa för tillsynsmyndigheterna att lekinstallationen är säker på annat sätt. Petter Åkerblom menar att man är formellt frivillig att följa en standard om det inte finns en hänvisning till standarden i en lag eller föreskrift eller då den ingår som underlag vid upphandling och olycksfall kan vid behov prövas mot den i domstolen (Åkerblom 2000, s. 5).

Barnkonventionen

På UNICEF:s svenska hemsida står det att Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989 och ratificerades av Sverige 1990. Den definierar vilka rättigheter som bör gälla för alla barn i hela världen, i alla samhällen, oavsett kultur, religion eller andra särdrag. Varje människa under 18 år räknas som barn. Alla barn har rätt till lek i en utvecklande, trygg och lämplig omgivning och tillvaro.

Artikel 3 säger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som

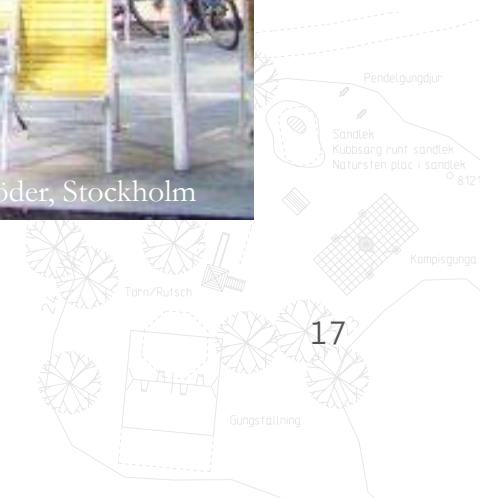
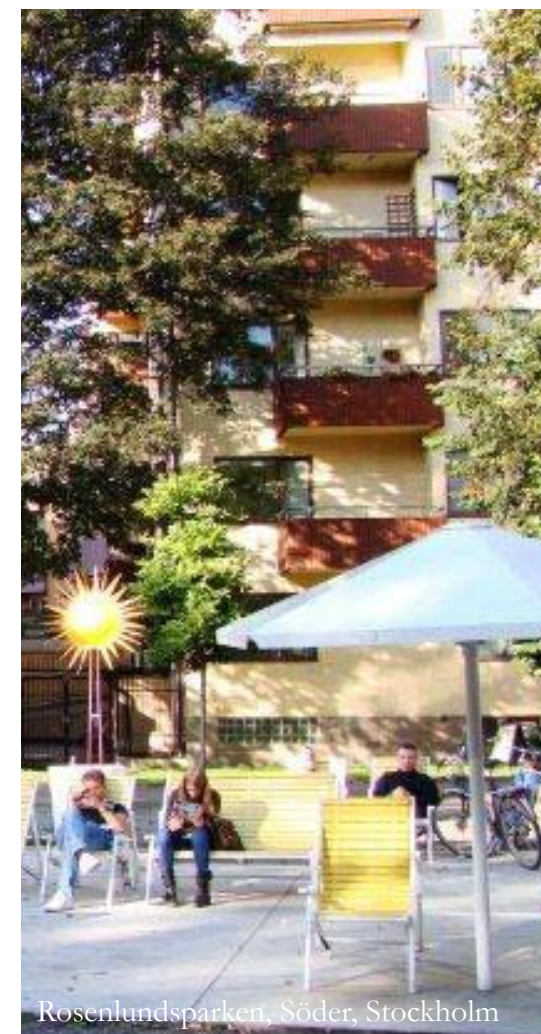
rör barnet. Artikel 4 anger att konventionsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder för att genomföra barnens rättigheter. Artikel 6 handlar om att barnet har rätt till liv och utveckling vilket innebär inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen. Barn behöver många saker för att utvecklas bra, en av dem är möjligheten att leka.

Artikel 12 lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. Detta inkluderar att bli hörd och kunna påverka utformningen av sin närmiljö. Artikel 24 behandlar barnets rätt till en god hälsa. Artikel 27 beskriver barnets rätt till en viss levnadsstandard. Artikel 31 i barnkonventionen handlar om barns rätt till vila, fritid och kultur. Artikel 31 erkänner barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation anpassat efter dess ålder. Lämpliga verksamheter ska tillhandahållas och deltagande ska främjas (UNICEF Sverige 2009).

Enligt barnombudsmannens hemsida är barnombudsmannen den statliga myndighet som har i uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån barnkonventionen (Barnombudsmannen 2012).

Barnsäkerhetsrådet

Efter att barnkonventionen ratificerats bildade regeringen barnsäkerhetsdelegationen i oktober 2001 med uppdraget att hitta en huvudman som kunde se över och arbeta med frågor om barns rätt

Litteraturstudie

till en stimulerande, trygg och säker uppväxtmiljö på nationell nivå (Socialdepartementet 2004).

Arbetet avslutades den 31 december 2003 med slutbetänkandet *Från barnohycksfall till barns rätt till säkerhet och utveckling* (SOU 2003:127) där det står att: ”Det är viktigt att se barns och ungdomars utveckling i ett sammanhang. Barn och ungdomar har rätt att växa upp i en miljö där de kan leka och röra sig fritt, anta utmaningar, successivt utöka sin aktionsradie och sin självständighet utan att riskera att dödas eller skadas allvarligt”.

Barnsäkerhetsrådet, som idag ligger under Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), fick uppdraget att samordna barnsäkerhetsarbetet medan Movium (centrum för stadens utemiljö) fick samordningsansvar för kunskapsutveckling och kunskapsspridning om barns och ungas utemiljöer (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2012, Sveriges regering 2011).

Folkhälsomål

När det gäller de nationella folkhälsomålen är barn och unga enligt regeringens proposition *En förnyad folkhälsopolitik* (2007/08:110), en särskilt angelägen målgrupp för det hälsofrämjande folkhälsoarbetet. Där står det att barndomen är en dynamisk tid i livet som kännetecknas av snabba förändringar i både kropp och beteende. De levnadsmönster och vanor som grundläggs i tidig ålder följer ofta med och påverkar resten av livet. Barn och unga kan sällan välja den miljö de lever i och är extra känsliga

för yttre påverkan.

I rapporten står det också att barns och ungas hälsa kan främjas och skillnader i uppväxtvillkor minska genom folkhälsopolitiska insatser i miljön i hemmet, bostadsområdet, förskoleverksamheten, skolbarnomsorgen, skolan och på fritiden samt förhållanden som berör barnens levnadsvanor och utvecklingsmöjligheter, inte minst utformningen av lokalsamhället.

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”. Målet ska uppnås genom insatser av myndigheter, landsting, kommuner med flera inom ett stort antal politikområden som har anknytning till folkhälsans målområden (Folkhälsoinstitutet 2010).

Miljömål

Enligt naturvårdsverkets hemsida innebär de nationella miljökvalitetsmålen *God bebyggd miljö* och *Ett rikt växt- och djurliv* att bebyggda miljöer även ska tillhandahålla bra, hälsosamma och varierade livsmiljöer som ger möjligheter till ett rikt och utvecklande liv med god livskvalitet. Det innefattar grönområden för lek och rekreation. Det är upp till bland annat varje kommun att göra upp en miljöplan för hur man ska arbeta för att nå dessa mål (Naturvårdsverket 2012).

Konsekvensbeskrivningar

För att bedöma vilka konsekvenser planering på övergripande, strategisk eller projektnivå har för

olika grupper av människor eller intressen, används konsekvensbeskrivningar (Trafikverket 2012).

MKB

Miljökonsekvensbeskrivning, MKB är ett dokument för planer, program och projekt som är lagreglerad och grundad på EG-direktiv (Naturvårdsverket 2011). I Miljöbalken (1998:808) står det i 6 kapitel 3 § att syftet med en MKB är att identifiera och beskriva de direkta och indirekta effekter den planerade verksamheten eller åtgärden kan medföra på bland annat människor, växter, djur, mark, vatten, luft, hushållning med mark, vatten och råvaror. MB anger också när en MKB ska göras och att det är den som gör ansökan som ska stå för kostnaderna.

BA

Barnkonsekvensanalyser, BKA görs när det handlar om att analysera hur olika insatser och åtgärder påverkar just barn och unga. (Faskunger 2008, s. 44). Kravet på konsekvensanalyser gäller alla åtgärder på olika nivåer i samhället där barn berörs. En viktig del i bedömningen är förstås barnens åsikter (Rasmusson 2003, s. 267). När barnens bästa inte kan tillgodoses ska man redovisa för konsekvenserna och kompenserande åtgärder som eventuellt kan göras (Harvard 2006, s. 15).

Barnplaner

På samma sätt som en grönplan eller en cykelplan kan man göra en barnplan. Även den kan ligga

till grund för översiktsplanen, på så sätt tar man reda på och visar barnens villkor i det samhälle som planeras. Den kan innehålla information om var barnen bor, vilka skolor de går i, var fritidsaktiviteterna och mötesplatserna finns samt var och hur de rör sig mellan hemmet, skolan och fritidsaktiviteterna (Sellers 2002, s. 5).

Sammanfattning av lagar och riktlinjer

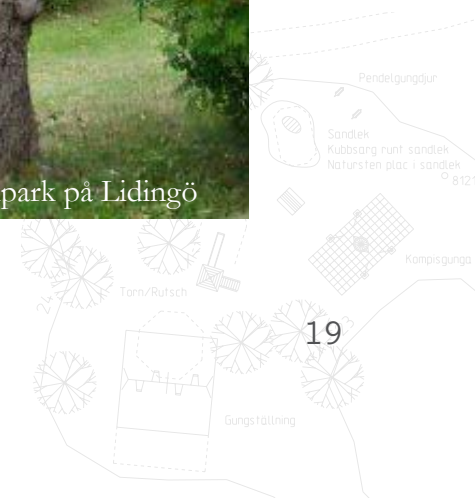
Lagarna och riktlinjerna är idag fokuserade på säkerhet och tillgänglighet men bara Svensk Standard, som gäller säkerhet, är detaljerad. I övrigt är lagarna och riktlinjerna såpass generella och odetaljerade att de inte ger några konkreta aspekter att ta med i checklistan.

Många riktlinjer hävdar att barns tillgång till stimulerande utelek miljöer ska prioriteras och att de även inför förändringar i närmiljön har rätt att bli hörda, men lagarna är inte tillräckligt konkreta och backar inte upp riktlinjerna när det gäller detta.

I följande avsnitt presenteras litteratur och forskning om utemiljöer.

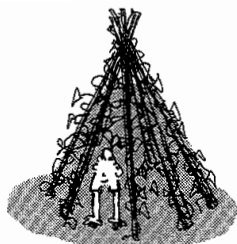

Frukt/klätterträd i lekpark på Lidingö

Litteraturstudie

Följande teckningar är från boken *Play for all guidelines: planning, design, and management of outdoor play settings for all children: workbook* (Moore 1987)

Kojbyggen är ett sätt att påverka sin miljö på och på bygglekplatser kan barnen bygga sina egna.

Barn är nyfikna på utemiljön runt omkring dem.

Djurhållning kan vara ett inslag i den bemannade parkleken.

Litteratur och forskning

Lekmiljöer skapas genom planering, design, naturens processer och människors användning. De främsta användarna av utemiljön är barn och de är nyfikna på den fysiska miljöns alla möjligheter. Det är barnen som väljer vilka platser de leker på och som bestämmer hur de vill använda dem. För dem har utformningen av och tillgången till en bra utemiljö stor betydelse. Trots det har tillgången till utelekmöjligheter på många håll i Sverige försämrats. Här följer en sammanställning av lekplatser utveckling, forskning kring betydelsen av barns lek och gröna mötesplatser samt hur dessa ska utformas för att på bästa sätt tillgodose olika människors behov.

Historisk tillbakablick och förvaltning

Barn har lekt i alla tider men enligt Malmös lekplatsprogram är anordnade lekplatser ett relativt modernt fenomen som fick sin allmänna utbredning först fram emot mitten av 1900-talet. När sedan miljonprogrammets bostadsområden genomfördes under 1960- och 70-talet byggdes en stor mängd lekplatser (Malmö, 2006, s. 5). Att planera och anlägga lekplatser för barn i den urbana utemiljön har dock sedan länge ansetts delvis problematiskt (Jansson 2008, s. 9).

Lekplatsförespråkaren Hans Wohlin såg den anlagda lekplatsen främst som ett substitut för

stadsbarns bristande tillgång på lek på landsbygden eller i naturen (Wohlin, 1961, s. 2). Eva Norén-Björn skriver att rapporter och publikationer från 1970- och 80-talen riktade kritik mot lekplatsernas utformning och användbarhet (Norén-Björn 1977, s. 12). Roger Hart menar att lekplatser har också kritiserats för att isolera barn från platser med möjlighet till social möten (Hart 2002, s. 135). Men enligt Kim Rasmussen och Trine Agervig Carstensen finns det också enskilda lekplatser som är mycket välanvända, populära och som är betydelsefulla platser även ur barns perspektiv (Rasmussen, 2004, s. 160; Carstensen, 2004, s. 18).

Mia Heurlin-Norinder säger att planerade platser har betydelse men de måste hålla god kvalitet (Heurlin-Norinder 2005, s. 132). Oftast är stora lekplatser liktydigt med uppskattade lekplatser, ju större desto bättre (Carstensen 2004, s. 18). Jansson skriver att särskilda satsningar har gjorts på uppskattade äventyrslekplatser och bygglekplatser, en typ av parklek med personal där barnen får en mer aktiv roll och möjlighet att påverka och skapa sin egen plats för lek, men att de tyvärr har blivit ganska ovanliga i Sverige idag (Jansson 2008, s. 9). Ingegerd Harvard menar att det är för att de anses alltför kostsamma (Harvard 2006, s. 5).

Titti Olsson och Harvard menar dock att parkleken verkar vara en av de få platserna i det offentliga rummet där barnets ordning är tillåten och personal i parkerna efterfrågas fortfarande (Olsson 2010, s. 7, Harvard 2006, s. 75).

Normer och standarder

På 1960-talet kom Hans Wohllins normer för lekplatser att influera planering, design och förvaltning av lekplatser. Normerna hade tydliga instruktioner vad det gällde innehåll, avstånd och storleken på ytor och utrustning (Kungliga bostadsstyrelsen, 1964, s. 4:1-16). När hans rekommendationer blev till nationella normer (Svensk Byggnorm, 1975, s. 415) kom de enligt Eivor Bucht och Eva Kristensson att få mycket stort och långvarigt inflytande (Bucht 1997, s. 41; Kristensson, 2003, s. 54).

Arvid Bengtsson menar att normerna resulterade i lekmiljöer som det finns skäl att vara skeptisk till samt en övertro på lekplatser som en kompensation för en i övrigt barnfientlig bebyggelse. Men han säger också att man bör vara glad över att de fanns då man inte vet vad som händer när man inte ställer konkreta krav (Bengtsson 1981, s. 145).

I slutet av 1980-talet ersattes normerna av mer allmänna beskrivningar i plan och bygglagen (1987:10). Det finns inte längre några nationella krav på att lekplatser ska ha en viss omfattning, storlek eller kvalitet. Planering, projektering och förvaltning av lekplatser utgår istället från beslut och strategier på den kommunala nivån (Jansson 2008, s. 8).

1999 antogs en ny säkerhetsstandard för lekredskap, Svensk Standard (SS-EN 1176-77), normer som enligt Jansson har fått stor inverkan på lekplatsförvaltningen och trots att det inte

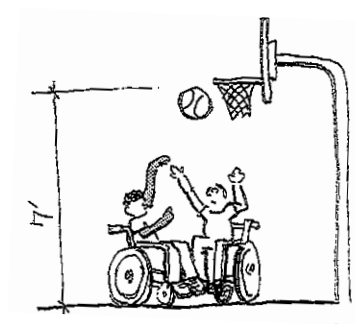
är någon lag har lekplatsers säkerhet sedan införandet uppmärksammats mycket. Standarden har kritiserats för att gynna lekredskapstillverkarna mest (Jansson 2008, s. 8). Nic Nillson och Harvard skriver att den också anses ha orsakat en reduktion av antalet lekplatser och en försämrad lekplatsattraktivitet, trots att standarden inte gäller retroaktivt för befintliga lekplatser (Nilsson 2002, s. 31; Harvard 2006, s. 7).

Åkerblom menar att det är betydelsefullt att fokusera på vad som ger höga lekvärden och inte bara tänka på säkerhetsaspekter. Vidare menar han att utmaningen är en viktig drivkraft i lek utomhus och det finns alltid en risk för sår eller blåmärken. Säkerhet och lekbarhet behöver inte vara motsättningar, men barnen ska inte behöva riskera allvarliga skador eller sina liv (Åkerblom 2000, s. 4).

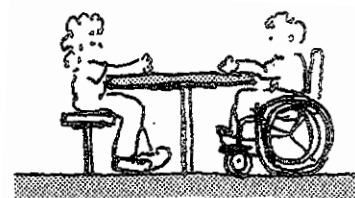
Försämrat utbud

Den ekonomiska krisen och ekonomiska besparingar under det sena 1990-talet i kombination med de ökade kraven på lekplatsernas skick och säkerhet resulterade i en omedelbar försämring av utbudet på många håll i landet (Jansson 2008, s. 21). Nedläggningen av lekplatser skulle knappast ha genomförts ifall normerna för tillgång hade funnits kvar (Jansson 2008, s. 27).

Förutom säkerhetskraven på lekredskapens finns nu också krav på att lekplatserna ska tillgänglighetsanpassas för funktionshindrade. Maria Prellwitz och Lisa Skär skriver att barn med funktionshinder upplever sig begränsade i

Anpassade aktivitetsytor kan se ut på en mängd olika sätt.

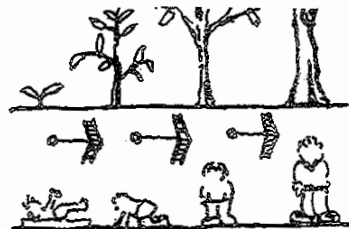

Tillgängliga bord är viktigt.

Upphöjda planteringar ökar tillgängligheten.

Litteraturstudie

Barnen växer i takt med vegetationen.

Vegetation ger möjlighet till interaktion med vilda djur.

Vegetation stimulerar sinnena.

användningen av lekplatserna och därför också har svårt att interagera med andra barn där (Prellwitz & Skär 2007, s. 144). Tillgänglighetsanpassningen av lekplatser har blivit en anledning till att satsa större resurser på lekplatserna då man inte kan skapa tillgänglighet genom att ta bort dem (Jansson 2008, s. 27). Sammantaget har dock antalet lekplatser i landet under senare år minskat avsevärt, både på grund av neddragningar och genom strategiska satsningar på ett fåtal större enheter (Jansson 2008, s. 4).

Osäkerhet kring förvaltning

Idag finns det stora skillnader mellan olika delar av landet vad det gäller utbud, ekonomiska förutsättningar och strategier för lekplatstillgång (Jansson 2008, s. 4). Lekplatsfrågan tycks i mångt och mycket ha kommit att handla om att följa olika regelverk och det finns de kommuner som låter anpassningen till kraven på tillgänglighet och säkerhet utgöra strategierna (Jansson 2008, s. 29).

Faktorer som påverkar lekplatsförvaltningen är främst den ekonomiska situationen men också hur väl förvaltarna har kunnat tala för sin sak (Jansson 2008, s. 30). Lekredskapssäkerheten bör enligt Jansson dock ställas i rimlig proportion till krav och önskemål på barns tillgång till goda miljöer, en barnvänlig stad och tillgänglighet för funktionshindrade (Jansson 2008, s. 28).

Maria Prellwitz, Maare Tamms och Rafael Lindqvist forskning har visat att kunskapen kring behovet och kraven på tillgänglighetsanpassning av

lekplatserna hos förvaltarna har varit låg (Prellwitz & Tamm, 1999, s. 169; Prellwitz, Tamm & Lindqvist 2001, s. 63). Det finns en osäkerhet kring hur lekplatser ska förvaltas samt vilka strategier för tillgång som bör tillämpas och generellt finns en önskan om stöd, mer kunskap samt om att få diskutera problematiken kring lekplatsförvaltning, metoder och strategier (Jansson 2008, s. 4).

Wohlin menar att syftet med normförslagen var just att fästa uppmärksamheten på lek- och trafiksäkerhetsfrågor, och bidra till att de fick en mer framträdande roll i projektering, granskning och forskning (Wohlin 1961, s. 45).

Olika perspektiv

Brukarnas vanor och krav på lekplatsanläggningar kan ha förändrats med nya tidens vanor och familjemönster, vilket gör att deras perspektiv på lekplatser blir allt viktigare (Jansson 2008, s. 29).

När det gäller barns behov pratas det allt oftare om barnperspektiv, till skillnad från tidigare dominerande expertperspektiv (Jansson 2008, s. 27). Gunilla Halldén skriver att barnperspektiv bland annat handlar om vilken plats barn ges i vårt samhälle (Halldén 2003, s. 12). Barn anses ha en viktig kunskap om sin miljö och de bör därför involveras i planeringen om de rätta förutsättningarna för deras aktiviteter ska kunna skapas (Hart 2002, s. 147; Rasmusson, 2003, s. 268). Termen barnperspektiv har dock kritiserats för att vara vilseledande, då barns perspektiv tolkas av vuxna (Halldén 2003, s. 20).

Jansson hävdar att vissa kommuner, på olika sätt, vänder sig till lekplatsernas brukare inför förändringar av lekplatsutbudet som till exempel genom enkätundersökningar, genom att prata med förskolor, ordna boendemöten eller genom att beakta förslag som kommer in. De undersöker också barnantal i olika kommundelar eller försöker utforska lekplatsbehovet på andra sätt, ofta inventeras också de befintliga resurserna (Jansson 2008, s. 22).

Harvard menar att det finns skillnader i hur utemiljön upplevs av barn och vuxna, att barn närmar sig utemiljön på ett kroppsligt och sinnligt vis, de berättar vad de gör där och hur det känns. Vuxna, menar Harvard, betraktar den istället från ett mer visuellt och funktionellt utgångsläge, de beskriver hur den ser ut och dess funktion. Tillsammans med Maria Kylin menar hon att man därför bör tala om aktiviteter istället för redskap när man talar med barn samt fråga dem vad de vill kunna göra, uppleva och känna i en miljö istället för vad de skulle vilja ha i den (Harvard 2006, s. 41; Kylin 2004, s. 11).

Betydelsen av lek och fysisk aktivitet

I Malmös lekplatsprogram står det att lek länge sågs som en onyttig sysselsättning men att man idag vet att lek är lika viktig för barns utveckling som traditionell utbildning. Det är därför viktigt att stadsbyggandet anpassas till barns villkor, för deras

säkerhet, trygghet och möjlighet att utnyttja och lära känna sin miljö (Malmö, 2006, s. 5).

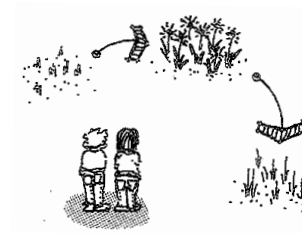
Barns lek

Före detta barndomsmannen, Lena Nyberg, menar i folkhälsoinstitutets rapport *Barns miljöer för fysisk aktivitet* att barn under hela uppväxten utvecklar sin fantasi och kreativitet genom leken. De får därigenom chansen att uttrycka och bearbeta tankar och känslor som ökar självkännedomen (Faskunger 2008, s. 11).

I samma rapport säger Maria Nordström att bara stimulerande miljöer väcker barns intresse och fångar deras uppmärksamhet så att de kan upprätta en meningsfull relation till den. Fysiska aktiviteter är därför aldrig enbart en motorisk verksamhet utan de har betydelse för individen som person och för välbefinnandet (Faskunger, 2008, s. 30).

Harvard skriver att barn i leken utvecklar sociala, känslomässiga och motoriska förmågor och att om de får tillgång till miljöer med lagom farliga och skrämmande utmaningar vågar barnen prova nya saker som utvecklar mod och självkänsla (Harvard 2006, s. 18).

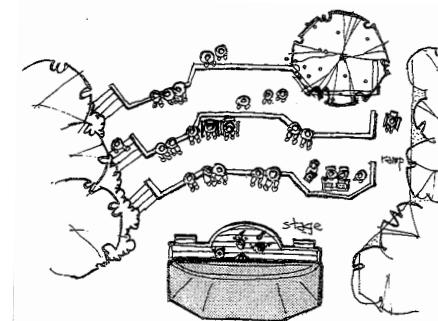
Vidare tillägger hon att uteleken har också en terapeutisk betydelse där barnen kan öva förmågan att lösa problem och ta egna initiativ. Psykosocialt ger leken barnen en chans att bli sedda, våga ta kontakt, känna närhet och tillhörighet, få impulser, inspiration, lära av andra och att hitta en roll men också våga delta efter förmåga, att få stöd och vara annorlunda utan att skämmas (Harvard 2006, s. 43).

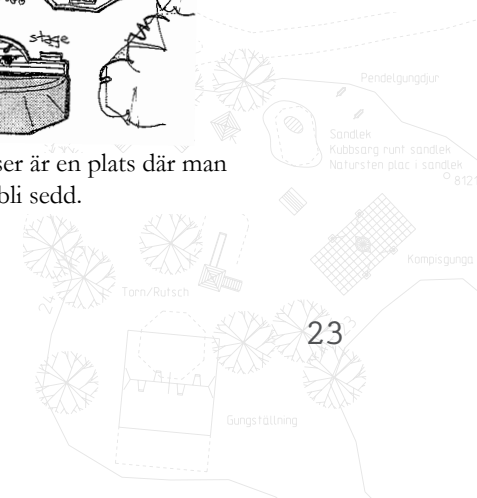
Vegetationen lär barnen om årstiderna.

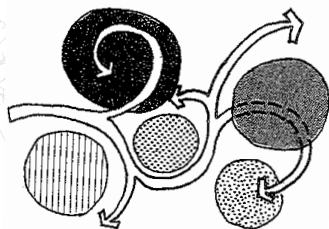
Klätterträd är en naturlig utmaning.

En scen med åskådarplatser är en plats där man kan se och bli sedd.

Litteraturstudie

En variation av olika aktivitetstyper och övergångar är positivt.

I lekbuskage kan barnen välja avskildhet.

Vegetation ger löst material att leka med.

Utelek

Patrik Grahn menar att vuxnas barndomsminnen av betydelsefulla platser är ofta platser utomhus. Barnets naturliga sätt att ta till sig den fysiska omgivningen är med hjälp av alla sinnen vilket skapar starka minnen (Grahn red. 1997, s. 7).

Fredrika Mårtensson säger att barn i alla åldrar har gemensamt ett intresse för det konkreta och den sinnliga kontakten med miljön ger barnen ett slags fotfäste. Om utemiljön är tillräckligt stor och varierad kan det uppstå ett spännande spel mellan olika platser (Mårtensson 2005, s. 2).

Kylin hävdar att barnen behöver avskildhet för att kunna uppleva kontroll av det fysiska rummet, vilket är en förutsättning för mental utveckling och känslan av självständighet. Möjligheten att välja avskildhet har enligt henne inskränkts av att barns tid och rum idag är hårt kontrollerat av vuxna vilket gör utemiljön extra viktig som ett potentiellt fritt rum för barnens eget skapande. Utforskning av miljön och det lösa materialet är viktigt för att platsen ska upplevas som deras (Kylin 2005, s. 5; Kylin 2004, s. 12).

Enligt Mårtensson är naturliga processer såsom omvandlingen mellan snö, vatten och is är skeenden som fascinerar. Hon skriver också att barnen bemöter smådjur som medvarelser som de tillägnar mycket uppmärksamhet och omsorg, men att djuren ger också inspiration och förstärker lekens fysiska karaktär. Tillsammans kan den fysiska miljöns former, naturens processer och barnens rörelser generera många spännande

överraskningsmoment (Mårtensson 2005, s. 3; Mårtensson 2004, s. 110).

Det finns en föreställning om att barn leker lika bra var som helst vilket ofta leder till att det inte läggs så stor vikt vid hur det ser ut där barn leker (Grahn red. 1997, s. 85, Mårtensson 2004, s. 23). Men Pia Björklid menar att barn vill ha spänning och utmaning och därför undviker sterila, fantasilösa lekplatser (Faskunger 2008, s. 25). Johan Faskunger skriver att barnvänliga miljöer och mötesplatser för barns lek och fysiska aktivitet också främjar lokalkännedom, socialt kapital och en positiv känsla för ens närmiljö (Faskunger 2008, s. 20).

Fysisk aktivitet och hälsa

År 2011 bestod ungefär en femtedel av Sveriges befolkning av barn (Statistiska centralbyrån 2011). Hur barn lever och mår har stor betydelse för folkhälsan idag och i framtiden (Faskunger 2008, s. 11). Mycket tyder dock på att den fysiska aktiviteten hos barn har minskat och stillasittande aktiviteter generellt sett har ökat och att trenden ökar med stigande ålder, speciellt i tonåren samt att den är mer uttalad hos flickor än pojkar (Faskunger 2008, s. 19). Varje år kostar fysisk inaktivitet samhället mycket pengar, utöver själva sjukdomsbördan och det mänskliga lidandet (Barnombudsmannen 2001). Trots det har barns förutsättningar till en fysiskt aktiv livsstil försämrats (Faskunger 2008, s. 19).

Lekplatser är betydelsefulla miljöer för barns fysiska aktivitet, men de är ofta slitna och i stort

behov av utveckling (Faskunger 2008, s. 5). Cecilia Boldeman skriver att man genom att bevara och utveckla attraktiva och stödjande områden för barns lek, kan förbättra deras möjligheter till fysisk aktivitet (Boldemann 2005, s. 8).

Tillgång till miljöer för utelek

Enligt Faskunger främjas barns utvecklingskapacitet av att de får kunskap av att utforska sin närmiljö på egen hand men att barns rörelsefrihet och möjligheter att på egen hand vistas utomhus på gångavstånd från hemmet har begränsats de senaste årtiondena. Mycket till följd av olika samhällshinder som den kraftiga ökningen av biltrafiken, de växande avstånden till utbud och olika målpunkter samt en växande oro bland föräldrar för säkerhets- och trygghetsaspekter (Faskunger 2008, s. 6).

Antalet närliggande lekplatser och attraktiva lekområden i närområdet kring bostaden är mycket viktigt för barns förutsättningar till lek, fysisk aktivitet och utveckling (Faskunger 2007, s. 9, Harvard 2006, s. 23). De har emellertid korta aktionsradier vilket gör att lekplatserna måste finnas där barnen är, i deras närmiljö (Bengtsson 1981, s. 145).

Bengtsson hävdar att en planering som utgår från barnens normala aktionsradier resulterar i ett finmaskigt nät av anläggningar. Det blir många och små anläggningar men eftersom fritiden för både barn och vuxna vanligtvis är korta stunder, blir närheten en kvalitet som kan uppväga många brister i anläggningen (Bengtsson 1981, s. 167).

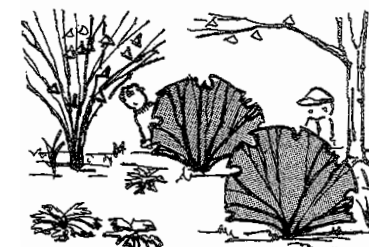
Trenden har emellertid varit att många kommuner tar bort lekplatser till förmån för få, rejält upprustade sådana, eftersom ekonomin inte tillåter att alla anläggningar underhålls, vilket riskerar att förlänga avstånden och försämra tillgängligheten till lekplatser (Faskunger 2008, s. 24). Hur många utemiljöer för barns lek som tillhandahålls kan vara ett mått på hur stor plats barnen får ta och vilken attityd som finns till barns lek (Jansson 2008, s. 10).

Gröna mötesplatser

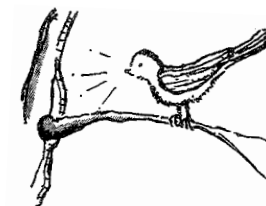
Lekplatser och parker är bland de viktigaste mötesplatserna som finns i ett samhälle och genom att satsa på attraktiva och barnvänliga platser kan även sociala relationer, integration och sammanhållning främjas (Faskunger 2008, s. 20). Allmänna grönområden är tillgängliga för alla vilket gör att människor oavsett inkomst, ålder och etnicitet kan använda dem (Boverket 2007, s. 19).

Tillgång till attraktiva grönområden ger också förutsättningar för god fysisk och psykisk hälsa i befolkningen (Johansson et al. 2009, s. 6). Gröna mötesplatser möjliggör även tillgänglighet, trygghet, säkerhet, bra uppväxtmiljöer och frihet från buller (Johansson et al. 2009, s. 10).

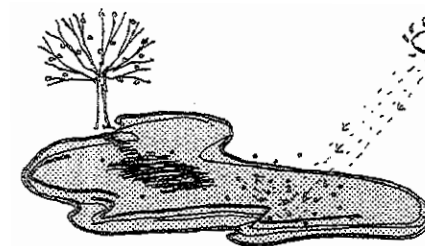
Det är värdefullt för barn att leka nära vuxna och vara med där det händer saker, att imitera är en del av läroprocessen (Harvard, 2006, s. 23). Lekplatserna bör därför planeras för gemensamma aktiviteter och gemensam samvaro för både barn och vuxna så att de kan fungera som utflyktsmål för barngrupper med vuxna, familjer med flera

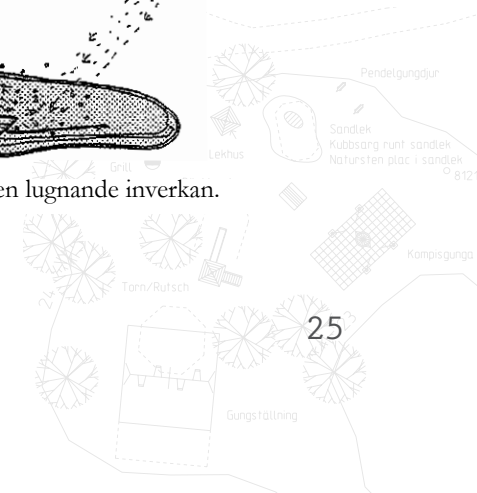
Vegetation att leka runt och i.

Fåglar och fågelsång är ett uppskattat inslag.

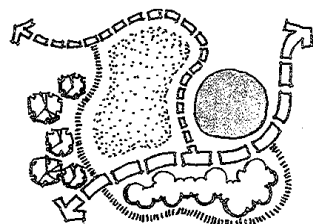

Spiegelblankt vatten har en lugnande inverkan.

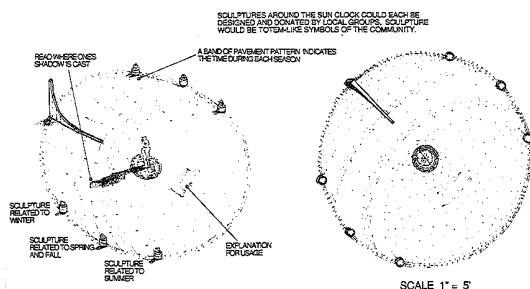

Vegetation bidrar med stor variation i textur.

En variation av olika gånger och rum gör platsen mer spännande.

Ett solur är ett exempel på ett pedagogiskt inslag.

(Bengtsson 1981, s. 141, Jansson 2008, s. 9).

Det behövs också satsningar för barn, vuxna och äldre med funktionsnedsättningar, vilket även främjar åldersintegrering (Harvard 2006, s. 22). En utmaning är att satsa på platser för tonåringar, i synnerhet unga tjejer då det råder en osäkerhet kring deras behov och preferenser (Faskunger 2008, s. 41; Hart 2002, s. 143).

Lekparkers utformning

Mårtensson skriver att miljöer som vänder sig till barn, som lekplatser och andra aktivitetsytor, underlättar för dem att ta steget ut, hitta varandra och påbörja en aktivitet. Men miljöerna måste vara attraktiva ur barnets perspektiv, de får inte vara för tillrättalagda utan de måste erbjuda komplexitet och mångtydighet (Mårtensson 2005, s. 2). Att de även upplevs som oavslutade gör att barnen, antingen fysiskt eller i fantasin, kan omvandla och förändra den (Norén-Björn et al. 1993, s. 33).

Olsson hävdar att vårt samhälle präglas av ett ideal där alla ytor helst ska vara snygga och designade, inklusive lekplatserna men att det inte är barnets ordning. De vill istället ha det stökiga, röriga, kaosartade, smutsiga, tillfälliga, ständigt föränderliga, upp och nedvända (Olsson 2010, s. 4).

Det är inte hur lekplatsen ser ut som betyder mest, utan det är att det finns många möjligheter, stor variation, omväxling och en mångsidighet som inspirerar till experiment, spontanitet och skapande

(Nilsson 2006, s. 29). Norén-Björn skriver att barn emellertid lägger märke till god formgivning med ovanliga former, skiftningar mellan ljus och mörker samt dekorativa detaljer. Ofta är det dock sådant som vuxna inte ens ser som fångar barnens uppmärksamhet, som de fäster sig vid och som hjälper dem att skapa en relation till miljön (Norén-Björn, Andersson & Mårtensson 1993, s. 35).

Sharon Stine menar att lekplatser ska erbjuda flera till synes motsatta förhållanden. Det vill säga att miljöerna ska vara både tillgängliga och otillgängliga, aktiva och passiva, hårda och mjuka, öppna och stängda, beständiga och föränderliga, enkla och komplexa, privata och offentliga, naturliga och byggda samt att de ska erbjuda utmaning och risk men också repetition och säkerhet (Stine refererad i Woolley 2008, s. 505).

Genom ett varierat utbud av aktivitetsmöjligheter och material får man en miljö som fungerar för fler (Harvard 2006, s. 73). För att underlätta för läsaren är följande text kategoriserad på samma sätt som checklisten i den följande fallstudien.

Allmänna faktorer

Det är betydelsefullt att platsen har ett namn som sätter den på kartan. Det kan leda till att platsen prioriteras och blir ett begrepp som syns och finns med i olika dokument (Harvard 2006, s. 26). Genom att placera lekplatser på centrala platser

med naturlig vuxennärvaro och därmed fler vakande ögon, ökar tryggheten och åtkomligheten för alla barn (Harvard, 2006, s. 23). Platsen bör också vara knuten till ett system av gång och cykelvägar mellan vardagliga målpunkter som bostäder, skola med flera (Harvard, 2006, s. 24).

Om en miljö är tillgänglighetsanpassad måste det gå att komma nära med bil och inte parkera för långt bort. Vägar och parkeringsplatser bör dock avskiljas väl från lekytorna så att kontakten mellan biltrafik och barn minimeras (Harvard 2006, s. 24).

Befintlig miljö

Eva Norén-Björn menar att om man kunde erbjuda barnen en skog, en äng och en strand skulle man inte behöva planera för att lek skulle uppstå. För att främja barns utveckling bör en lekplats därför vara lika variationsrik som naturen (Norén-Björn 1977, s. 191). I en varierad miljö kan ett litet barn, ett större barn, ett ledset barn och ett glatt barn alla hitta sin plats (Grahns 2007, s. 68).

Utrustning

Harvard och Robin Moore skriver att information på platsen gör både vistelsen och barnen säkrare samt att staket och murar som har varierats i färg och form ökar orienterbarheten och säkerheten vid trafikerade platser. Bryggor och broar med spännande samband är en form av landskapsanpassning (Harvard 2006, s. 61;

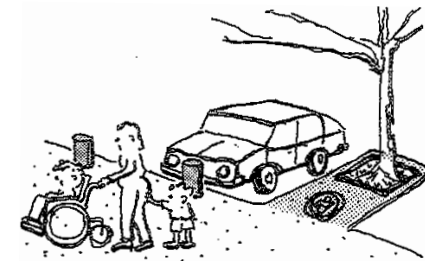
Moore 1987, s. 124). Tillgängliga toaletter är ett grundläggande krav (Harvard 2006, s. 74).

Lokalklimat

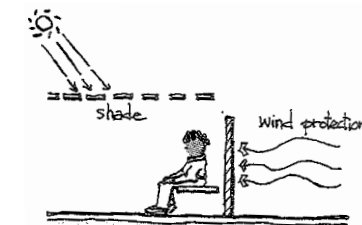
Norén-Björn anser att lekplatsens läge, lokalklimat och fördelning av sol och skugga är betydelsefullt. Vidare skriver hon att tillhandahållande av skydd mot väder och vind är viktigt i vårt klimat samt att detta gäller särskilt för små barn och funktionsnedsatta som inte kan ta sig runt på egen hand. Hon tycker också att häckar och buskage kan utgöra bra vindskydd, trädungar skapar naturliga rum som skyddar mot både vinden och solen. Vinden kan emellertid bli en del av upplevelsen på platsen, att vindspel eller andra saker som låter vinden tar tag i dem, är roliga inslag i en utemiljö (Norén-Björn et al. 1993, s. 61).

Det behövs också platser för åretruntbruk i centrala och synliga lägen, som platser för måltider med regnskydd (Harvard 2006, s. 28). En plats ska även planeras med tanke på solens rörelse, då det är både lustfyllt och hälsofrämjande att vistas ute så mycket som möjligt under dygnets ljusa timmar (Harvard 2006, s. 37).

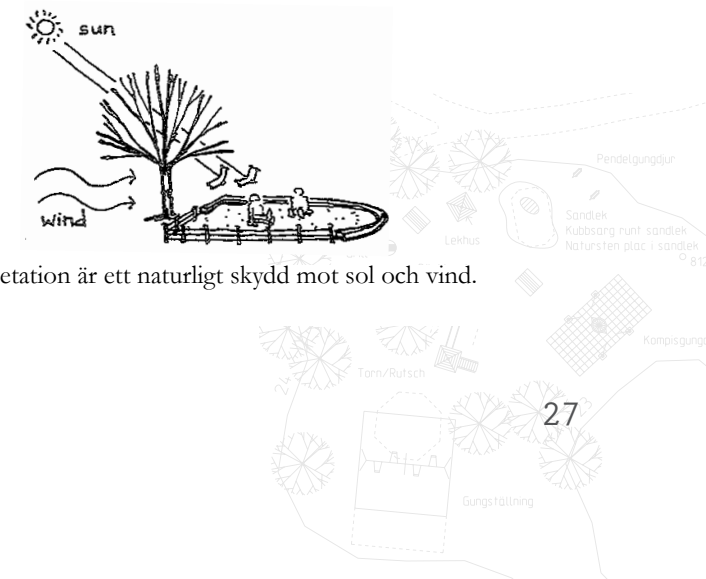
Skuggiga partier erbjuder dock både svalka på sommaren och skyddar mot UV-strålning (Johansson et al. 2009, s. 57). Finns det inte tillgång till naturlig skugga bör det finnas skuggande tak över populära aktivitetsområden, annars väljer vuxna att stanna inne med barnen under de soligaste timmarna (Boldemann 2006, s. 307).

Avsläppningszoner och handikapparkeringar kan vara en viktig tillgänglighetsfaktor.

Skugga och vindskydd är viktigt för lokalklimatet.

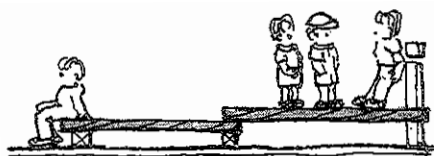

Vegetation är ett naturligt skydd mot sol och vind.

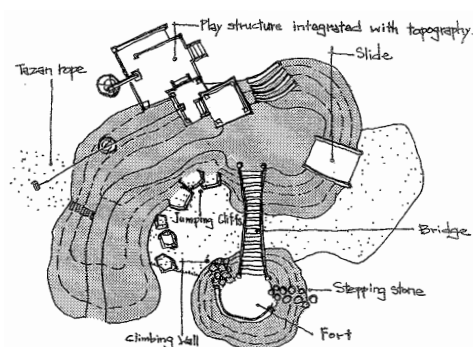
Litteraturstudie

Solplatser är också uppskattade även om man måste vara försiktig med UV-strålning.

Nivåskillnader ger barn möjligheten att uppleva miljön ur nya perspektiv.

Topografi kan vara ett designelement som binder samman platsen och ökar lekmöjligheterna.

Rumsliga kvaliteter

Lekmiljön kan ses som ett leklandskap där aktivitetsutrustningen anpassas till landskapets former och där en omväxling mellan öppet och slutet, mörker och ljus, löst material och naturens processer skapar spänning (Mårtensson 2009, s. 167; Harvard 2006, s. 26). En mångdimensionell miljö, där vissa delar kan vara tuktade och välskötta medan andra tillåts vara vilda, kan möta barn med olika känslor på deras nivå (Grahn 2007, s. 68).

Entréerna till lekområdet bör vara tydliga och välkomnande, det ger grund för en mental karta som är bra för dem med nedsatt orienteringsförmåga (Harvard 2006, s. 26).

Harvard anser att belysning är betydande för trygghet och trevnad samt att säkerhetsaspekten är särskilt viktigt för funktionshindrade som kan bli sedda, orientera sig och ta sig runt bättre. Hon menar också att belysning också kan öka användandet och förlänga besöken vilket är bra för folkhälsan. Att belysa vertikala ytor, buskar och träd är ett sätt att gestalta, skapa rum och lyfta fram det sköna (Harvard 2006, s. 28).

Barnet erövrar omgivningen stegvis, en variation av skala i lekmiljön; stora rum och små rum, öppna ytor, små krypin och trånga passager, är bättre än enstaka stora (Bengtsson 1981, s. 213). Barnen vill finna sina egna platser och utrymmen där miljön kan bli deras, som lekställen, mötesplatser och gömställen, utsiktsplatser, viloplatser (Rasmusson, 2003, s. 258) För att kunna hålla uppsikt är genomsiktighet bra men samtidigt

behöver de få utveckla sin egen kultur utan insyn och kontroll från vuxna (Harvard 2006, s. 32).

Mårtensson menar att en lekmiljö bör innehålla både aktiva och lugna zoner. De aktiva beskriver hon som zoner med överblickbara öppna ytor uppmuntrar fartfyllda rörelse så länge det finns något intressant att springa emot eller runt. Hon tror att barn stimuleras av lekar med en mer kaotisk karaktär vilket ger dem en chans att släppa kontrollen och i större omfattning låta omgivningen vara med och styra händelseförloppet. Karaktärsfulla områden såsom skogspartier och större buskage samt sluttande ytor såsom stenhällar och kullar uppmuntrar till dramatiska lekar och mycket spring (Mårtensson 2005, s. 4).

Vidare anser hon att bra utemiljöer även bör ha lugna zoner, platser att komma undan eller hämta andan. Det är lätt att hitta ställen att gömma sig på om det finns löst material, buskage eller kojor (Mårtensson 2005, s. 4). Träddungar, picknickbord, paviljonger, gillplatser, sol- och vindskydd ger också möjligheter till stillsamma möten (Harvard 2006, s. 60).

Harvard skriver att genom en tydlig rumsuppdelning där dessa zoner skiljs åt kan de som behöver lugn få det. Dessutom säger hon att anpassade och tydliga övergångar mellan rummen stödjer orienteringsförmågan och gör att barnen kan hålla de andra under uppsikt men också smidigt förflytta sig emellan. Dessa reträttpunkter och lekutsiktsplatser kan också bli mötesplatser för vuxna (Harvard 2006, s. 32).

Orienteringen underlättas, enligt Harvard, också med anordningar som syns, hörs eller känns som till exempel markbeläggningar, stenblock och speciella träd. Upphöjda ytor kan i barns ögon förvandlas till berg att bestiga och man kan skapa anordningar för klättrande, utförsåkning och rullande (Harvard 2006, s. 35). Små barn och rullstolsburna får en chans att uppleva platser och människor från ett ovanifrån perspektiv vilket gör att de förstår helheten bättre (Harvard 2006, s. 57).

Vegetation

Grahn hävdar att naturmiljöer erbjuder en dynamik som en planerad miljö svårligen kan medföra, då den alltid bygger på föreställningar om människors behov. Naturen är mångfasetterad vilket gör att varje människa kan använda och tolka mångfalden utifrån sina behov (Grahn red. 1997, s. 91).

Oföreställande naturobjekt stimulerar till en myriad av lekar och flexibilitet i användningen (Harvard 2006, s. 36). Vidsträckta, lummiga och omväxlande utemiljöer med en kombination av stora öppna ytor, träd och undervegetation är idealiska (Johansson et al. 2009, s. 24).

Boldemanns forskning har även visat att kuperade och lummiga utemiljöer är viktiga för barns hälsa. Barn med tillgång till mycket vegetation på stora, kuperade ytor rör sig, enligt henne, cirka 20 procent mer samtidigt som de utsätts för 40 procent lägre UV-exponering. Aktivitetsytor och vegetation bör därför vara integrerade men de bör också omges av öppna

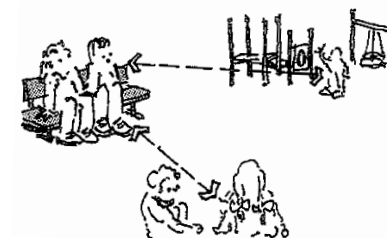
partier (Boldemann 2005, s. 8; Boldemann 2006, s. 307). I naturområden ökar barnens möjligheter att själva välja sol eller skugga (Harvard 2006, s. 37).

Varierade naturmiljöer erbjuder rika lekupplevelser, inspirerar till upptäckter och väcker fantasi samt kreativitet (Boverket 2007, s. 24). Samtal och sång uppstår till exempel oftare vid gungor intill traddungar (Mårtensson 2005, s. 5). Bo Qvennerstedt skriver att mycket löst material som stenar, stockar och grenar att bygga med och klättra på, samt fruktträd och bärbuskar är attraktiva och spännande inslag (Qvennerstedt 2004). Enligt Thorbjörn Laike har "Östädad" naturmark, som till exempelvis ett skogsparti, särskilda kvaliteter för barns lek, sociala utveckling och undervisning (Laike 1994, s. 3). Sådan växtlighet tillåter barnen bland annat att bygga gångar, gömslen, egna platser och hemliga kojor (Qvennerstedt 2004).

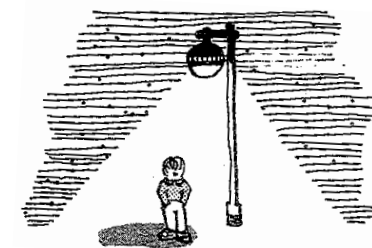
Kylin påstår att kojan är barnets sätt att ta plats i världen, då den erbjuder avskildhet och möjliggör för barnet att själv sätta gränser för sitt fysiska rum. Dessutom är detta, enligt henne, nödvändigheter för en hälsosam mental utveckling och för känslan av självständighet. För att en utemiljö ska uppmuntra till kojbygge bör det därför finnas grönytor med insynskyddade platser och rumskapande vegetation (Kylin 2005, s. 5). Dessa föränderliga platser fångar deras uppmärksamhet och främjar uppfinningsrikedom (Harvard 2006, s. 25). I naturmiljöer uppstår också slumpmässiga händelser kontinuerligt (Norén-Björn 1977, s. 192).

Entréer bör vara välkomnande och ge information om platsen.

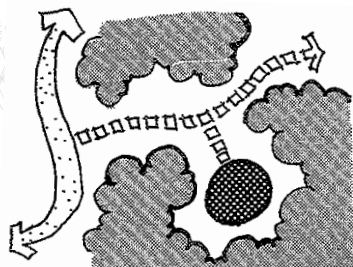
Platser med översikt är viktigt.

Belysning möjliggör en ökad användning, tillgänglighet och trygghetsupplevelse.

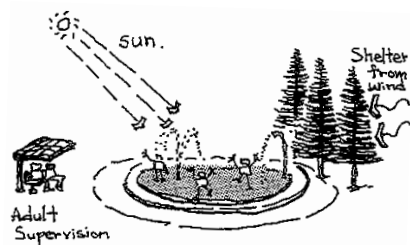
Litteraturstudie

Lugna zoner och mindre rum med "väggar" som utgörs av vegetation.

En trädunge kan för barn upplevas som en skog.

Platser för vattenlek behöver sol- och vindskydd samt vuxen tillsyn.

Trädgården är som en miniatyrvärld av den stora naturen, där barn kan ta del av naturens kretslopp och krafter (Norén-Björn et al. 1993, s. 24). Donald Norfolk skriver att trädgårdar historiskt sett alltid har varit mötesplatser (Norfolk 2003, s. 256). Kerstin Sandberg menar att de sinnliga aktiviteterna där ger människor möjligheter att bearbeta känslor och förstärka sin jagkänsla (Sandberg red. 1999, s. 7).

En varierad vegetation med avseende på form, färg, struktur, doft, ljud och årstidsväxlingar stimulerar sinnena (Bengtsson 1981, s. 151; Harvard 2006, s. 64). Maria Beck-Friis har i sitt examensarbete påvisat att lekmiljöer i naturen gör samspelet mellan barnen bättre, de konkurrerar inte på samma sätt och leker i större grupper (Beck-Friis 2003, s. 7).

Eva Ärlemalm-Hagsérs forskning visar också att naturen främjar den mest jämställda leken då skogen uppmuntrar till lekar där alla kan delta (Ärlemalm-Hagsér 2008, s. 123). Anna Lenninger och Olsson hävdar också att det blir mindre konfliktfyllt mellan barn och vuxna eftersom det inte finns samma krav och önskemål om att det ska se snyggt och städat ut i naturmark jämfört med en anlagd och mer designad miljö (Lenninger & Olsson 2006, s. 19).

Vattenintegration

En strand är en idealisk lekmiljö för barn (Norén-Björn 1977, s. 191). Vattenlek förenar olika barn i olika åldrar. Ljudet av vattnet kan också stärka

orienteringsmöjligheterna (Harvard 2006, s. 54). Rinnande vatten genom området inspirerar till vattenlekar med vattenhjul och kanalbygge (Qvennerstedt 2004).

Vatten har också en lugnande effekt på människor. Genom att använda regnvattnet för lek och bevattning, det lär barnen om vattnets kretslopp och de kan bland annat experimentera med att leda vattnet på olika sätt (Norén-Björn et al. 1993, s. 90). En gammaldags pump är idealisk då man får använda hela kroppen för att få upp vattnet (Norén-Björn et al. 1993, s. 62).

För tillgängligheten är det bra om avrinningen på platsen fungerar väl men samtidigt kan den göras mindre bra på vissa delar för att på så sätt främja vattenlek (Norén-Björn 1977, s. 192). En liten trädgårdsdamm kan i barnens fantasi bli till en stor sjö (Norén-Björn et al. 1993, s. 24).

Vinteranpassningar

Snö är ett underbart lekmaterial, vinterskötsel av vägar och anläggningar är viktigt för tillgängligheten men man bör också lämna snöhögar för lek på passande ställen (Harvard 2006, s. 28). Sluttningar och höjder kan också användas till utförsåkning (Harvard 2006, s. 36).

Under den kalla årstiden är det uppskattat med solhörnor, där man till exempel kan njuta av vårsolen (Norén-Björn et al. 1993, s. 61). Upplysta och uppvärmda objekt kan vara en del av lekmiljöerna (Harvard 2006, s. 29). En årstidsanpassad vegetation är också viktigt.

Aktivitetsförutsättningar

Patrik Grahn skriver att en utomhusmiljö för barn bör utgöras av gränslandet mellan skogen och ängen, med buskar att krypa i, vatten att känna på, frukt och bär att äta samt kuperingar och gärna djur (Grahn 1991, s. 329). Många menar att naturen är mer varierad än vad dyra lekredskap någonsin kan bli och att fokus därför bör ligga på en bra planering av själva miljön (Hart 2002, s. 146; Bengtsson 1981, s. 161; Norén-Björn 1977, s. 194).

Det viktiga är att forma rum som är trivsamma att vistas i samt att skapa mötesplatser som är tillräckligt lockande för att människor ska ta sig dit och för det behövs det ett utbud av anordningar för olika aktiviteter (Bengtsson 1981, s. 161; Rasmussen, 2004, s. 162). Bra lekplatser kan inte skapas med enbart lekredskap även om vissa, såsom gungor, är mycket uppskattade som en plats för fysisk aktivitet och social interaktion (Mårtensson 2005, s. 5).

Det har visat sig att barn uppehåller sig påfallande kort tid med själva lekredskapen men att de ger barnen en chans att ta plats och att de också kan utgöra landmärken för bättre orientering och erbjuda höjdupplevelser (Olsson 2008; Moore 1987, s. 64). Var redskapen befinner sig i landskapet, hur de är arrangerade och samspelet dem emellan har stor betydelse, de får inte vara fantasilöst och sterilt utplacerad utan ska ses som en del av det omgivande landskapet, först då kan barnen tillägna sig platsen (Norén-Björn 1977, s. 145; Grahn 1991, s. 329).

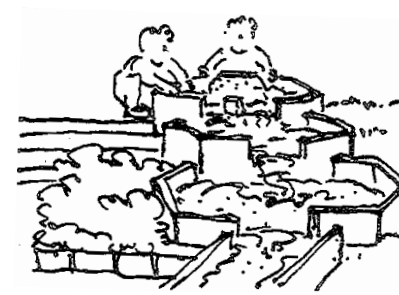
Istället för att tänka redskap kan man tänka aktiviteter och aktivitetsförutsättningar under olika årstider för att till exempel klättra, rutscha, balansera, gunga, sandlek, vattenlek, bollek, idrott, ljudlek, färg- och formlek, ta sig fram, cykla, åka skateboard, åka skridskor, skidor, åka pulka, gräva, bygga, skapa, konstruera, odla, mötas, umgås, elda, grilla, äta, spela, sitta, vila, känna, titta och informeras (Harvard 2006, s. 47; Johansson et al. 2009, s. 23, Kungliga bostadsstyrelsen, 1964, s. 4:1;). Möjligheten till att elda och grilla är andra omtyckta inslag (Norén-Björn et al. 1993, s. 61)

Målgruppsanpassningar

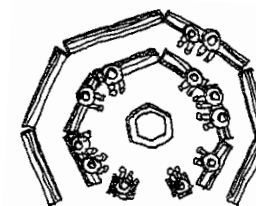
En utemiljö med åtkomliga och spännande utrymmen samt mångsidig aktivitetsutrustning som flera kan använda tillsammans gör området till en bra mötesplats som signalerar gemenskap (Harvard 2006, s. 18). Olika sorters utmaningar på olika nivåer är viktigt (Rasmussen, 2003, s. 259). Ibland är olika målgruppers behov motstridande. Det är därför viktigt att beakta hur de förhåller sig till varandra. Exempel på målgruppsanpassningar följer.

Småbarn

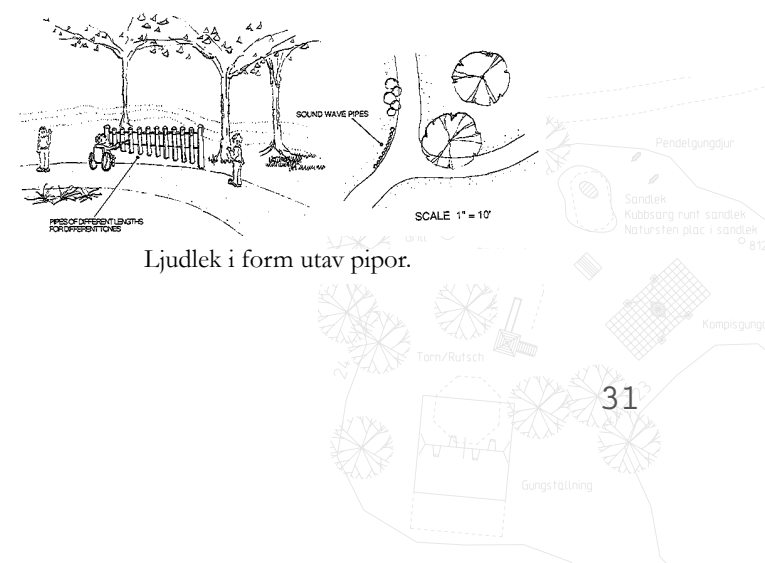
De små barnen bör kunna vara för sig själva då deras lekintressen är speciella och de har svårt att hävda sig mot de äldre barnen (Norén-Björn et al. 1993). Egna sandlådor, småbarnsgungor och vandrande skugga är exempel på viktiga inslag för dem (Wohlin 1961, s. 5).

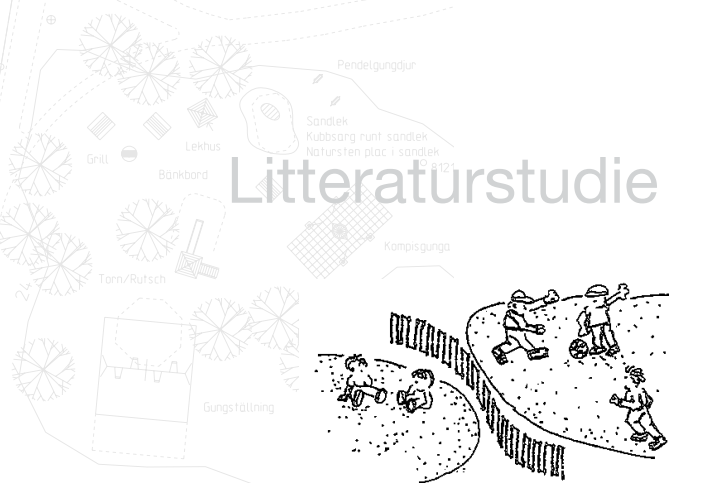
Vattenkaskad.

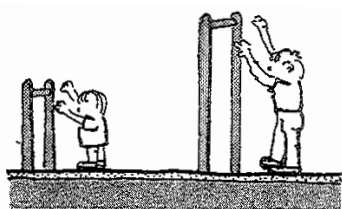
Eldningsmöjligheter och grillar är uppskattade samlingsplatser.

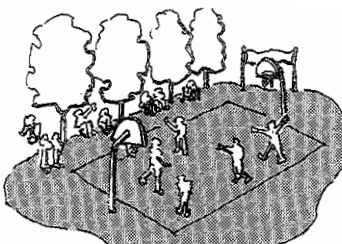
Litteraturstudie

Väldefinierade aktivitetsytor kan behövas.

Redskap med olika svårighetsgrader är viktigt.

Bollplaner bör både ha skugga och åskådarplatser.

Skolbarn

De äldre barnen är de som är mest fysiskt aktiva och rörliga. De gillar att klättra och befinna sig högt upp (Rasmussen, 2004, s. 169). De utforskar sin närmiljö aktivt och använder utemiljöer för olika former av samvaro (Carstensen 2004, s. 19). Åsa Lindqvist hävdar emellertid att de kan uppleva att parker dit vuxna går med små barn som barnsliga och de därför vill ha mindre småbarnsaktiga lekplatser (Lindqvist 2007, s. 45). De behöver utmaningar och avancerade redskap, idrottsmöjligheter och att kunna ägna sig åt lagspel (Norén-Björn et al 1993, s. 105). Viktiga lekar blir alltmer utrymmes och materialkrävande ju äldre barnen blir (Wohlin 1961, s. 6).

Tonåringar

Mats Lieberg menar att man i tonåren eftersöker centrala mötesplatser där det händer saker, kreativa och äventyrliga platser där man kan få kontakt med andra. Vilka som finns där och vad man gör blir viktigare än hur miljön ser ut (Lieberg 1998, s. 83). Enligt studier vill ungdomar på sin fritid helst umgås med vänner, känna gemenskap och undfly de vuxnas inrutade värld (Nilsson 1998, s. 67).

Norén-Björn skriver att de vill se och synas och ha platser där de kan vara i gängets medelpunkt eller i periferin. Enligt henne är dans, musik och teater för dem livsviktiga uttrycksmedel. Miljöerna behöver vara robusta, tåla deras rörelsebehov och styrka, att man sträcker ut sig, klänger och klättrar (Norén-Björn et al 1993, s. 105). Utemiljöer är ofta

för tillrättalagda och färdigplanerade (Lenninger & Olsson 2006, s. 227).

Vuxna

När barnen är små går de dit de vuxna väljer att de ska gå, därför är det viktigt att skapa platser dit även de vill gör en utflykt (Jansson 2008, s. 25). Att vuxna kan hitta meningsfulla aktivitetsmöjligheter utomhus är betydande då de fungerar som identifikations- och imitationsmodeller för barnen och uttråkade vuxna är inga bra förebilder (Norén-Björn 1977, s. 12).

Studier visar att även vuxna vill ha mer natur på lekplatserna och inte bara tråkiga redskap (Harvard 2006, s. 25). De vill även ha ordning på lekplatsen, att de ska se städad ut vilket naturligtvis krockar med barnens behov av kaos, att kunna mötas någonstans mitt emellan kan därför vara nödvändigt (Nilsson 2006, s. 30). Platser för motion, lugna platser, bersåer, plana ytor för spel, plats för arbete och spel vid bord är exempel på attribut för vuxna som även barn gillar (Kungliga bostadsstyrelsen 1964, s. 4:12).

Seniorer

Johansson menar att möjligheten att fortsätta att vara aktiva för äldre bidrar till ett gott åldrande. Hon skriver att människor i olika åldrar ofta uppskattar samma miljöer, de äldre värderar dem bara mer praktiskt. Attraktiva faktorer är grönska, vatten, skugga, vidsträckta vyer med vacker utsikt, spel, sittplatser, lugna platser, naturliga målpunkter,

igenkännbara växter och djur samt möjligheten att se och träffa andra människor (Norén-Björn et al. 1993, s. 35; Johansson et al. 2009, s. 6).

Funktionshindrade

Harvard skriver att en funktionsnedsättning innebär att kroppen har en begränsad funktion på grund av medfödd eller förvärvad skada eller sjukdom som gör att det uppstår svårigheter som varierar med omgivningen. Det kan till exempel vara försvagad muskulatur, nedsatt syn samt försämrad förmåga att uppfatta, tolka och förstå sinnesintryck via hörsel, lukt, smak och känsel (Harvard 2006, s. 18).

Enligt Harvard gör en funktionsnedsättning inte att man skiljer sig från andra i sina lekval, men man har andra förutsättningar när det kommer till användandet av aktivitetsytor och lekutrustning. En lockande lekmiljö måste upplevas som kreativ, estetisk och flexibel, det ska inte bara vara lekbart utan även lekvärt (Harvard 2006, s. 6).

Johansson skriver att man ofta inte kan motionera på samma sätt som andra vilket gör att fysisk aktivitet i tillgängliga utemiljöer kan möjliggöra en upprätthållning och utveckling av det som faktiskt fungerar. Anordningar som är anpassade för funktionsnedsatta bör inte separeras från övrig utrustning, istället bör lekytorna ha olika svårighetsgrader där det går att öva, utmana sig själv och studera andra (Johansson et al. 2009, s. 6).

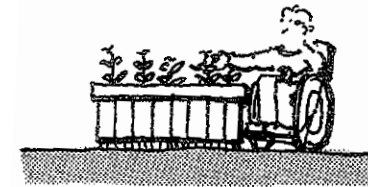
Barn och ungdomar med utvecklingsstörning kan ha lekbehov högre upp i åren vilket gör att det är bra om det finns lekutrustning anpassade för en

vuxen kropp, människor med autism vill dessutom gärna ha en lugn, helst avskild, bullerfri och tydligt avgränsad miljö (Harvard 2006, s. 20).

Orienterbarheten är betydelsefullt och en variation av markmaterial som asfalt, gräs, grus, sand och gummiplattor är att föredra (Harvard 2006, s. 73). Det är viktigt med naturliga mötesplatser då funktionshindrade av praktiska skäl kan ha små möjligheter till lek med andra (Harvard 2006, s. 31). Det ska också gå att förflytta sig självständigt och säkert i miljön (Johansson et al. 2009, s. 7) och för delaktighetens skull bör även ej anpassade ytor kunna nås (Harvard 2006, s. 21).

Sammanfattning av litteratur och forskning

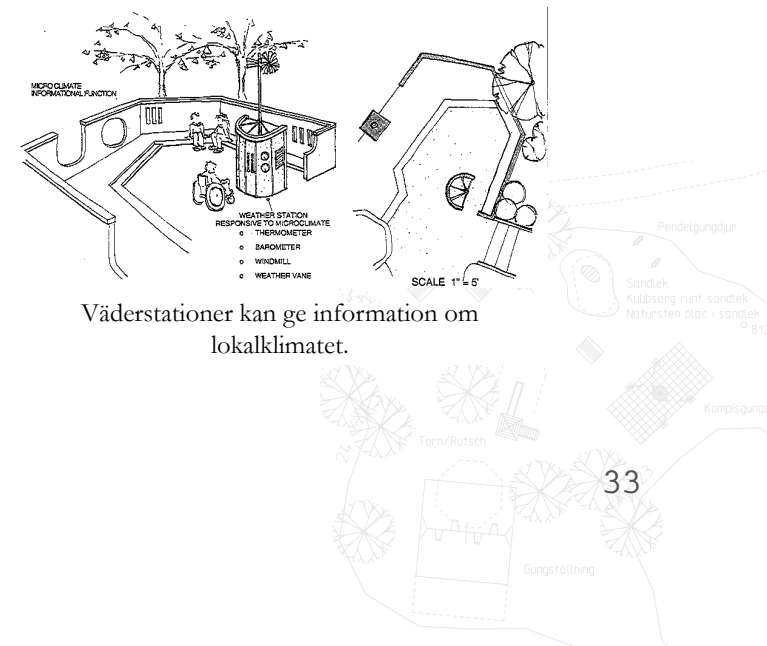
Kort sammanfattat bör man sträva efter variation i lekparkerna och det är lättare att åstadkomma när man fokuserar på landskapet och vegetationen snarare än lekredskapen. Alla målgrupper vill ha ungefär samma saker och leker gör man hela livet. En blandning mellan stökigt och städat samt olika grader av utmaning och tillgänglighet är att viktigt. Det sociala mötet är centralt och allt som främjar detta bör prioriteras. En god tillgång på attraktiva mötesplatser nära hemmet ligger i samhällets intresse, inte minst för folkhälsan. I följande kapitel presenteras de arbetsverktyg som jag inspirerades av när jag skapade verktyget i fallstudien.

Odling är uppskattat av många.

Bord för spel, lek, arbete och picknick.

Litteraturstudie

Arbetsverktyg

Trots att det finns flera olika inventerings- och analysmodeller så är få anpassade för lekparkar som kan attrahera alla sex målgrupper. Här redovisas de sju arbetsverktygen som jag inspirerades av när jag skapade mitt verktyg. Det första arbetsverktyget är framtaget för grönområden och är inte specifikt inriktade på lekparkar. Där finns dock många allmänna aspekter för bra utemiljöer. De fyra följande är anpassade efter och tänkta att användas på förskolegårdar. Det finns dock många likheter mellan förskolegårdar och lekparkar vilket gör dem användbara även för dem. Men då förskolegårdar är till för små barn och lekparkerna på Lidingö ska fungera som gröna mötesplatser för alla, så saknas vissa aspekter. De två sista metoderna är anpassade efter lekplatser och är utformade som ett antal frågor.

1. Checklista för inventering av grönområden

Patrik Grahns forskning om upplevelsekvalliteter presenteras i folkhälsoinstitutets rapport *Grönområden för fler* (Johansson et al. 2009, s. 20). Enligt den är de åtta upplevelsekvalliteterna kvaliteter i grönområden som människor finner attraktiva och ju fler kvaliteter ett grönområde har, desto populärare är det. Upplevelsekvalliteterna är en del av en checklista som kan användas vid

1. Checklista för inventering av grönområden

Område:	Storlek:	Fastighetsbeteckning:	Inventerare:	Datum:		
1. Allmänna kvaliteter		Beskrivning				Kommentar
Naturtyp						
Mark	Skog	Äng/hagmark	Parkmark	Åker/vall		
Vatten	Sjö	Strand	Vattendrag	Våtmark		
Upplevelsekvalliteter						
Det vilda	Upplevs opåverkad	Inget buller o folkliv	Inga anlagda gång- och cykelvägar	Naturliga stigar		
Det artrika / Variation	Varierad natur	Kuperad terräng	Bär/svampmark	Fiskevatten		
Det rymliga	Ser inte vägar och byggnader	Möjlighet till total avskildhet utan störningar	Möjlighet till längre promenader	Utsikt / vidd		
Det rofyllda	Upplevs fridfullt	Tystnad (<50 dB(A))	Rent och välskött	Inga anläggningar som t.ex. caféer	Övrigt	
Det lekfulla	Stockar och stenar för lek	Kuperad terräng	Klätterträd, buskar o annan växtlighet för lek	Möjlighet till vattenlek		
Det gröna torget / Grön mötesplats	Idrottsplaner	Scen	Plats för åskådare	Lekplats	Minizoo, 4H-gård	
Det festliga	Servering	Scen	Öppen och central plats	Torghandel		
Det kulturella	Formininen	Planteringar	Konst	Fontän/ Vattenspel	Vårdträd	
2. Särskilda kvaliteter		Beskrivning				Kommentar
Tillgänglighet/framkomlighet						
Möjlighet att ta sig till området	Gång- och cykelvägar	Parkering	Handikapparkering	Fungerande kollektivtrafik, busshållplats	Skyttar till området	
Framkomlighet inom området	Stigar/vägar inom området	Stigar framkomliga med rullstol etc.	Ledstöd för synskadade	Ramper	Övrigt	
Allemansrätt	Hela året	Hela området	Begränsad	Reglerad hundhållning		
Information inom området	Anpassad för synskadade	Information om aktiviteter	Information om faciliteter	Information om lutning, längd på stigar m.m.	Information på andra språk	

Källa: Johansson et al. 2009, s. 76.

Trygghet/säkerhet												
<u>Sikt / överblickbarhet</u>	Tillfredsställande belysning			Anpassad belysning			Ingen tät vegetation som skymmer sikten					
<u>Stigar/vägar</u>	Åtskilda gång- och cykelvägar inom området			Vägarna väl underhållna året runt			Asfalt som underlag			Grus som underlag		Naturlikt underlag
<u>Terrängen</u>	Kuperad terräng			Ingen svår lutning (>1:20) på stigar								
<u>Klimatanpassning</u>	Sittplatser med val mellan sol och skugga			Möjlighet för barn till lek i skugga			Allmän möjlighet till val mellan sol och skugga					
Anordningar/anpassningar												
<u>Motionsspår/skidspår</u>	Med elljus			Olika längd			Tydlig information vid start			Tydlig information i spåret		
<u>Anordningar för lek</u>	Möjlighet till skidlek, pulkaåkning			Lekpark med sandlåda, gungor etc.			Anpassat för barn med funktionsnedsättning			Möjlighet till pedagogisk verksamhet		
<u>Idrott</u>	Fotbollsplan			Skidåkning			Skridskobana			Jämn yta för spontanidrott t.ex. brännboll		
<u>Naturanknutna aktiviteter</u>	Ridstigar			Stig för terrängcykling			Fiskemöjlighet			Vandring		
<u>Badplats, badbassäng</u>	Brygga			Avskärmad brygga för små barn			Badstrand			Anpassad för rullstol, rollator, barnvagn		
<u>Rastplatser</u>	Grillmöjlighet			Vindskydd			Utrustning (t.ex. ved)			Sittmöjlighet (t.ex. bord och bänkar)		
<u>Bänkar</u>	Utplacerade med jämna intervall			Placering med utsikt			Anpassade för funktionsnedsättning			Flyttbara bänkar		
<u>Mötesplats</u>	Servering			Flyttbara bord och bänkar (Picknickbord)			Utescen			Sittplatser i anslutning till mötesplatsen		
<u>Toalett</u>	Anpassad för funktionsnedsättning			Utrustade med skötbord			Utplacerade på lämpliga platser			WC		
<u>Sopkärl/hundlatrin</u>	Utplacerade på lämpliga platser			Fungerande tömning			Möjlighet till källsortering					
3. Översiktlig bedömning												
Kommentar												
Användbarhet												
	Barn och unga			Äldre			Funktionsnedsättning			Övriga		
<u>Tillgodosade prioriterade grupper behov?</u>	Ja	Delvis	Nej	Ja	Delvis	Nej	Ja	Delvis	Nej	Ja	Delvis	Nej

Källa: Johansson et al. 2009, s. 77.

inventeringar av grönområden. Checklistan är indelad i två delar. I den första handlar det om allmänna kvaliteter som att identifiera naturtyp och de åtta upplevelsekvaliteterna. Den andra delen beskriver de särskilda aspekterna som befolkningen behöver ha tillgång till för att ett grönområde ska vara lockande och tillgängligt. Vid bedömningarna används inget poängsystem eller annat sätt för att värdera kriterierna utan checklistan är tänkt att fungera som en ”komihåg-lista”. Checklistan visas på sidan 54 och 55.

2. Sju zoner

Patrik Grahns har även forskat om utemiljöer för barn. Han skildrar barns användning och behov av en utelekmiljö genom att beskriva sju zoner. Om alla de sju zonerna är tillgodosedda ska man kunna se ett mönster av hur lekar rör sig fram och tillbaka, mellan buskage, sandlådor, lekredskap och öppna platser (Grahns 2007, s. 64). På följande sida presenteras en sammanfattning av de sju zonerna.

Litteraturstudie

De sju zonerna

1. Entrézon

Området utgör gränszonen mellan ute och inne och bör vara mjukt utformad så att personal och barn lättare kommer ut.

2. Lekbaserna

Dessa dynamiska zoner stimulerar till många lekar mellan flera barn. Det kan vara klippblock, buskage, lekredskap eller lekskulpturer

3. Lugna områden

Lugna områden är avskilda platser vid sidan om, när man vill vara för sig själv eller umgås med en vän. De har ett sinnligt innehåll och löst material.

4. Anhalterna

Anhalterna är mindre, sekundära baser ofta i kantzoner av lekbaser och samspelar med dem. De kan bestå av en klippskreva eller ett buskage.

5. Dynamiska områden

Dessa områden är öppna platser mellan buskage, gräsbeklädda kullar eller gungor. Här finns rum för rörelsefyllda lekar och möjlighet till kontakt över längre avstånd. De bildar stråk emellan lekbaser och kantas av anhalter.

6. Platser för sinnliga lekar

Områden med löst material, naturmark, växtlighet och vatten, stimulerar sinnena och gör att barnen knyter an till platsen. Områdena bör därför finnas utspridda över hela gården.

7. Trygga till utmanande zoner

Det behövs finnas en gradient från trygghet till utmaningar för att gården ska vara stimulerande för både yngre och äldre barn.

3. OPEC-kategorierna

I *Grönområden för fler* finns en metod för att värdera förskolemiljöers betydelse för barns hälsa som kallas Outdoor Play Environment Categories, OPEC och som är framtagen av svenska miljöpsykologer (Johansson et al. 2009, s. 25). Där står det att barn som vistas i förskolemiljöer med höga OPEC-poäng rör sig mer, har bättre koncentration och utsätts för mindre UV-strålning än barn som vistas i miljöer med lägre poäng.

OPEC-kategorierna

Förskolegårdens totala yta

1 p Liten (< 2 000 m²)

2 p Medium (2 000–6 000 m²)

3 p Stor (> 6 000 m²)

Andel av den totala ytan som är täckt av buskage, träd eller kuperad terräng

1 p Liten /icke-existerande

2 p < halva ytan

3 p > halva ytan

I vilken omfattning lekytorna är omgivna av natur och de öppna ytorna integrerade

1 p Ingen integration

2 p a) Lekredskapen är placerade intill träd och buskage eller på ytor med "vild natur", eller

b) de öppna ytorna finns mellan lekredskapen

3 p Miljöer som uppfyller båda kraven i a och b

4. Lekvärdesfaktor

Malmö stad har tillsammans med bland annat Malmö Naturskola tagit fram en så kallad lekvärdesfaktor (Malmö stad 2010; Malmö stad 2011). Lekvärdesfaktorn innehåller sju kvalitetsaspekter som poängsätts och tillsammans ger ett värde på friytans totala kvalitet. De sju kvalitetsaspekterna ges en poäng mellan -1 och +1 beroende på hur de uppfyller kriterierna för respektive aspekt, ett lekvärde på minst +3 poäng är gränsen för en godkänd förskolemiljö. Följande text är en sammanfattning av verktyget.

Lekvärdesfaktor

1. Friyta

+1 p Minst 30 m²/barn och ≥ 2000 m² totalt.

0 p Minst 25-30 m²/barn och ca 2000 m² totalt.

-1 p Minst ≤ 25 m²/barn och ≤ 2000 m² totalt.

2. Zonering av gården

De bör finnas tre zoner på gården; en trygg, en vidlyftig och en vild. Närmast huset finns den trygga zonen med plats för lugnare aktiviteter. Sedan kommer den vidlyftiga zonen med utrymme för rörelser i olika riktningar, kullar och stimulerande redskap. Längst ut ligger den vilda zonen med lekbar tät växtlighet och varierad topografi.

+1 p Gården har alla tre zonerna.

0 p Gården har två av zonerna.

-1 p Hela gården upplevs som en zon.

3. Tillgänglighet

+1 p Gården är till stor del tillgänglig.

0 p Gården är till viss del tillgänglighetsanpassad.

-1 p Gården är inte alls tillgänglighetsanpassad.

4. Vegetation och topografi

+1 p Minst hälften av gården har varierad topografi och ytor med naturlig vegetation eller planterad varierad vegetation.

0 p Största delen av gården är platt med prydnadsvegetation, men det finns även en hel del lekbuskage, dungar och kullar för barnens lek.

-1 p Gården är platt med vegetation som inte går att leka i och utan större variation.

5. Integration av lekutrustning i landskapet

+1 p Platserna för lek är landskapsanpassade med naturliga element för lek och vandrande skugga.

0 p Det finns lekredskap som är landskapsanpassade, fast majoriteten är det inte men står dock i mjuk skugga från växtlighet.

-1 p Nästan all lekutrustning står separerad från landskapet och saknar skugga. Staket fungerar som barriärer och naturmiljön är torftig.

6. Möjlighet till omvärldsförståelse

+1 p Gården förändras under årstiderna.

Det finns löst material, fruktträd, bärbuskar, konstruktionslek, odling, naturliga/vilda miljöer för kretsloppsförståelse och smådjur.

0 p Ett flertal delar av gården förändras med

årstiderna och är möjliga för barnen att undersöka och påverka.

-1 p Den största delen av gården är oföränderlig och går inte att påverka. Färdiga lekredskap och anvisade lektytor styr leken.

7. Utsikt över grönska

+1 p Alla har god utsikt över gröna områden, park eller landskap.

0 p Barnen kan uppleva grönska inifrån avdelningarna.

-1 p Ingen eller nästan ingen grönska upplevs inifrån avdelningarna.

5. Utvärdering av förskolans utemiljö

Sara Chronvall har i sitt examensarbete *En handbok i utformning av förskolors utemiljöer – trädgårdar att lära och leka i* tagit fram ett verktyg för utvärdering av förskolegårdar (Chronvall 2010, s. 148).

Utvärderingen är meningen att användas som ett hjälpmedel vid utveckling av förskolors utemiljöer. Med den ska man kunna urskilja vad i utemiljön som kan eller behöver förbättras. Antalet riktlinjer som uppfylls ger en uppfattning om hur varje fråga ska bedömas på en skala mellan 1 och 4. Verktyget har sammanfattats på följande sätt.

Utvärdering av förskolans utemiljö

Storlek och lokalklimat

1. Utemiljöns storlek

2. Lokalklimat

Samlingsplatser med regn-, sol- och vindskydd.

Vegetation som vindskydd och för skugga

Ljuddämpande material vid behov, bra belysning och en fungerande dagvattenavrinning.

Fem grundkaraktärer

3. Öppen

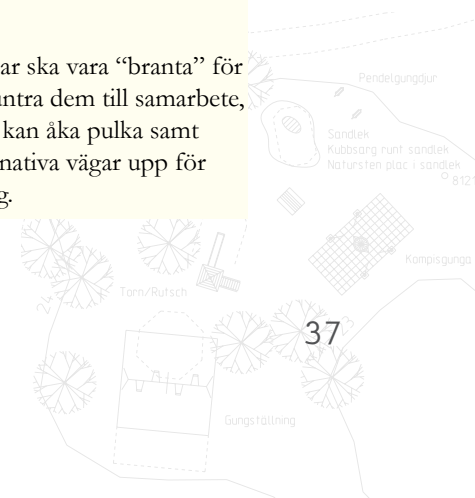
Grupper av lekbuskage, utspridda träd, lekbaser i form av lekredskap eller ett stort klippblock, mindre kuperingar, stockar eller stenar, huvudsakligen mjuka underlag såsom gräs, konstgräs, gummiasfalt med mera, ytor och innehåll som är tillgänglighetsanpassade.

4. Naturlik

Skog som känns vild och stökig, ger möjlighet till många kojbyggen, löst material och slutna rumsligheter med risiga buskar, död ved, fågelholkar och som är delvis näbar av funktionsnedsatta.

5. Kuperad

Backar, kullar eller sluttningar ska vara "branta" för att utmana barn och uppmuntra dem till samarbete, en backe mot norr där man kan åka pulka samt isbanor på vintern och alternativa vägar upp för barn med rörelsenedsättning.

Litteraturstudie

6. Rumslighet

För exempelvis odling, grillning, krypin och viloplatser ska vara varierande i storlek och upplevelse, för låg- och höghastighetsaktiviteter, med tydliga identiteter och delvis avgränsade från varandra, ha gångar i varierande skala och markunderlag samt vara delvis tillgängliga för barn med rörelsenedsättning.

Entré känsla

7. Entréer

Entréerna ska vara välkomnande, karaktärsfyllda, ha en väl synlig skylt, presenterar platsen på ett bra sätt, vara tillgänglig för personer med rörelsenedsättning, ha en vind- och regnskyddad barnvagnsparkering och en cykelparkering med tak för personal och besökande.

Aktiviteter

Motorik

10. Finmotoriska aktiviteter

Som exempelvis plocka bär, plantera eller snickra.

11. Grovmotoriska aktiviteter:

Som springning, cykling, klättring, balanslekar och hopplekar. Redskap som gungor, en cykelslinga, en rutschkana, en brant backe, asfaltsmönster och labrynter.

Psykosocial utveckling

12. Aktiviteter för de minsta och vuxna:

Flera platser runtom på gården som erbjuder

de minsta barnen en variation av intryck och pedagogerna sittplatser med utsikt över gården.

13. Skapande aktiviteter:

Som att bygga, gräva, måla, forma. Exempelvis en tillfällig labrynt, bygglek, en sandlåda, en utomhusscen.

14. Sinnliga aktiviteter:

Som en sandlåda, en sinnesträdgård, lekvänlig vattenavrinning eller stenhällar.

15. Sociala aktiviteter:

Exempelvis samlingsplatser, bygglek och odling.

16. Aktiviteter som främjar delaktighet:

Såsom bygglek, fasadmöter och asfaltsmönster, tillfälliga labrynter eller en sinnesträdgård.

17. Utmanande aktiviteter:

Utmaningar som bara de äldre barnen klarar av, medan de yngre får växa sig till att klara av dem.

Lärande och hållbar utveckling

18. Utomhuspedagogik:

Inläring av alfabetet, siffror, växter, kretsloppet som pedagogiska asfaltsmönster, odlingslådor, komposter eller jättestoraföremål med siffror på.

19. Aktiviteter som främjar miljömedvetenhet:

Exempel på inslag kan vara en odling, en kompost eller mycket naturmark på gården.

6. Lekvärde enligt IPA

International Play Association, IPA menar att det inte finns ett objektvt bedömningsätt när det gäller att bedöma en plats lekvärde utan att bedömningen präglas av bedömmaren och därför föreslår de att flera grupper tillfrågas (Nilsson 2007, s. 72). Verktöget består av dessa fem frågor.

Lekvärde enligt IPA

1. Hur utsatt är platsen för buller och luftföroreningar?
2. Hur mycket grönska finns det?
3. Hur är platsen utformad, topografi mm?
4. Vilka redskap finns det och hur är de placerade?
5. Hur påverkas barnen av lekplatsens planering?

7. Inventering och åtgärdsplan

I Södertälje tätort har man år 2010 inventerat och bedömt de kommunala lekplatserna efter en mall med avseende på lekvärde, standard, säkerhet och läge (Södertälje 2011). Lekplatserna har också klassificerats utifrån den funktion de har som antingen närlekplats eller stadsdelslekplats. En sammanfattning av verktöget följer här.

Inventering och åtgärdsplan

1. Inledning

Placeringen av lekplatsen i förhållande till omgivningen. Eventuellt avgränsande bebyggelse/vägar/naturmark/vatten. Vilka entréer som finns. Om platsen enbart är en lekplats eller även en del av en större parkmiljö/rekreatiomsområde och hur den i så fall är integrerad i omgivningen. Om platsen har en bra skala i förhållande till sin omgivning. Om platsen är en del av ett gångstråk/grönstråk. Vilken status platsen har, om den är bortglömd eller välanvänd. Om platsen är estetiskt tilltalande och trevlig att vistas vid

2. Inventering

Klassificering:

Vad är det för typ av lekplats? Är det en begränsad mindre lekplats med en mindre mängd utrustning för boende i närheten (närlekplats)? Är det en större lekplats med rikare innehåll som fungerar som en samlingspunkt området (stadsdelslekplats)? Kan stadsdelslekplatsen locka besökare utifrån, är den unik i sin utformning (stadsdelslekplats-utflyktsmål)?

Utrustning:

Vilka redskap finns på platsen? Vilken kvalitet har redskapen?

Markmaterial:

Hur ser markbeläggningen ut och i vilket skick är

den?

Vegetation:

Vilka vegetationstyper finns? Finns solitära träd? Finns karaktärsstarka växter? Finns lekvänlig vegetation i form av ätbara bär/frukter? Finns lekvänliga och tåliga buskage? Erbjuder vegetationen mycket löst material till kojbygge och andra lekkonstruktioner? Finns möjligheter till naturlig klätterlek?

Tillgänglighet:

Är platsen tillgänglighetsanpassad? Tar man sig fram med rullstol på platsen? Hur ser möjligheterna ut för vuxna att vistas på platsen, inbjuds de i leken och finns det bra sittplatser? Finns olika typer av sittplatser där man kan vila? Vilka åldersgrupper (barn) tilltalar platsen? Finns upphöjda aktivitetsytor?

Säkerhet:

Finns utstickande föremål eller olämpligt markmaterial? Är lekutrustningen säker? Är färdan till lekplatsen säker? Har man överblick på platsen och känns den trygg? Finns det säkerhetsproblem i utformningen?

Miljö:

Är platsen utsatt för trafikbuller? Har man möjlighet att välja mellan vistelse i sol och skugga? Finns det papperskorgar? Hur ser belysningen på platsen ut?

2. Värdering

Lekvärde:

Hur ser förutsättningarna ut för spontan samt styrd lek? Erbjuder platsen utmaningar? Kan platsen locka fantasin till nya lekar? Är närmiljön en plats som barn kan tänkas vilja upptäcka och kan de göra det på ett säkert sätt? Finns det förutsättningar för dynamisk lek? Erbjuder lekplatsen förutsättningar för motorisk träning? Finns det en variation på platsen som gör att man vill stanna länge eller återkomma? Erbjuds aktiviteter som skapar gemenskap? Finns det formbart lekmaterial på platsen? Finns det ett naturligt flyt mellan lekytorna? Erbjuder platsen förstärkta sinnesupplevelser? Finns okonventionella sittplatser? Finns det trygga respektive aktiva zoner på lekplatsen?

Åtgärder: Vad behöver åtgärdas på platsen?

Omdöme: En sammanlagd upplevelse. Vad har platsen för potential och vad skulle den kunna bli?

Sammanfattning av arbetsverktygen

De olika arbetsverktygen tar tillsammans upp många bra aspekter, i olika format samt med intressanta värderingssystem. Här följer mina synpunkter på de sju verktygen.

1. Checklista för inventering av grönområden

Jag inspirerades av formatet på den här checklistan när jag gjorde mitt eget arbetsverktyg. Formatet är enkelt, går snabbt att fylla i och ger en lättöverskådlig bild av situationen. Dessutom går det att göra statistik på resultaten då de kan delas upp på olika sätt. Till exempel så kan man notera ja eller nej i rutorna. Antalet ja avgör då om karaktären är stark eller svag eller obefintlig.

Verktyget tar upp många bra aspekter men på en mer översiktligt nivå vilket gjorde att jag ville lägga till fler parametrar och kategorisera dem annorlunda. Till själva checklistan hör beskrivande texter om varje kategori. De ger en större förståelse för hur checklistan ska fyllas i.

2. Sju zoner

Det här arbetsverktyget beskriver de rumsliga aspekter som bör finnas på en förskola på ett bra sätt. Delar av detta finns därför med under kategorin *Rumslighet* i min checklista. Då det är anpassat efter förskolegårdar, är det inte alltid

applicerbart på lekplatser som oftast saknar hus samt personal och som ska vara till för fler än förskolebarn. Jag anser också att verktyget inte är tillräckligt konkret för att kunna göras till en checklista.

3. Lekvärdesfaktorn

Detta verktyg har stort fokus på landskapet, rumslighet och vegetation, men på ett mer översiktligt sätt. Återigen är det ett verktyg för förskolor men jag tycker ändå att det passar bra in även på lekparker. Jag ville dock ha en högre detaljeringsgrad och har lite svårt för begreppet lekvärde som jag tycker är svårbedömt. Här finns emellertid ett värderingssystem som är tänkvärt.

4. OPEC-kategorierna

Dessa kategorier fokuserar på tre saker; platsens storlek, andelen lekbar vegetation och hur väl lekredskapen har integrerats i denna. Bra parametrar alla tre men inte tillräckligt många för den typ av checklista som jag var ute efter. Även här finns dock ett värderingssystem.

5. Utvärdering av förskolans utemiljö

Denna metod är gedigen med aspekter som lokalklimat och rumslighet samt ett stort fokus på de aktiviteter som kan utföras. Här var det mer formatet på verktyget som inte riktigt passade då jag ville ha en checklista. Kategoriseringen kändes även bitvis lite krånglig då flera aktiviteter överlappar varandra. Jag tyckte dock om själva

värderingssystemet som ger en vägledning men samtidigt lämnar det upp till bedömare att själv värdera helhetsintrycket av de olika aspekterna.

6. Lekvärde enligt IPA

Den här metoden är lite för kort för att täcka in alla aspekter som jag ville titta på. Den säger sig också mäta lekvärdet vilket jag anser vara ett subjektivt begrepp som är svårt för en utomstående att bedöma.

7. Inventering och åtgärdsplan – Södertälje kommun

Södertälje kommun är den enda kommunen som har ett arbetsverktyg för inventering av lekplatser som jag kunde hitta på Internet. Verktyget har många bra aspekter men det är utformat som ett antal frågor vilket gör att man lätt får långa svar. Det blir därför inte lika lättöverskådligt som en checklista.

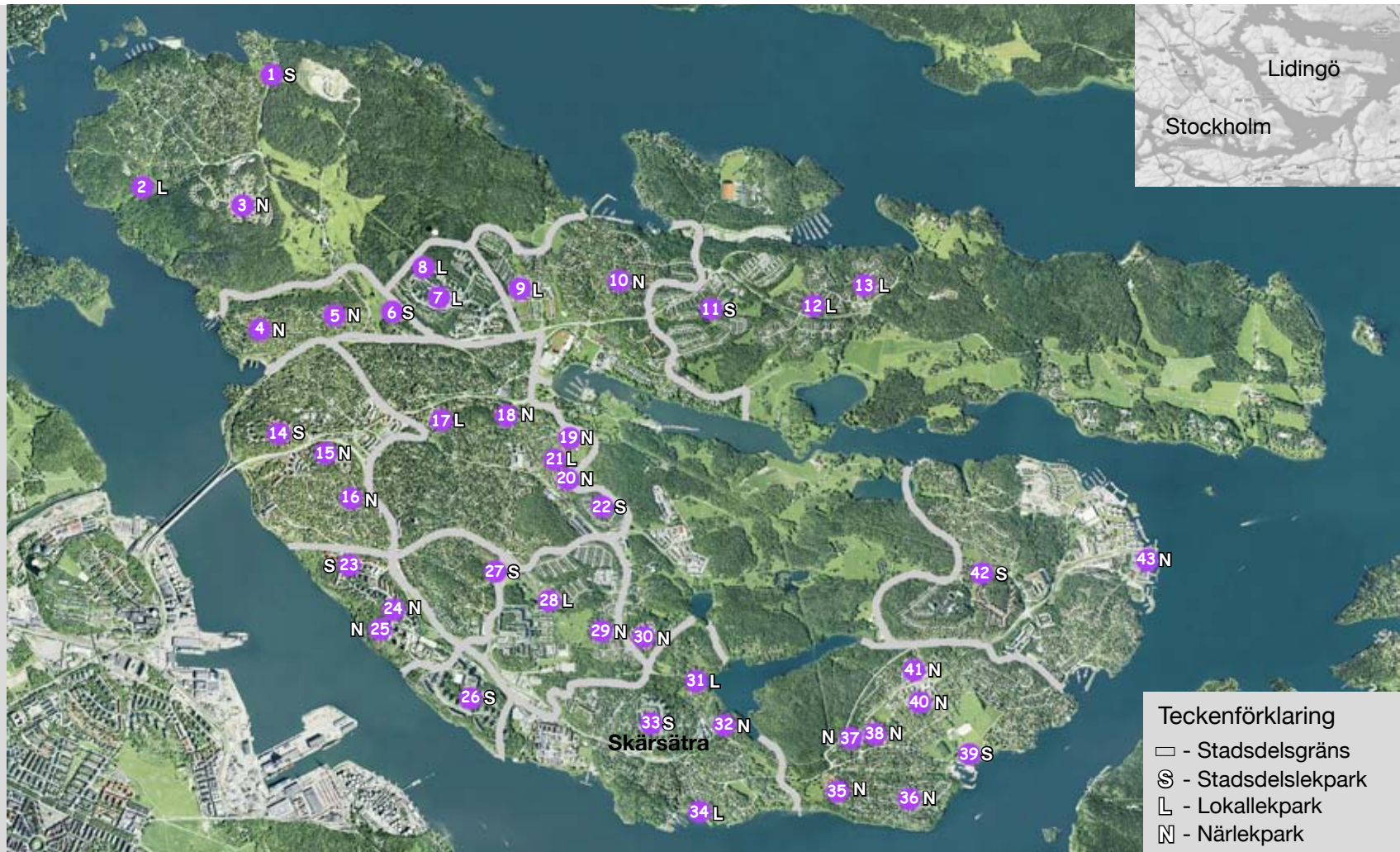
Att vara objektiv är svårt och ett problem generellt när man ska göra den här typen av inventeringar. Även i det här verktyget finns kategorin lekvärde med och vissa frågor som jag tycker är lite väl subjektiva och som utomstående svåra att svara på. Exempelvis frågan: *Kan platsen locka fantasin till nya lekar?* Även om jag förstår andemeningen i frågan så tror jag att det beror på vem som leker.

Fallstudie

L
i
d
i
n
g
ö
s

43

l
e
k
p
a
r
k
e
r

Sedan några år tillbaka har jag arbetat på Lidingö stads tekniska förvaltning, på enheten för natur och park. Under sommaren 2011 utförde jag en inventering och analys av Lidingös 43 lekparkar. Då vi på enheten inte kunde hitta en inventeringsmodell som passade vårt behov tog jag fram en egen. Arbetsverktyget anpassades under arbetets gång och utgår från förutsättningarna på Lidingö. Resultatet av arbetet är en rapport som kommer att vara klar fram till sommaren 2012. Här följer en redogörelse för och diskussion kring inventerings- och analysarbetet samt förhållandena på Lidingö.

Lekparksutveckling på Lidingö

Lidingö

Lidingö stad är en kommun i Stockholms län med 44 000 invånare varav 11 000 är barn 0-18 år (Lidingö 2011, s. 4). Med ett lekparksantal på 43 ger det cirka 1020 invånare per lekpark. Det kan jämföras med de 23 kommuner som Jansson tittat på i rapporten *Kommunala lekplatser i tider av förändring*, där hon fann att antalet invånare per lekplats varierade mellan 200 och 2570 (Jansson 2008, s. 23). Detta säger dock inget om lekplatsernas kvaliteter eller tillgänglighet utan visar

bara på de stora skillnader i tillgänglighet till lekplatser som det finns ute i landet. Lidingö, i det här fallet, ligger någonstans i mitten.

Lidingö har medvetet valt att kalla dessa platser för lekparkar, det vill säga parker för lek för människor i alla åldrar. Det inkluderar lekplatser som vanligtvis associeras till en plats för lekutrustning för yngre barn. Men de innehåller också andra aktivitetsytor och naturmark som används för lek och rekreation. Ordet park associeras oftast till grönska som är en viktig del av stommen i leklandskapet som utgör lekparken.

Lidingö är en del av Stockholms inre skärgård och utgörs av en stor ö samt några få mindre öar. År 2009 antog Lidingö stad en hälsoprofil med devisen "hälsans ö". I stadens framtidsvision ingår det att tillhandahålla attraktiva och tillgängliga utemiljöer som ett led i att skapa förutsättningar för en god hälsa för alla (Lidingö stad 2009).

Michael Bergman är natur- och parkchef på den Tekniska förvaltningen på Lidingö Stad. Han berättar att enheten genomförde en inventering och analys av stadens grönområden (M. Bergman, personlig kommunikation, 15 mars, 2012) med fokus på de åtta upplevelsequaliteterna, *det vilda, artrika, rymliga, rofyllda, lekfulla, gröna torget, festliga och kulturella*, från folkhälsoinstitutets rapport *Grönområden för fler* (Johansson et al. 2009, s. 20).

Med grönområden avses tätortsnära natur eller stråk som lämpar sig för rekreation i form av fysisk aktivitet och/eller vila, och som får beträdas av allmänheten. Det är således inte villaträdgårdar,

åkermark eller gräsytor mellan trafikerade vägar (Johansson et al. 2009, s. 13). Grönområden kan lämpa sig för olika sorts aktiviteter beroende på områdets storlek, form och innehåll.

Bergman berättar vidare att parkinventeringen visade att det var framförallt de tre sista upplevelsequaliteterna som behövde förstärkas, *det gröna torget, det festliga* och *det kulturella*. Det vill säga platser i naturen där folk kan se och bli sedda såsom lekplatser, idrottsplaner, åskådarplatser och platser där det finns djurhållning, liksom centrala och öppna platser med folkliv, servering, scener, planteringar, konst, vatten och fornminnen (Johansson et al. 2009, s. 20). Bergman menar att man genom att kombinera detta kan skapa mötesplatser för flera målgrupper.

Lidingös lekparkar

Enligt Bergman har Lidingö idag 43 kommunala lekparkar varav tre sponsras och sköts av enskilda föreningar. Han säger att de tidigare hade betydligt fler lekparkar men i och med ekonomiska nedskärningar och de nya säkerhetsstandarderna i slutet av 90-talet togs många bort då lekredskapen bedömdes vara farliga och man inte ansåg sig ha ekonomiska möjligheter att rusta upp alla. Han menar att prioriteringar måste göras för att kunna hålla en bra standard på de kvarvarande.

Sedan dess har nästan alla lekparkerna hunnit upprustas vilket gör att standarden säkerhetsmässigt idag enligt Bergman är god och det görs säkerhetsbesiktningar på samtliga

Fallstudie

lekparkar varje månad. Enligt det nuvarande lekparcsprogrammet på Lidingö stads hemsida gäller dessa kriterier för lekparkerna. De ska bland annat finnas i flerbostadshusområden, ligga på en trafiksäker och skyddad plats samt vara placerade i ett fint och naturskönt läge. Det är också viktigt att de finns inom ett rimligt avstånd för användarna så att de används samt att lekparkerna är jämt fördelade över ön (Lidingö stad 2012).

Nytt lekparcsprogram

Då staden behöver ta fram ett nytt lekparcsprogram bestämde Bergman att en inventering och analys av de befintliga lekparkerna var nödvändig.

Bergman berättar att målet med lekparcsprogrammet är att det ska redogöra för hur staden med hjälp av lekparkerna kan stärka de tre svagt representerade upplevelsekaraktärerna, *det gröna torget*, *det festliga* och *det kulturella*. Nya strategier behöver tas fram och hälsoarbetet kommer enligt honom att genomsyra dem, eventuella nysatsningar eller nedläggningar kommer också att redovisas.

Som en grund för det nya lekparcsprogrammet inventerade jag Lidingös lekparkar under sommaren 2011. Syftet var att ta reda på hur situationen ser ut idag och vilka utvecklingsmöjligheter som finns. Målsättningen var att informationen även ska komma till nytta i arbete med översiktsplanen, grönplanen, detaljplaner, bygglovshantering och i förvaltningen av lekparkerna.

Lekparkstyper

Enligt Bergman har lekparkerna på Lidingö delats in i tre olika typer beroende på storlek, placering och innehåll. De är närlekpark, lokallekpark och stadsdelslekpark.

Bergman menar att *närlekparken* är den minsta och brukar ligga på cirka 1000-5000 m². Den anläggs bara när behovet av en lekpark är stort men där ytan för lek är begränsad och hit kommer främst de som bor i närområdet. Vidare säger han att *lokallekparken* är mellanstor och är oftast på cirka 6000-20 000 m². Den samlar barn och vuxna från ett större upptagningsområde.

Stadsdelslekparken är den största och är ofta på över cirka 20 000 m² samt gemensam för en hel stadsdel. Bergman berättar att det finns 20 närlekparkar, 15 lokallekparkar och 7 stadsdelslekparkar på Lidingö idag (se karta s. 42).

Arbetsverktyget

I arbetet med inventering och analys av lekparkerna har jag med hjälp av natur- och parkenheten tagit fram ett arbetsverktyg i form utav en checklista. Den ska vara behjälplig i arbetet med att utveckla lekparkar som även fungerar som gröna mötesplatser för alla.

Jag inspirerades av de verktyg och metoder som jag redovisade för i litteraturstudien. Tillsammans tar de upp många bra aspekter i bra format men inget verktyg hade med alla de aspekter

vi var ute efter samtidigt som det hade ett passande format. Detta ledde till att jag skapade ett eget verktyg som jag sedan modifierade och utvecklade under tiden med enhetens hjälp.

Checklistan ska underlätta hanteringen av ett stort antal lekparkar. Det innebär att förenklingar och prioriteringar har behövt göras för att metoden ska bli så användbar som möjligt. En utmaning har varit att hitta passande nyckelord för varje aspekt som kort och koncist förklarar vad jag är ute efter. En annan har varit kategoriseringen av de olika aspekterna som ibland överlappar varandra.

Avgränsningar

Då säkerheten på lekplatserna kontrolleras varje månad efter de nationella rekommendationerna, är den aspekten medvetet inte med i checklistan. Däremot finns lekparkernas skick med som en aspekt. Fokus har istället legat på att se lekparkerna som leklandskap, med aspekter som lokalklimat, rumslighet, vegetation, vatten, vinteraspekter och vilka målgrupper de är anpassade för. De lekparkar som inte redan har ett officiellt namn har tilldelats ett arbetsnamn.

Som barn räknas alla upp till 18 år, men de är uppdelade i småbarn (cirka 0-5 år), skolbarn (cirka 6-12 år) och tonåringar (cirka 13-19 år). Åldersintervall är ungefärliga då det kan finnas variation i utvecklingsstadierna mellan olika individer. Vuxen är man således från 20 år men personer över 65 år benämns som seniorer. När personer med funktionsnedsättning nämns

inkluderar det människor i alla åldrar.

Fältarbetet skedde under sommarmånaderna 2011 då jag åkte runt och fyllde i en checklista per lekpark samt fotograferade dem. De flesta platser besökte jag flera gånger på olika tider under dagen och kvällen. Många gånger var det dock inga människor i lekparkerna när jag var där. Därefter tog rapportskrivningen vid. Verktuget har sedan utvecklats ytterligare i samarbete med natur- och parkenheten.

Checklistans delar

Checklistan har tre delar. De tomma rutorna i del ett och två är till för att fylla i aspekter som checklistan inte har med men som man anser är viktiga. Den första delen tar upp *allmänna faktorer* vilket inkluderar fakta om platsen, demografi, klassificering och hur omgivningen är beskaffad.

Den andra delen tar upp faktorer som påverkar den *befintliga miljön* som utrustning såsom papperskorgar hur lokalklimatet är, hur rumsligheten ser ut, vegetation, tillgång till vatten och vinteraspekter. Här finns också exempel på olika aktivitetsförutsättningar som kan finnas i en lekpark och är tilltänkta eller anpassade för en, flera eller alla de sex olika målgrupperna.

Den tredje delen är *analysen* där man anger lekparkernas styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Här analyseras betydelsen av befintliga eller saknade aspekter i del ett och två. Här kan man också ta upp platsspecifika detaljer av betydelse.

Fallstudie

Checklistan

1. Allmänna faktorer

Fakta	namn	stadsdel	storlek	anläggningsår	upprustningsår	skick	
Klassi- ficering	närlekplats	lokallekplats	stadsdelslekplats	stadslekplats	utflyktslekplats		
Demografi	småbarn	skolbarn	tonåringar	vuxna	seniorer	totalt	
Omsorgs- inrättningar	familjedaghem	förskola	skola	gymnasium	äldreboende	handikapp- boende	
Kommunika- tioner	gc-väg	bilväg	parkering	kollektivtrafik	ridspår	båtbrygga	
Omgivning	områdestyp	naturtyp	insyn från omgivning	kommersiella inrättningar	placering i landskapet	trafik	

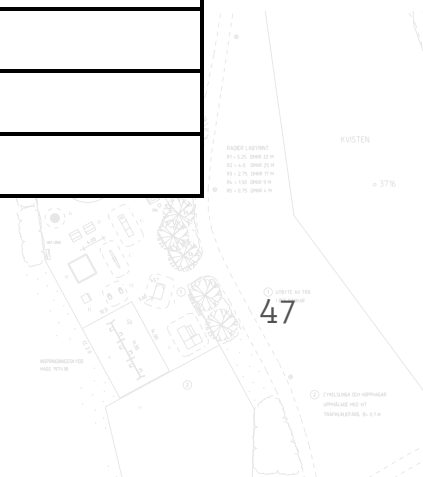
2. Befintlig miljö

Utrustning	informations- skylt	papperskorg	cykelställ	barnvagnstak	staket/inspring- ningsskydd	plank/mur	brygga/bro	pergola/berså/ växtstöd	toalett	servering	
Lokalklimat	väderstreck	solplatser	vandrande skugga	soltak	väderskydd	svaga vindar	lä	vindskydd	bullerfritt	bullerskydd	
Rumslighet	landskaps- anpassning	varierad miljö	passande skala	olika rumsstorlekar	anpassade övergångar	varierad topog. /nivåskillnader	varierat markmaterial	anpassade gångar	passande "väggar"	bra samspel mellan aktivitets- förutsättningarna	tydliga entréer
	passande belysning	öppet och slutet	lugna zoner/ avskildhet	dynamiska zoner	stökiga zoner	välskötta zoner	föränderliga platser	samlingsplatser	utsiktsplatser	platser med översikt	

Vegetation	varierad	skog	tät	gles	multifunktionell gräsyta	passande markskikt	passande buskskikt	passande trädskikt	klätterträd	lekvänliga buskage	
	solitärer	årstids-anpassad	ger löst material	odling	bärbuskar/ fruktträd	blomsterprakt	fjärils-attraherande	fågel-attraherande	doftande	ljudande	
Vatten-integration	dagvattenlek	vattendrag	hav/sjö	våtmark	damm	plaskdamm	душ/ dricksvatten	fontän	vattenpump	fågelbad	
Vinter-anpassningar	skidspår	skidbacke	pulkabacke	isbana	anpassad belysning	uppvärmda objekt	snöröjning	snömasshantering för lek			
Aktivitetsför-sättningar	konventionella sittplatser	okonventionella sittplatser	skyddade sittplatser	bord	picknick-möjligheter	eldnings- och grillmöjligheter	scen	åskådarplatser	kultur/konst	lekskulpturer	labyrint
	naturleks-möjligheter	lek med löst material	konstruktions-lek	sandlåda	lera	badmöjligheter	vintersport	bollek/bollplan	friidrotts-möjligheter	cykel-/skejt-möjligheter	studsmatta
	småbarnsgunga	enperson gunga	kompisgunga	linbana	vippgunga	gungdjur	fjäderlek	snurrek	karusell	volträcke	balans-möjligheter
	klätter-möjligheter	multi-lekställning	rutschkana	tunnlar	lekhus/kojor	fordon	hinderbana	utegym	vindspel	ljudlek	ljuslek
	färglek	formlek	markmönster	pedagogiska möjligheter	fågelholkar/ fågelbord	insektshotell	hundrastgård	djurhållning	fiske		
Målgrupps-anpassningar	småbarn	skolbarn	tonåringar	vuxna	seniorer	funktions-nedsatta					

3. Analys

Styrkor	
Svagheter	
Möjligheter	
Hot	

Fallstudie

Hästar, får och gräsyta på Lidingö

De olika kategorierna beskrivs med följande sammanfattande texter. Fokus är återigen vad lekparkerna bör innehålla för att på bästa sätt fungera som gröna mötesplatser för alla de sex målgrupperna. För att inte upprepa det som står i litteraturstudien allt för mycket har jag sammanfattat beskrivningarna av kategorierna.

1. Allmänna faktorer

Under kategorin fakta kan man anteckna platsens namn, vilken stadsdel den ligger i, hur stor den är, när den har anlagts, om den har upprustats samt vilket skick den är i.

Under klassificering anges vilken typ av lekpark det gäller. Det är en administrativ indelning som oftast baseras på platsens storlek men ibland även innehållet. Förutom när-, lokal- och stadsdelslekpark som är knutna till bostadsområdena, finns även *stadslekpark* och *utflyktslekpark* medtagat. Om en stad har en stadspark och där finns en lekpark så skulle man kunna kalla den en stadslekpark. Den ska då tillgodose behovet för en hel stad, på samma sätt som stadsparken gör. En utflyktslekpark kan finnas i ett område där det inte finns några bostäder, till exempelvis vid ett friluftsbad i ett naturområde. Man gör då en utflykt när man tar sig dit.

Demografiska uppgifter och omgivande omsorgsinrättningar är sådant som man måste ta reda på via kommunen. Områdets demografi ger en indikation på hur många som använder eller skulle kunna använda platsen, samt den socioekonomiska

sammansättningen. Omgivande inrättningar som skolor och omsorgsboenden påverkar också nyttjandet.

Hur kommunikationerna ser ut inverkar på tillgängligheten. Det kan studeras på plats men också med hjälp av en karta. En gc-väg är en förkortning för gång- och cykelväg.

Omgivningen har också den betydelse. Här beskriver man vad det är för typ av område, till exempel genom typen av bostäder. Naturtypen kan exempelvis vara skog, äng eller båda två. Det ger en fingervisning om de naturliga förutsättningarna som kan tas tillvara i gestaltningen. Att man har uppsikt över platsen från exempelvis omgivande hus är något som kan påverka trygghetsupplevelsen.

Finns det finns någon typ av servering eller affär i närheten kan det bidra till attraktiviteten. Hur man sedan har placerat platsen i förhållande till landskapet och till eventuell trafik påverkar också upplevelsen. Att lekparken är skyddad från trafik och trafikbuller är uppskattat.

2. Befintlig miljö

Lekparkernas stomme utgörs av de naturliga förutsättningarna på platsen i kombination med utformningen. Det finns många aspekter att ta hänsyn till. Till exempel tillgång till sol respektive skugga samt attraktiva landskapsrum. Möjligheten till sinnliga upplevelser som involverar alla fem sinnen under hela året är positivt.

För att främja platsens kvalitet som grön mötesplats bör det finnas inslag i utemiljön som främjar gemenskap, samarbete och sociala aktiviteter inom och mellan målgrupperna. Möjligheter till både stillsamma och mer dynamiska aktiviteter är önskvärt. De olika kategorierna under befintlig miljö beskrivs på följande sätt.

Utrustning

Den här kategorin tar upp föremål som har en mer funktionell innebörd men som också kan göras till en del av aktivitetsmöjligheterna. Hit hör informationsskyltar som vid lekparkernas entréer bör presentera lekparken på ett tydligt och bra sätt med platsens namn och vad man kan finna där.

Papperskorgar gör det möjligt att hålla området rent från skräp, cykelställ gör att man kan ställa ifrån sig sin cykel på ett bra sätt och barnvagnstak hjälper till att hålla barnvagnen torr och skuggad. Eventuella staket, inspringningsskydd, plank, murar, bryggor, broar, pergolor, bersåer och växtstöd får gärna vara estetiskt tilltalande och väl integrerade. Toaletter och serveringar bidrar också till platsens funktionalitet och attraktivitet.

Lokalklimat

Lokalklimatet och väderstrecket kan påverka både chanserna till solplatser under vinterhalvåret och skugga under varma somrardagar. Som skydd mot UV-strålning bör lekparkerna ha en vandrande skugga. Det är även bra med nederbördsskydd som ger möjligheter till utomhusvistelse oavsett väder.

Svaga vindar kan vara positivt under varma dagar och som ett element i leken men på vindutsatta lekparkar är det angeläget att skapa lä. Som vindskydd kan både vegetation och byggda konstruktioner fungera. På bullerutsatta lekparkar bör det vid behov även finnas ljuddämpande åtgärder.

Rumslighet

Om lekparkerna är anpassade till landskapet, om de samspelar med omgivningen och är uppbyggda av flera olika rumsligheter kan det erbjuda en variation av upplevelser. Rummen bör ha en skala och storlek som är anpassade till aktivitetsmöjligheterna. Övergångarna rummen emellan är viktiga zoner där man bör kunna få en bra överblick och även uppehålla sig en stund.

En varierad topografi och nivåskillnader kan främja rörelse och ge nya perspektiv. Det bör finnas gångar i olika storlekar och markunderlag som främjar variation och tillgänglighet. Hur ”väggarna” som ramar in rummen är utformade är också betydelsefullt. Vegetation eller byggda element som staket och murar kan också vara lekvänliga.

Belysningen bör vara tillfredställande, speciellt under vinterhalvåret och den kan med fördel bidra med en extra estetisk kvalitet. Entréerna ska vara välkomnande, karaktärsfyllda och ge den besökande eller förbipasserande ett intryck av parkens värde.

Öppna och slutna rum främjar olika typer av aktiviteter. Slutna rum kan vara platser för

Odling, ekorre och isbana på Lidingö

Fallstudie

lågastighetsaktiviteter såsom vilostunder, hemliga kompisträffar och småbarnslek. Öppna, större rum passar bättre för höghastighetsaktiviteter och mer dynamiska lekar.

Rummen bör vara estetiskt tilltalande med en blandning av både stökiga och mer välsköta zoner. De stökiga zonerna kan till exempel vara skogsmark med mycket löst material som även möjliggör föränderlighet. Samlingsplatser, utsiktsplatser och platser med översikt är viktiga för upplevelsen och den sociala samvaron.

Vegetation

Vegetationen bör vara varierad och innehålla en mängd olika typer och arter. Om lekparken ligger i anslutning till en skog är detta mycket positivt då den ofta erbjuder en naturlig variation, skugga och många lekmöjligheter såsom kojbyggen och klätterträd. Tät växtlighet kan göra att barnen får uppleva känslan av att vara ifred medan en mer gles vegetation ger en bättre överblick.

En multifunktionell gräsmatta inbjuder till en mängd olika aktiviteter, både stillsamma och dynamiska. En lekpark med en passande vegetation bör innehålla robusta växter som tål slitage. Den bör också utgöras av olika skikt, det vill säga markväxter, buskar och träd. Klätterträd och lekbuskage är viktiga inslag. Solitärer kan fungera som landmärken och objekt att springa till eller runt samt leka i.

Vegetationen bör även vara årstidsanpassad, ge tillgång till löst material och får gärna bidra

med ätbara bär och frukter. Odling, blomsterprakt och växter som lockar till sig fåglar och fjärilar är uppskattade inslag.

Vattenintegration

Möjligheter till vattenaktiviteter i någon form är uppskattat och det är viktigt att vattnet är medvetet integrerat i utformningen av lekparken. Dagvattenavrinningen bör fungera året om så att inte tillgängligheten begränsas men den kan också tas tillvara som ett element för lek.

Vatten aktiverar flera sinnen och kan också innebära ett djurliv att beskåda, en bättre ljudmiljö och en möjlighet att lära sig om naturens kretslopp. Sådant som främjar vattenaktiviteter kan vara mer naturliga system såsom vattendrag, hav, sjöar och våtmarker. Eller mer anlagda objekt såsom dammar, duschar, fontäner, pumpar och fågelbad.

Vinteranpassningar

Att man kan använda lekparkerna även på vintern är en viktigt i vårt klimat. Under snörika vintrar kan en backe bli perfekt för pulka- och skidåkning. Annars är skidspår för längdåkning och isbanor andra alternativ. En fin belysning och uppvärmda objekt kan öka platsens attraktivitet. Plogas gångvägarna ökas tillgängligheten och snömassorna kan bli roliga högar att leka i.

Aktivitetsförutsättningar

Även om tidigare kategorier har tagit upp aspekter som möjliggör olika typer av aktiviteter så samlas

exempel på alla typer av aktivitetsförutsättningar i denna kategori. I lekparken anpassade för alla målgrupper bör det finnas en mängd olika aktivitetsförutsättningar och passande utmaningar.

Till de mer lugna aktivitetsförutsättningarna hör konventionella sittplatser, det vill säga traditionella bänkar och okonventionella, till exempel hammockar och hängmattor. Hit hör också skyddade sittplatser samt bord, picknickmöjligheter, eldnings- och grillmöjligheter. Scener och åskådarplatser gör att man kan se och bli sedd. Kulturyttringar som fornminnen och midsommarstänger, konst, lekskulpturer och labyrinth stärker de kulturella kvaliteterna och aktivitetsmöjligheterna.

Lek i naturen, löst material att konstruera med och lek med sand eller lera är uppskattade alternativ. Chanser till bad på sommaren och aktiviteter på vintern bör också främjas. Möjligheter till bollekar, friidrott, cykel- och skejt samt studsmattor ger mer dynamiska aktiviteter.

Gungor av olika slag, balanseringsmöjligheter rutschkanor, tunnlar och klättring kan ha olika grader av utmaning. Lekhus och fordon kan främja fantasi och rollerkar. Hinderbanor och utegym är bra för de som vill träna.

Vindspel, ljud-, ljus-, färg- och formlek samt markmönster kan främja mer konstnärliga aktiviteter. Tillsammans med pedagogiska element såsom solur stimulerar de intellektet. Slutligen finns de djuranknutna aktiviteterna såsom fågelholkar, fågelbord, insektshotell, djurhållning och fiske.

Målgruppsanpassningar

Vilken eller vilka målgrupper som aktivitetsförutsättningarna är anpassade för anges under målgruppsanpassningar. När det gäller mer konventionella lekredskap finns åldersangivelser hos fabrikanten. Vissa förutsättningar såsom gungor kanske bara passar in på en målgrupp, såsom småbarnsgungan eller på flera, som kompisgungan. Olika redskap kan användas av andra målgrupper än vad som är tänkt men det är fortfarande den tilltänkta målgruppen som främst bör noteras.

Småbarn

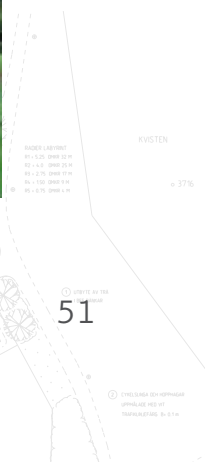
Platser för småbarnsaktiviteter ska erbjuda de minsta barnen en variation av intryck som lockar dem till att upptäcka själva. Det är också viktigt att man tar hänsyn till deras skala och hur de upplever sin omgivning. Exempel på lekutrustning för små barn kan vara sandlådor, småbarnsgunga, lekhus, lekfordon och gungdjur.

Äldre barn

De lite äldre barnen är de som rör på sig mest och över störst område och därför behövs det stora utrymmen för rörelse i många olika riktningar. Det är också viktigt att de utmanas. Gungor, klättermöjligheter, snurrlekar, kojbyggen och olika typer av sportmöjligheter är exempel på aktivitetsmöjligheter för dem.

Fiske, vindsydd och kubb på Lidingö

Ungdomar

För ungdomar utgör olika utemiljöer viktiga mötesplatser för olika former av samvaro. Lekparkerna används ibland på andra tider än de mindre barnen, därför är det viktigt med belysning. Skyddade sittplatser, kompisgungor, scener, utegym, anpassade bollplaner och klättring, är sådant som kan göra lekparkerna attraktiva för ungdomar. Hit hör också områden att cykla, skejta, åka sparkcykel och inlines på.

Vuxna

För att lekparkerna ska fungera som gröna mötesplatser även för vuxna bör de stimulera till både mer lugna aktiviteter som att träffas och äta, spela spel, njuta av naturen och vila en stund samt mer fysiska aktiviteter som möjlighet till bollspel och styrketräning. Sittplatser med översikt är också speciellt bra för dem som är där i sällskap med barn men även att skapa möjligheter för dem att leka tillsammans.

Seniorer

Lokala gröna mötesplatser kan främja de viktiga sociala kontakterna på ålderns höst. Sådant som kan bidra till senioraktiviteter kan vara skyddade, rofulla sittplatser och bord för spel. Det får gärna finnas utsikt över konst, vatten och djurliv. Med blomsterprakt och odling kan naturens växlingar följas och fysisk aktivitet utföras. Äldre påverkas mer av värmeböljor och därför är skugga viktigt för dem. Senorgym och bollplaner såsom boule ökar

de fysiska aktivitetsmöjligheterna ytterligare.

Funktionshindrade

För att uppmuntra till utövande bör det finnas ytor och innehåll som är tillgängligt för barn och vuxna med funktionsnedsättning. Dessa anordningar bör inte hållas isär från de andra utan istället bör gemenskap främjas. Bra markmaterial och anpassade redskap bör möjliggöra för rörelsehindrade att utföra aktiviteter på egen hand. För personer med psykisk funktionsnedsättning behövs en lugn och harmonisk miljö med tillgång till avskildhet vid behov.

3. Analys

Genom att analysera platsernas *styrkor*, *svagheter*, *möjligheter* och eventuella *hot* kan man ge en bild av vad de olika befintliga eller saknade aspekterna som tas upp i del ett och två, betyder för upplevelsen av platsen. Här kan man också ta med eventuella aspekter som man anser fattas i checklistan.

Sstyrkor kan till exempel vara parkens läge i förhållande till trafik, hur mycket vandrande skugga som finns, tillgång till vatten, vinterkvaliteter med mera.

Svagheter kan vara just närheten till trafik eller trafikbuller, brist på belysning, väderskydd och bra sittplatser.

Möjligheterna är oftast oändliga. Men om lekparken ska fungera som gröna mötespaltser för alla målgrupper gäller det att det finns attraktioner

för alla. En stor variation och förutsättningar som fungerar för alla är att föredra.

Som *hot* kan man se eventuell exploatering av marken, vandalisering, upplevelser av otrygghet på platsen samt en för låg skötselnivå som kan göra att platsens värden minskar eller i värsta fall går förlorade.

Exempel

För att illustrera hur checklistan fungerar följer här ett exempel. Först redovisas den i fyllda checklistan och sedan kommer en beskrivande och sammanfattande text.

Exemplet Skärsätraparken

1. Allmänna faktorer

Fakta	namn Skärsätraparken		stadsdel Skärsätra		storlek 19 000 m²		anläggningsår 1960-talet	upprustningsår 2010	skick ganska bra		
Klassi- ficering	närlekplats		lokallekplats		stadsdelslekplats		stadslekplats		utflyktslekplats		
Demografi	småbarn	0-3 år 163 st	skolbarn	4-9 år 324 st	tonåringar	10-15 år 217 st	vuxna	16-64 år 2048 st	seniorer	65 - 576 st	totalt 3328 st
Omsorgs- inrättningar	familjedaghem	förskola	skola	gymnasium	fritidsgård	äldreboende	handikapp- boende				
Kommunika- tioner	gc-väg	bilväg	parkering	kollektivtrafik	ridspår	båtbrygga					
Omgivning	områdestyp flerbostäder och villor		naturtyp skogsbeklädd kulle		insyn från omgivning god		kommersiella inrättningar nära till centrum		placering i landskapet mycket bra		trafik nej

2. Befintlig miljö

Utrustning	informations-skylt	papperskorg	cykelställ	barnvagnstak	staket/inspringningsskydd	plank/mur	brygga/bro	pergola/berså/växtstöd	toalett	servering	
Lokalklimat	väderstreck	solplatser	vandrande skugga	soltak	väderskydd	svaga vindar	lä	vindskydd	bullerfritt	bullerskydd	
Rumslighet	landskaps-anpassning	varierad miljö	passande skala	olika rumsstorlekar	anpassade övergångar	varierad topog./nivåskillnader	varierat markmaterial	anpassade gångar	passande "väggar"	tydliga entréer	
	passande belysning	öppet och slutet	lugna zoner	dynamiska zoner	stökiga zoner	välskötta zoner	föränderliga platser	samlings- platser	utsiktsplatser	platser med översikt	

Fallstudie

Vegetation	varierad	skog	tät	gles	multifunktionell gräsyta	passande markskikt	passande buskskikt	passande trädskikt	klätterträd	lekvänliga buskage	
	solitärer	årtids-anpassad	ger löst material	odling	bärbuskar/ fruktträd	blomsterprakt	fjärls-attraherande	fågel-attraherande	doftande	ljudande	
Vatten-integration	dagvattenlek	vattendrag	hav/sjö	våtmark	damm	plaskdamm	dusch/ dricksvatten	fontän	vattenpump	fågelbad	
Vinter-anpassningar	skidspår	skidbacke	pulkabacke	isbana	anpassad belysning	uppvärmda objekt	snöröjning	snömasshantering för lek			
Aktivitetsför-sättningar	konventionella sittplatser	okonvention. sittplatser	skyddade sittplatser	bord	picknick-möjligheter	eldnings- och grillmöjligheter	scen	åskådarplatser	kultur/konst	lekskulpturer	labyrint
	naturleks-möjligheter	lek med löst material	konstruktions-lek	sandlåda	lera	badmöjligheter	vintersport	bollek/bollplan	friidrotts-möjligheter	cykel-/skejt-möjligheter	studsmatta
	småbarnsgunga	enperson gunga	kompisgunga	linbana	vippgunga	gungdjur	fjäderlek	snurrek	karusell	volträcke	balans-möjligheter
	klätter-möjligheter	multi-lekställning	rutschkana	tunnlar	lekhus/kojor	fordon	hinderbana	utegym	vindspel	ljudlek	ljuslek
	färglek	formlek	markmönster	pedagogiska möjligheter	fågelholkar/ fågelbord	insektshotell	hundrastgård	djurhållning	fiske		
Målgrupps-anpassningar	småbarn	skolbarn	tonåringar	vuxna	seniorer	funktions-nedsatta					

3. Analys

Styrkor	Skyddat läge, väderskyddade sittplatser-samlingsplats, varierade rumsligheter, naturmark med blåbärsris, multifunktionell gräsmatta, vintersportmöjligheter, en landskapsanpassad och varierad aktivitetsutrustning, odlingsmöjligheter och en tillgänglighetsanpassad kompisgunga
Svagheter	Parken saknar en årstidsanpassad och praktfull parkvegetationen, grill, lekbar dagvattenhantering, bra belysningen, tydliga entréer, informationsskyltar, cykelparkeringar, barnvagnstak och tillgång till toalett.
Möjligheter	Mer varierad parkvegetation, bättre belysning, grill, vattenleksmöjligheter och fler aktivitetsmöjligheter för ungdomar, vuxna, seniorer, samt funktionshindrade.
Hot	Skötselplan och uppföljning

Fallstudie

Kulle, bollplan/isbana
och lekplats i Skårsätarparken, Lidingö

Vegetation

Växtligheten domineras av blandskog som är delvis gles och delvis mer tät och som har blåbärs- och lingonris som markskikt. Men här finns också en plan gräsmatta och lekvänliga buskage. Skogen erbjuder klättringsmöjligheter, ett fågelliv och städsegröna barrväxter. En gammal odlingslåda finns kvar i områdets nordvästra del.

Vattenintegration

Platsen saknar ett permanent vatteninslag.

Vinteranpassningar

På vintern kan man åska skridskor på fotbollsplanen och pulka på kullarna. Gc-vägarna snöröjs och det finns snöhögar att leka i och solplatser att vistas på.

Aktivitetsförutsättningar

Lekparken har både konventionella och okonventionella sittplatser, bord, picknickmöjligheter, en samlingsplats, småbarns-, person- och kompisgunga, gungdjur, en multilekställning, rutschkana, lekhus, stocklek, en studsmatta, en fotbollsplan, en sandlåda med bakkbord, möjligheter till vintersport, naturlek och lek med löst material

Målgruppsanpassningar

Det finns anpassningar för småbarn, äldre barn, ungdomar, vuxna, seniorer och delvis för funktionshindrade.

3. Analys

Styrkor

Parken har många fina kvaliteter så som dess skyddade läge, väderskyddade sittplatser som även kan fungera som samlingsplats, varierade rumsligheter, naturmarken med blåbärsris, en multifunktionell gräsmatta, vintersportmöjligheter, en landskapsanpassad och varierad aktivitetsutrustning, odlingsmöjligheter och en tillgänglighetsanpassad kompisgunga som även är attraktiv för ungdomar och vuxna.

Svagheter

Parkvegetationen är varken årstidsanpassad eller praktfull, parken saknar en grill och har ingen lekbar dagvattenhantering. Den befintliga belysningen är inte tillräcklig, det saknas tydliga entréer, informationsskyltar, cykelparkeringar, barnvagnstak och tillgång till toalett.

Möjligheter

Med en mer varierad parkvegetation, bättre belysning, grill, vattenlekmöjligheter och fler aktivitetsmöjligheter för ungdomar, seniorer, vuxna samt funktionshindrade skulle parken bli än mer attraktiv och mer lik en stadspark.

Hot

Parken saknar tydliga hot men behöver en skötselplan och uppföljning så att platsen kan hållas i bra skick och inte riskerar att förfalla.

Slutsatser - Lidingös 43 lekparker

Här följer en sammanfattning av slutsatserna av inventering och analys av Lidingös lekparker. Den tar upp det som gäller generellt för lekparkerna och ger exempel på hur de kan utvecklas i allmänhet.

1. Allmänna faktorer

Av Lidingös 43 lekparker har bara två av dem namn och bara en har en skylt där namnet står angivet. Därför behövs det ett genomgående arbete med att stärka parkernas karaktärer och identiteter. När det gäller de demografiska uppgifterna och lekparkernas fördelning behövs vissa stadsdelar ses över. Speciellt gäller det områden som haft en stor befolkningsökning på senare år. Där kan det behövas göras nysatsningar eller särskilda åtgärder för att tillgodose invånarnas behov. De lekparker som har rustats har en lekutrustning som är i bra skick men övrig mark upplevs ofta som eftersatt.

2. Befintlig miljö

Utrustning

Papperskorgar finns på nästan alla lekparkers men de saknar ett enhetligt utseende och kan vara i varierande skick. I övrigt finns få utrustningsaspekter.

Lokalklimat

För att lekparkerna ska vara attraktiva och tillgängliga året runt är det av stort intresse att arbeta med att förbättra lokalklimatet. Majoriteten av parkerna ligger i söderläge med möjligheter till solplatser under vintern. De flesta har också en vandringskugga från omgivande träd. Däremot finns det bara nederbördsskydd på två lekparkers, då i form utav sittplatser med tak.

Rumslighet

De äldre lekparkerna är sällan landskapsanpassade i någon större utsträckning. I de senare upprustningarna har man dock frångått de konventionella fyrkantiga sandlådorna och istället anpassat formen till omgivande landformationer.

Få lekparkers har markerade entréer och en tydlig rumslighet med rum i olika storlekar och med varierande upplevelser samt passande övergångar. Här krävs det ett arbete med till exempel vegetation som rumsindelare, karaktärsskapande element och, vid behov, som vindskydd.

Enbart sex av parkerna är belysta och då handlar det i de flesta fallen om belysning på bollplaner eller belysta gångvägar. Markmaterialet består mest utav grus och gräs. Även här finns det möjlighet att arbeta mer aktivt med markens utseende och funktion, speciellt när det gäller tillgänglighetsanpassningar.

Flera av lekparkerna har naturlekpartier, här hittar man både mer stökiga zoner och löst material som gör det möjligt att förändra platsen.

Klätterträd, väderskydd med sittplatser, landskapsanpassad sandlåda på Lidingö

Fallstudie

Kvarn, grillplats och bad på Lidingö

Picknickbord utgör i de flesta fallen den enda typen av samlingsplatser som lekparkerna erbjuder.

Vegetation

Många lekparkar ligger i anslutning till en skog eller ett skogsparti vilket innebär en naturlig variation, lekmöjligheter och tillgång till löst material. Ibland finns det dock enbart höga träd, utan klättermöjligheter, och markvegetation men inga buskar eller tät växtlighet som kan erbjuda fler lekmöjligheter.

Tio lekparkar har bärbuskar och/eller fruktträd men i övrigt saknas all annan typ av odling. Det är även få parker som, förutom skog, har en varierad vegetation som är årstidsanpassad, som attraherar fjärilar och fåglar, som doftar eller som har speciella ljudkvaliteter.

Vattenintegration

Sex av lekparkerna har tillgång till permanent vatten men endast tre av dem har lekbart vatten med badmöjligheter och då handlar det om lek i vattenbrynet vid hav eller sjö. I de tre andra parkerna är vattnet svårtillgängligt. Inga parker har idag plaskdammar, duschar eller dricksvatten som tidigare var vanliga inslag i lekparkerna. Inte heller finns någon lekbar dagvattenhantering.

Vinteranpassningar

Åtta lekparkar har en pulkabacke och två har en isbana som spolas på vintern. Det finns ingen speciell vinterbelysning och inga uppvärmda

objekt. Få lekparkar snöröjs förutom när det gäller omgivande gc-vägar och man har idag ingen speciell praxis att samla snön i lekbara högar.

Aktivitetsförutsättningar

Det finns gott om konventionella sittplatser, bord och picknickbord men få skyddade och okonventionella sittplatser. Fyra lekparkar har grill men det saknas scener, åskådarplatser, lekskulpturer, hinderbanor och mer pedagogiska och konstnärliga aktivitetsförutsättningar. Det finns även få konstverk och fridrotts-, cykel- samt skejtmöjligheter. Enbart en har tillgång till utegym men majoriteten har bolleksmöjligheter. Ingen av lekparkerna har djurhållning eller insekshotell, däremot finns en del fågelholkar och fiskemöjligheter. I övrigt finns en variation av olika naturlekmöjligheter och lekredskap för olika åldrar.

Målgruppsanpassningar

Småbarn

Möjligheterna till småbarnsaktiviteter är idag stora då de har varit i fokus i de tidigare lekparksupprustningarna. Det finns detaljer att tänka på såsom att det bör finnas småbarnsgungor, bakkbord i sandlådorna och vandrande skugga.

Äldre barn

När det gäller äldre barn finns det få aktivitetsmöjligheter med stor utmaning. Det vill säga att det för det mesta finns några få redskap som gungor, snurrlekar, bollplaner och naturlek

men att det vore bra med en större variation och fler utmaningar.

Ungdomar

Förutom bollplaner och kompisgungor finns det inte många möjligheter till ungdomsaktiviteter i anslutning till lekplatserna. Det saknas aktivitetsutrustning som är tillräckligt utmanande, det finns inga scener och få bra samlingsplatser.

Vuxna

För vuxna finns det platser med översikt, lugna platser, plana gräsytor, bollplaner, picknickmöjligheter och ett fåtal grillar. Med mer odling, blomsterprakt, okonventionella sittplatser, nederbördsskydd, fler grillar, utegym och hinderbanor kan vuxna trivas och aktiveras mer.

Seniorer

Ytterst få lekparkar är idag attraktiva även för seniorer. För att få kunna skapa gröna mötesplatser för alla krävs det att man även tar hänsyn till deras behov. Det behövs därför fler anpassade sittplatser med stadiga ryggar och handtag, mer odlingsmöjligheter, fjärilsväxter, blomsterprakt, konst och vatten. Träningsmöjligheter som seniorgym kan också vara ett alternativ.

Funktionshindrade

Idag finns det inga tillgänglighetsanpassade lekparkar på Lidingö. Vissa kompisgungor har fått gummiastfalt som underlag och de flesta gungor har

insprängningsskydd men i övrigt finns det mycket kvar att önska. Framkomliga och orienterbara rum, även vintertid, samt upphöjda aktivitetsytor och anpassade sittplatser och bord är exempel på lösningar som kan öka tillgängligheten.

3. Analys

Analysen inbegriper de uppgifter som redan nämns under de olika kategorierna och hur de påverkar helhetsbilden av platsen. Sammanfattningsvis har lekparkerna ur ett landskapsperspektiv fina naturliga förutsättningar men själva lekplatserna har oftast en traditionell lekutrustning för mindre barn, lite fantasilöst utplacerade på en öppen yta med få landskapsanpassningar.

Det går att skapa eller stärka alla chanser till aktiviteter för alla målgrupper vilket behövs om lekparkerna ska fungera som gröna mötesplatser för alla. Då Lidingö är konservativt när det gäller exploatering av grönytor är detta i nuläget inte ett direkt hot, men kanske i framtiden.

Det fortsatta arbetet

Lekparksprogrammet ska ange i vilken riktning Lidingös lekparkar bör utvecklas, vilka lekparkar som behöver prioriteras och om det bör skapas nya. Det behövs ett samarbete med Kultur och fritidsförvaltningen, Utbildningsförvaltningen,

Gräsyta, väderskydd
med sittplatser och skog på Lidingö

Fallstudie

Fräidrott,
minigolf och dansbana på Lidingö

Fastighetskontoret och Äldre- och handikappförvaltningen när det gäller detta då de ansvarar för angränsande områden. Kultur- och fritidsförvaltningen har idag hand om flera anläggningar för ungdomar samt de flesta friluftsbaden. Utbildningsförvaltningen och Fastighetskontoret har tillsammans hand om förskole- och skolgårdarna. Tillsammans bör man se till att barnens behov tillgodoses.

För att främja hälsoarbetet bör det ligga i allmänhetens intresse att göra alla offentliga ytor utomhus lämpliga för barn och inte bara lekparkerna. Bara då kan man få till riktigt bra förutsättningar för fysisk aktivitet.

Gällande äldre och funktionshindrade finns det också mycket kvar att göra. Samarbete med Äldre och handikappförvaltningen angående dessa gruppers behov är ett viktigt steg för att kunna nå regeringens tillgänglighetsmål. Sammantaget finns det många fina naturliga kvaliteter att ta vara på och stora möjligheter att åstadkomma bra gröna mötesplatser för alla på Lidingö.

Reflektion över arbetet

Arbetet med inventeringen och analysen har varit en process som gått upp och ner. Det har varit kul att sätta sig in i ett relativt nytt ämne men också frustrerande att försöka utkristallisera dess beståndsdelar. I början av processen trodde jag inte att detta skulle vara ett sådant komplicerat

åtagande. Men checklistans många aspekter visar just på den komplexitet som krävs för att variation ska uppnås. Många frågor har dykt upp under arbetets gång och avvägningar och förenklingar har behövt göras för att kunna föra arbetet framåt.

Jag känner fortfarande bara att jag just har börjat förstå vad som utgör bra lekparkar men att mycket finns kvar att lära och att det kräver mer dialog med brukarna. Som brukare avses både de som använder platserna för lek och samvaro samt de som sköter och förvaltar dem.

Inventeringen och analysen har trots allt bidragit med den information som har varit nödvändig för att kunna påbörja arbetet med det nya lekparksprogrammet även om det säkert finns aspekter och värden som har missats. Förhoppningsvis ger brukardialogerna i samband med kommande upprustningar och nysatsningar den information som saknas.

Genom litteraturstudien har jag kunnat fördjupa mina kunskaper i ämnet och återigen tittat på de arbetsverktyg som jag inspirerades av i början. På så sätt har jag fått syn på nya perspektiv, nya frågeställningar och nya utvecklingsmöjligheter.

Sammanfattning av fallstudien

Lidingös lekparkar har fina naturliga förutsättningar men saknar flera grundläggande element som belysning och väderskydd. Det fattas också anpassningar för alla målgrupper förutom småbarn. Det finns dock stor potential att med små medel skapa bra gröna mötesplatser för alla målgrupper.

Lekplatsritning över Skärsätraparken på Lidingö

Slutsatser

Här följer en reflektion över och utvärdering av arbetsverktyget som presenterades i fallstudien utifrån litteraturstudien och min praktiska erfarenhet ifrån fallstudien. Slutsatserna är indelade efter mina forskningsfrågor.

1. Vilka kvaliteter har arbetsverktyget i fallstudien?

När jag började titta på lekparken hade jag en föreställning om att det var rätt enkla platser där man hade placerat ut lite lekutrustning. Under arbetets gång på Lidingö insåg jag att så inte var fallet. Lekparker är istället mycket komplexa miljöer som helst ska ha en stor variation om de ska fungera som gröna mötesplatser för alla målgrupper (Nilsson 2006, s. 29).

Denna komplexitet, med flera motsatsförhållanden, är svår att täcka in med ett eller några få ord. Samtidigt är det viktigt att ha lättanvändbara verktyg att jobba med. Har man inte det och det finns en osäkerhet kring hur man ska gå tillväga, är det risk för att endast lagar och riktlinjer för säkerheten på lekplatserna följs och att lekmiljöerna därmed blir lidande (Jansson 2008, s. 28).

Landskapsarkitektperspektivet

Under landskapsarkitektutbildningen har vi gjort

otaliga inventeringar och analyser genom åren. Jag har också erfarenhet av inventeringar i arbetet på Lidingö stad. Med den kunskapen i bagaget har jag försökt att ta fram en så objektiv metod som möjligt.

Samtidigt har jag gjort detta utifrån ett landskapsarkitektperspektiv som kanske inte alltid är lätt för andra yrkesgrupper att sätta sig in i. Detta gäller speciellt begrepp som rumslighet, landskapsanpassning, skala, ”väggar” utomhus. Men också att veta vad som kan vara passande när det till exempel gäller växtmaterial.

På andra sidan kan jag se det som att det är bra att inte vem som helst kan göra dessa bedömningar då det faktiskt kräver kunskap i ämnet. Det visar att det behövs folk med rätt kompetens för att arbeta med de här frågorna. Man behöver utbildning för att få göra säkerhetsbesiktningarna på lekplatserna och man borde också behöva utbildning för att utforma och förvalta platserna.

Jag är dock medveten om att det även inom gruppen landskapsarkitekter och andra liknande yrkesgrupper kommer att uppstå skillnader i bedömningarna. Det tror jag är oundvikligt när man arbetar med den här typen av arbetsverktyg. Landskapsperspektivet är också anledningen till att fokus har legat på lekmiljön som ett landskap istället för de konventionella lekredskapen som man oftast hittar på lekplatser.

Att detta är ett bra perspektiv får jag stöd av i litteraturstudien. Miljön och lekredskapens

placering i landskapet har visat sig vara viktigare än själva redskapen i sig (Norén-Björn 1977, s. 194). Under mina inventeringar i fält fann jag att en traditionell lekplats kan se väldigt tom och öde ut när det inte är någon där och använder lekredskapen. Mårtensson menar att ett leklandskap med mycket natur däremot upplevs som mer levande då platsens vegetation förändras och djurlivet är mer påtagligt (Mårtensson 2005, s. 3; Mårtensson 2004, s. 110).

Formatet

Enkla arbetsverktyg är essentiella i förvaltningsarbetet av många ytor. När jag studerade arbetsverktygen som finns med i litteraturstudien fastnade jag för formatet i arbetsverktyg nummer ett *Checklista för inventering av grönområden* (Johansson et al. 2009, s. 20).

De få beskrivande orden och rutorna som man kan kryssa i eller göra korta anteckningar i anser jag är bra att ha när man är ute i fält. En lättöverskådlig struktur är också viktigt och det får gärna resultera i någon typ av statistik som är lätt att förmedla till andra.

Jag tycker att formatet på checklistan från fallstudien fungerar bra även om det ibland har varit svårt att hitta passande ord för de aspekter jag ville ha med. Därför är det bra med de tillhörande beskrivande texterna. De ger en bakgrundsinformation som är viktig att ha i åtanke när man inventerar och analyserar.

Inventeringsaspekterna

Om man tittar på innehållet i checklistan från fallstudien finner man en mängd olika aspekter som även går att hitta i litteraturstudien, vilket visar att dessa inte är tagna ur luften utan att de baseras på forskning och erfarenhet.

Jag har försökt dela in i olika kategorier för att få en bättre överblick. Detta har varit en svår process där uppdelningen har förändrats ett otal gånger. Jag är fortfarande inte säker på att detta är den bästa och slutgiltiga versionen.

Som jag har nämnt tidigare har det ibland varit svårt att hitta rätt ord som fångar det man vill åt samtidigt som det ger en viss mån av tolkningsfrihet. Som exempel kan man istället för att tänka redskap bör tänka aktivitetsförutsättningar som kan se ut på en mängd olika sätt (Harvard 2006, s. 47; Johansson et al. 2009, s. 23; Kungliga bostadsstyrelsen, 1964, s. 4:1). Samtidigt kan vissa sådana begrepp vara svåra att bedöma.

När det gäller delen *Allmänna faktorer* är de flesta aspekterna lätta att svara på. Det som kan vara mer svårbedömt är platsens skick och dess placering i landskapet.

Delen *Befintlig miljö* har desto fler svårbedömda aspekter. Under kategorin *Rumslighet* ska man bland annat ange om man anser att miljön är varierad och vad som anses vara passande eller anpassat samt kvaliteten på olika typer av zoner. Aspekter som inte är helt lätta att bedöma.

Kategorin *Vegetation* kräver kunskap om växter då man till exempel ska veta vilka växter som

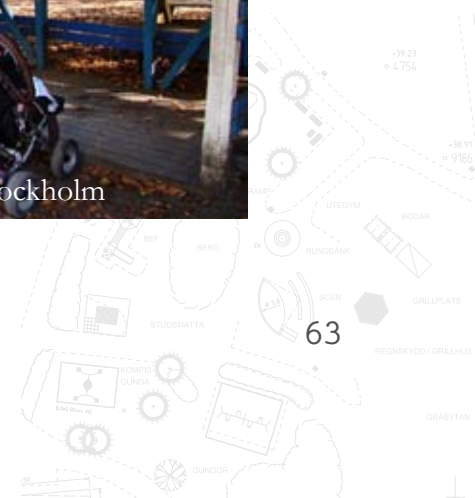
Amfiteater i Vitabergsparken, Stockholm

Skejtpark i Humlegården, Stockholm

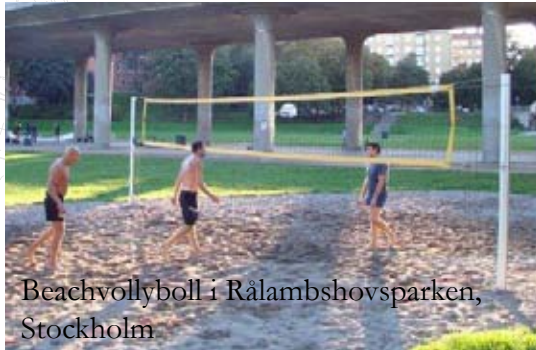

Barnvagnstak i Rosenlundsparken, Stockholm

Slutsatser

Beachvolleyboll i Rålambshovsparken, Stockholm

Skulpturer i Blomsterdalen, Ljeholmen, Stockholm

Hängmatta i Västra hamnen, Malmö

får frukt och blommor, om de attraherar fåglar eller fjärilar och hur de ser ut under de olika säsongerna.

När det gäller *Aktivitetsförutsättningarna* så kan det ibland vara svårt att avgöra hur miljön används när det inte finns några människor på platsen. Men man kan ibland se spår av olika aktiviteter som gör att det går att gissa sig till användningen. Traditionella lekredskap och aktivitetsytor är naturligtvis lättare att förstå sig på.

I delen *målgruppsanpassningar* kan det vara svårt att veta vilken eller vilka målgrupper som avses. Det kräver en del kunskap om hur de olika målgrupperna brukar använda sådana miljöer. Även här är traditionella lekredskap lättare då en tilltänkt åldersgrupp finns angiven.

Analysdelen tycker jag fungerar bra som ett lättöverskådligt sätt att visa hur de olika aspekterna påverkar helhetsintrycket. Det kan emellertid vara svårt att avgöra vilka hot en plats har.

Då checklisten är baserad på befintliga arbetsverktyg har jag känt mig lugn med att det är relevanta aspekter som jag har tagit med. Efter litteraturstudien känner jag mig än mer tryggad.

Emellertid tar de andra verktygen upp aspekter som jag har ansett vara svåra att bedöma inom checklisteformatet. Ett exempel på detta är begreppet lekvärde som jag tycker är svårbedömt och som jag tror kräver brukarmedverkan.

Planerings- och förvaltningsredskap

Förutom som ett inventerings- och analysverktyg kan checklisten även användas när man ska

ta fram ett program för lekparkar. Det gäller både för översiktliga lekparksprogram och i projekteringsstadiet. Det kan också behövas när man ska ta fram skötselplaner för lekparkerna. Slutligen kan det vara ett kunskapsunderlag i kommunikationen mellan planerare, projektörer, entreprenörer, förvaltare och brukare.

Sammanfattning forskningsfråga 1

Kort sammanfattat är lekparkar, som fungerar som bra gröna mötesplatser för alla, komplexa, landskapsanpassade platser med stor variation avseende upplevelser och aktivitetsmöjligheter. När det gäller användningen av arbetsverktyget är dess format lätthanterligt i fält men vissa aspekter har det varit svårt att hitta rätt beskrivande nyckelord för och en del faktorer är svårbedömda. Det krävs också kunskap för att kunna hantera verktyget på ett lämpligt sätt. Det vill säga utbildning om rumslighet, växtmaterial och människors behov.

2. Vilka utvecklingsmöjligheter har arbetsverktyget i fallstudien?

Jag ser inte det här arbetsverktyget som ett färdigt redskap utan mer som ett förslag på hur man kan gå tillväga. På Lidingö fungerade det bra mycket på grund av att standarden när det gäller variation

är relativt låg. När enbart få lekparkar har en sådan elementär utrustning som belysning förstår man att det finns mycket att göra.

I en kommun där man har kommit längre kanske det krävs andra parametrar. Jag har dock svårt att avgöra vilka dessa aspekter i så fall skulle vara. Däremot tror jag säkert att det finns flera aktivitetsförutsättningar för olika målgrupper som inte har kommit med i checklistan.

Genusperspektivet

Det är framförallt ungdomar som det har varit svårt att hitta aktivitetsförutsättningar för. Anledningen till detta är att man i allmänhet är osäker på vad ungdomarna gör och skulle vilja göra i sin utemiljö och detta gäller speciellt unga tjejer (Faskunger 2008, s. 41; Hart 2002, s. 143). Då man ska satsa på ungdomar anlägger man gärna fotbollsplaner och skejtparker men där hittar man vanligtvis inte många tjejer. Genusperspektivet är således en parameter som man borde titta närmare på och som skulle kunna utveckla verktyget ytterligare men det känner jag inte att jag har underlag till att göra här.

Tillgänglighet

Tillgänglighet för funktionshindrade är också en mycket viktig del som det här arbetsverktyget inte går djupare in på. Det går för det mesta att avgöra om anpassningar har gjorts, men att skapa en lista på olika typer av anpassningar att checka av kände jag låg utanför examensarbetets ramar.

Medborgardialog

Det finns en mängd olika sätt att hämta in brukarnas åsikter om utemiljöer på. Detta ämne är dock ett helt arbete i sig och därför inget jag tänker gå in på här. Men jag förstår absolut värdet och nödvändigheten i att ta kontakt med brukarna. Och jag tror också att det skulle kunna vara ett sätt att få hjälp med att utveckla metoden.

Det svåra är att avgöra i vilket läge man ska kontakta brukarna och på vilket sätt. Man vill inte riskera att bygga upp människors förväntningar, sedan göra dem besvikna och då mindre villiga att engagera sig nästa gång man vill ha deras åsikter. Man måste också ha pengar och tid att lägga ner då processen blir mer krävande men säkerligen också mer givande och i längden spar pengar.

Värdering

När man tittar på arbetsverktygen i litteraturstudien så har många av dem ett system för värdering. Detta är något jag funderade över när jag skapade arbetsverktyget på Lidingö men som jag kände att jag inte hann med då.

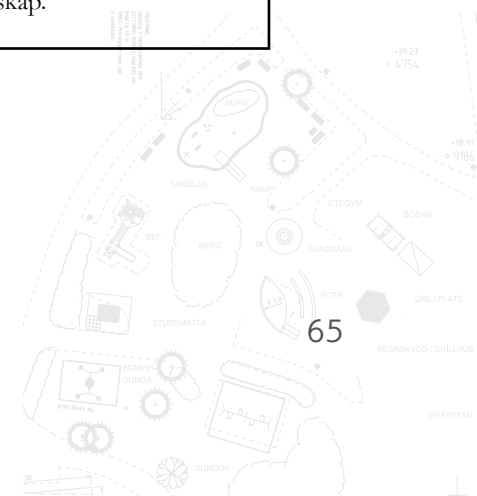
Att värdera är komplicerat och frågorna är många. Vad det är man värderar och för vem? Går det egentligen som vuxen att förstå vad barn upp till arton år anser vara en bra lekmiljö och vad de egentligen skulle vilja göra där? Vad vi ser som en sten kanske blir till ett stort berg i det lilla barnets ögon, några få träd blir till en skog, en vattenpöl till en sjö och så vidare. Är det istället vad vi vuxna värdesätter som kommer fram? Det läggs ner en

massa pengar på lekparkar varje år, men lägger vi pengarna på rätt saker?

Jag tycker emellertid att det finns en poäng i att värdesätta utemiljöer. Inte minst som ett försök att påbörja att höja värdet på dessa ytor. Det är också ett effektivt sätt att kommunicera med politiker och allmänheten. En värdering kan ligga till grund för statistik vilket kan vara ett bra förvaltningsredskap som går att följa upp. Därför har jag utvecklat ett värderingsverktyg som är som en fjärde del av arbetsverktyget från fallstudien och som redovisas i nästa kapitel.

Sammanfattning forskningsfråga 2

När det gäller utvecklingsmöjligheter finns det flera vägar att gå. De jag skulle vilja titta närmare på men inte har haft möjlighet till i det här arbetet är genusperspektivet, tillgänglighetsperspektivet samt möjligheterna som medborgardialog kan medföra. Det som jag också tyckte var intressant och som jag har valt att fördjupa mig i den här uppstasen är hur man kan gå tillväga för att värdera lekparkar. Detta för att kunna höja lekparkers värde, för att lättare kunna kommunicera information samt för att få ett användbart förvaltningsredskap.

Förslag

Som en utveckling av arbetsverktyget ifrån fallstudien på Lidingö, föreslår jag ett värderingssystem. Genom att plocka ut vissa värderingsgrundande aspekter från checklisten och poängsätta dem kan man få fram siffror och statistik som är överskådliga. Resultat som går att förmedla till exempelvis politiker, på ett lättförståeligt sätt. I sin helhet kan verktyget från fallstudien tillsammans med detta värderingssystem användas för att beskriva området, göra tolkningar, värdera dessa tolkningar och sedan föreslå åtgärder. Fokus ligger återigen på hur lekparkerna är som gröna mötesplatser för alla målgrupper.

Värderingssystemet

Litteraturstudien visar att för att kunna tilltala flera målgrupper och vara en attraktiv grön mötesplats krävs variation och kvalitet (Nilsson 2006, s. 29). Värderingssystemet går därför ut på att ju större variation och ju högre kvalitet en lekpark har, desto högre poäng. Checklisten från fallstudien är nödvändig som ett första steg att utgå ifrån när man gör bedömningarna. Vissa av dessa aspekter och kategorier av aspekter har valts ut som värderingsgrundande och det är de som poängsätts. De fyra första kategorierna kommer ifrån *Allmänna faktorer* och de åtta sista ifrån *Befintlig miljö*.

Värderingschecklisten

	Aspekt	1	2	3	4	5	6	Poäng
1	Storlek	mycket liten	liten	ganska liten	ganska stor	stor	mycket stor	
2	Identitet	mycket svag	svag	ganska svag	ganska stark	stark	mycket stark	
3	Kommunikationer	mycket dåliga	dåliga	ganska dåliga	ganska bra	bra	mycket bra	
4	Placering i landskapet	mycket dålig	dålig	ganska dålig	ganska bra	bra	mycket bra	
5	Utrustningsutbud	mycket dålig	dålig	ganska dålig	ganska bra	bra	mycket bra	
6	Lokalklimat	mycket dåligt	dåligt	ganska dåligt	ganska bra	bra	mycket bra	
7	Rumslig variation	mycket liten	liten	ganska liten	ganska stor	stor	mycket stor	
8	Vegetativ variation	mycket liten	liten	ganska liten	ganska stor	stor	mycket stor	
9	Vattenintegration	mycket dåligt	dåligt	ganska dåligt	ganska bra	bra	mycket bra	
10	Vinteranpassningar	mycket dåligt	dåligt	ganska dåligt	ganska bra	bra	mycket bra	
11	Aktivitetsförutsättningar	mycket liten variation	liten variation	ganska liten variation	ganska stor variation	stor variation	mycket stor variation	
12	Målgruppsanpassningar	mycket få	få	ganska få	ganska många	många	väldigt många	

De 12 kategorierna kan få poäng på en skala mellan 1 och 6. Skalan är uppdelad i en undre och en övre del och det inte går att ge några mellanbetyg. Ett mål för förvaltaren kan vara att få enbart poäng på den övre skalan. En motivering av poängsättningen ska också medfölja. Den visar vad som är bra eller dåligt och förklarar bedömningen. Uppå flera aspekter som tillgodosätts desto bättre. Totalt kan en park få 72 poäng men det är dock osannolikt. Det är också viktigt att man utgår ifrån platsens förutsättningar och lekparkstypen då de fyller olika funktioner i lekparksbeståndet.

Lekparkernas storlek påverkar platsens utbud och förutsättningar. Ett stort område har naturligt större möjligheter att tillgodose fler målgrupper. De mindre lekparkerna är viktiga för närhetsaspekten, men ju mer mark som avsätts för lek desto bättre (Carstensen 2004, s. 18). En större närléspark kan därför få samma poäng som en större lokal- eller stadsdelslekspark. (För lekparkstypstorlekar se s. 45)

Att en park har en tydlig identitet är viktigt och parkens namn bidrar till platsens unicitet (Harvard 2006, s. 26). De naturliga förutsättningarna samt gestaltningen kan ge parken en stark karaktär. Hur väl man har tagit tillvara på och åstadkommit detta

Att man kan ta sig till platsen är avgörande för att den ska kunna användas. Ju fler möjligheter desto bättre (Johansson et al. 2009, s. 6).

En bra placering i förhållande till naturförutsättningarna, lokala målpunkterna samt trafiken i området är viktigt för upplevelsen och säkerheten (M. Bergman, personlig kommunikation, 15 mars, 2012).

Ju större utbud av funktionella och dekorativa objekt och ju bättre integrerade de är i den övriga gestaltningen, desto bättre (Nilsson 2006, s. 29).

Solchanser, vandrande skugga, nederbördsskydd, läplatser och vindskydd är viktigt (Norén-Björn et al. 1993, s. 61). Hur bra lokalklimat som platsen har naturligt eller som har åstadskommits bedöms här.

En variation i rumslighet samt en hög kvalitet på dessa rum skapar många aktivitetsmöjligheter och gör platsen mer attraktiv (Mårtensson 2009, s. 167; Harvard 2006, s. 26). Detta beror naturligtvis på parkens förutsättning vad det gäller storlek. Återigen får poängen anpassas efter lekparkstyp.

En variation när det gäller vegetationstyper och arter med fokus på årstiderna och sinnliga kvaliteter är essentiellt i leklandskapet (Johansson et al. 2009, s. 24). Ju fler sinnen som aktiveras, desto bättre.

Vatten är populärt och har många fördelar (Harvard 2006, s. 54). Att använda dagvatten är ett sätt (Norén-Björn 1977, s. 192) Hur väl vattnet är integrerat i platsens utformning avgör poängen.

Man får inte glömma bort vinterns aktiviteter (Harvard 2006, s. 28). Hur väl man har lyckats med vinteranpassningarna avgörs här.

Ju större variation i aktivitetsförutsättningar desto högre poäng (Bengtsson 1981, s. 161; Rasmussen, 2004, s. 162). Denna kategori korrelerar med lekarkstypen då en stor plats har större möjligheter.

Ska man skapa gröna mötesplatser för alla målgrupperna gäller det att det finns anpassningar för alla (Harvard 2006, s. 18). Fler anpassningar ger högre poäng.

För att illustrera hur en sådan här värdering kan gå till har jag tagit med ett exempel på följande sidor. Återigen är det Skärsätraparken som bedöms.

Värderingschecklistan - Skärsätraparken

	Aspekt	1	2	3	4	5	6	Poäng
1	Storlek	mycket liten	liten	ganska liten	ganska stor	stor	mycket stor	2
2	Identitet	mycket svag	svag	ganska svag	ganska stark	stark	mycket stark	4
3	Kommunikationer	mycket dåliga	dåliga	ganska dåliga	ganska bra	bra	mycket bra	4
4	Placering i landskapet	mycket dålig	dålig	ganska dålig	ganska bra	bra	mycket bra	6
5	Utrustningsutbud	mycket dålig	dålig	ganska dålig	ganska bra	bra	mycket bra	1
6	Lokalklimat	mycket dåligt	dåligt	ganska dåligt	ganska bra	bra	mycket bra	5
7	Rumslig variation	mycket liten	liten	ganska liten	ganska stor	stor	mycket stor	5
8	Vegetativ variation	mycket liten	liten	ganska liten	ganska stor	stor	mycket stor	4
9	Vattenintegration	mycket dåligt	dåligt	ganska dåligt	ganska bra	bra	mycket bra	–
10	Vinteranpassningar	mycket dåligt	dåligt	ganska dåligt	ganska bra	bra	mycket bra	5
11	Aktivitetsförutsättningar	mycket liten variation	liten variation	ganska liten variation	ganska stor variation	stor variation	mycket stor variation	5
12	Målgruppsanpassningar	mycket få	få	ganska få	ganska många	många	väldigt många	4

Exemplet Skärsätraparken

Skärsätraparken används som ett exempel på hur värderingsmetoden kan tillämpas.

Värderingen

Storlek 2p

Parken har en yta på cirka 19 000 m². Med Lidingömått mätt så är parken liten för att vara en stadsdelslekpark

Identitet 4p

Platsen saknar ett officiellt namn, har inga informationsskyltar eller några speciella objekt som särskiljer den från andra lekparker. Den har däremot en vacker natur som också är integrerad i lekparken och på så sätt har den en fin karaktär.

Kommunikationer 4p

Det går att ta sig till området både med tåg, bil och via gc-vägar. Men då lekparken ligger på en kulle är det lite brant och inte helt lätt för små barn, äldre och funktionshindrade att gå dit från bergets fot.

Placering i landskapet 6p

Parkens skyddade läge och användningen av naturförutsättningar gör placeringen utmärkt.

Utrustnings utbud 1p

Platsen har bara papperskorgar.

Lokalklimat 5p

Platsen läge och natur skapar ett bra lokalklimat. Parken har ett väderskydd med sittplatser men fler typer av väderskydd vore bra.

Rumslig variation 5p

Lekparken har en varierad rumslighet med flera mindre och större rum och många bra kvaliteter. Parkens natur är återigen det som ger leklandskapet dess form och fördelar.

Vegetativ variation 4p

Naturmarken gör vegetationen varierad och skapar många möjligheter till aktiviteter. Dock saknas det en mer årtidsanpassad och varierad parkvegetation med till exempelvis blomsterprakt, frukt, bär, fjärilslockande inslag samt odlingsmöjligheter.

Vattenintegration 0p

Parken saknar vattenlek.

Vinteranpassningar 5p

Det finns flera bra vinteraspekter men det saknas också några såsom bra belysning och snöröjning bland aktivitetsutrustningen.

Aktivitetsförutsättningar 5p

Det finns en stor variation av aktivitetsmöjligheter under hela året och för flera målgrupper men som stadsdelslekpark borde det finnas mer för tonåringar, vuxna, seniorer och funktionsnedsatta. Det saknas bland annat grillmöjligheter.

Målgruppsanpassningar 4p

Det finns aktivitetsmöjligheter för alla målgrupper men kunde finnas mer för ungdomar, vuxna, seniorer och funktionshindrade.

Totalt får lekparken 45p.

Användning av värderingsverktyget

Värderingsverktyget syftar till att värdera hur bra lekparkerna är som gröna mötesplatser för alla målgrupper. För att tilltala fler är variation viktigt. Möjligheterna till detta påverkas delvis av vilken lekparkstyp det gäller men mycket kan göras även på mindre ytor. Att en park får en hög poäng innebär att det är en park som man på olika sätt har satsat på. Även om variation är i fokus här är det viktigt att kvantitet inte får gå före kvalitet.

Det är svårt att frånga att poängsättningen blir subjektiv och att den påverkas av de lokala förhållandena inom kommunen. Sammantaget ger det dock en översiktlig fingervisning om lekparkeståndets tillstånd. Detta kan i sin tur användas som ett led i arbetet med att höja naturen och lekparkernas status och prioritering.

Tillgång är en aspekt som inte framgår här. Ju större lekpark desto bättre för variationsmöjligheterna men samtidigt är en liten bättre än igen och många är bra för tillgången.

Att värderingssystemet skulle kunna användas för att nedvärdera ytor är möjligt, men

det skulle snarare innebära att fler insatser för att höja kvaliteten skulle vara nödvändiga än att ytan i sig bedöms som onödig. Däremot skulle man kunna övervärdera platserna och sedan hävda att de inte behöver satsas på. Förhoppningsvis kan motiveringarna hjälpa mot det.

Värderingssystemet utges inte för att mäta lekvärde utan för att värdera den fysiska miljöns kvaliteter utifrån ett landskapsarkitektperspektiv. Detta betyder emellertid inte att man måste vara landskapsarkitekt för att kunna göra bedömningen, men en liknande utbildning eller erfarenhet är nödvändig. I och med att detta redskap är en fortsättning på verktyget i fallstudien så gäller samma kunskapspremissor som för den. Det är således inte en checklista som vem som helst kan använda och det har inte heller varit syftet.

En förutsättning för att en park ska kunna behålla sina fina kvaliteter men också utvecklas på ett bra sätt är hur den sköts. Att en park är dåligt skött betyder inte att det är en dålig park i sig, utan att skötseln behöver ses över. Landskap är i ständig förändring och skötseln är sättet vi formar det på.

Sammanfattning av förslaget

Förslaget visar på ett sätt att värdera lekparken som gröna mötesplatser för alla målgrupper, utefter dess naturliga förutsättningar samt hur de har gestaltats. Fokus är på variation och kvalitet. Förslaget är en fortsättning på verktyget från fallstudien och bör användas tillsammans med detta.

Diskussion

I det här avsnittet presenterar jag några avslutande tankar om måluppfyllelse, vilka nya frågeställningar som kommit fram under arbetets gång samt reflektioner kring framtida utvecklingsmöjligheter.

Måluppfyllelse

Syftet med examensarbetet var att redogöra för och kritiskt granska arbetsverktyget från fallstudien, som jag själv har utformat med hjälp av Lidingö stad. Det tycker jag att jag har lyckats med till stor del.

Litteraturstudien gav mycket värdefull information och de praktiska erfarenheterna jag fick när jag utförde arbetet i fallstudien har också varit mycket användbara. Samtidigt är det svårt att vara objektiv med något som jag själv är så förtrogen med. Det skulle nog krävas att någon annan prövade att använda verktyget för att få fram ytterligare synpunkter.

Då det har varit svårt att få tag i vedertagna metoder för inventering, analys och värdering av lekparker som ska fungera för alla målgrupper ser jag verktyget, tillsammans med utvecklingsförslaget, som ett tillskott och ett förslag på hur ett sådant verktyg kan utformas. Jag hoppas att jag har lyckats göra det tillräckligt generellt användbart för att det ska kunna inspirera och tillämpas av andra i arbete med lekparksförvaltning och hur lekparker även

kan fungera som gröna mötespaltser för alla.

Samtidigt vill jag återigen understryka att det inte är meningen att verktyget ska brukas av vem som helst. Man måste ha utbildning inom området för att kunna använda det på ett adekvat sätt.

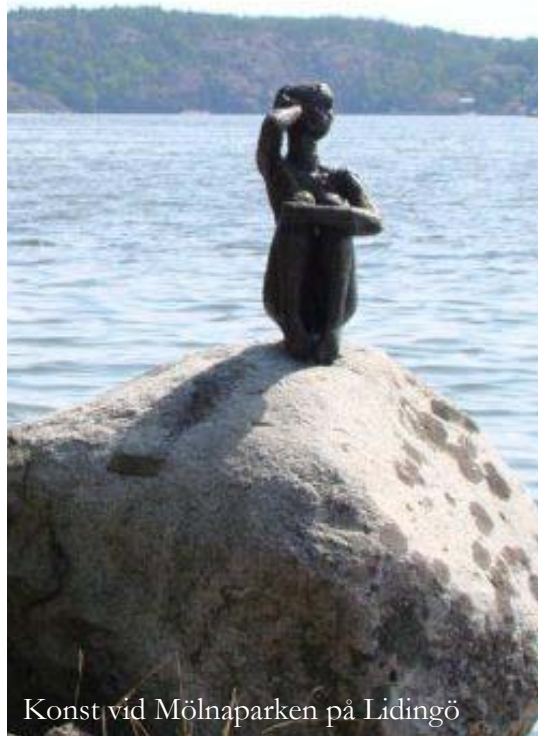
Nya frågeställningar

Normerna

När jag gjorde litteraturstudien tittade jag bland annat på de gamla lekplatsnormerna från 60-talet (Kungliga bostadsstyrelsen, 1964) som togs bort på 80-talet och förvånades över hur aktuella de fortfarande kändes. Kanske har vi idag andra typer av livsstilar, familjekonstellationer, beteendemönster, intressen och boendesituationer. Samtidigt är vi ju fortfarande människor med samma grundläggande behov nu som då.

Jag undrar om man inte i avskaffandet av normerna så att säga ”kastade ut barnet med badvattnet”? Att det faktiskt fanns mycket bra där att ta reda på som istället glömdes bort och att detta ledde till försämringar i utemiljöerna för både barn och vuxna.

Då det är lagarna och riktlinjerna som styr vad som blir gjort ute i kommunerna så borde det vara angeläget att hitta nya riktlinjer för tillgång och utformning av lekplatser (Jansson 2008, s. 27). Kanske som ett sätt att säkerställa att barnens rättigheter till utvecklande lekmiljöer blir tillgodosedda på ett likvärdigt sätt över hela landet.

Konst vid Mölnaparken på Lidingö

Det kan också vara ett sätt för förvaltarna att få mer pengar till dessa miljöer, då det idag verkar vara en lågt prioriterad fråga (Faskunger 2008, s. 41).

Minskad tillgång

Jag undrar hur de stora lekplatsnedläggningarna på 90-talet och den försämrade tillgången på lekplatser som de på många håll har inneburit (Jansson 2008, s. 25), har påverkat generationerna som vuxit upp sedan dess jämfört med tidigare generationer. Finns det någon skillnad i utveckling och hälsobeteenden?

Vad har sedan hänt med de ytor där det förut fanns lekplatser. Är det lekbar naturmark eller har ytorna bebyggts? Det första alternativet behöver i princip inte leda till någon försämring då litteraturstudien visar att naturmiljöer många gånger är att föredra (Norén-Björn 1977, s. 191). Men om lekytorna inte finns kvar är situationen annorlunda.

Att vi över huvud taget har lekplatser idag beror till stor del på att den urbana miljön inte är tillräckligt barnvänlig (Hart 2002, s. 135). För att öka tillgången på utelek miljöer bör man arbeta mer för att skapa barnvänliga städer och tätorter, då skulle kanske behovet av specifika platser för lek minska. Detta borde vara en prioriterad fråga i samhället idag, inte minst som ett sätt att främja folkhälsan (Faskunger 2008, s. 6).

Parkleken

Parkleken har av flera lyfts fram som en idealisk verksamhet då tillgången på utbildad personal ger

möjlighet till flera uppskattade aktiviteter såsom konstruktionslek, odling och djurhållning (Jansson 2008, s. 9). Ändå verkar det ses som en dyr och därför omöjlig verksamhet för många kommuner.

Men behöver det verkligen vara så? Skulle det inte vara möjligt att slå ihop parkleken med fritidsverksamhet så att olika barngrupper till exempel kan vara där vid olika tider?

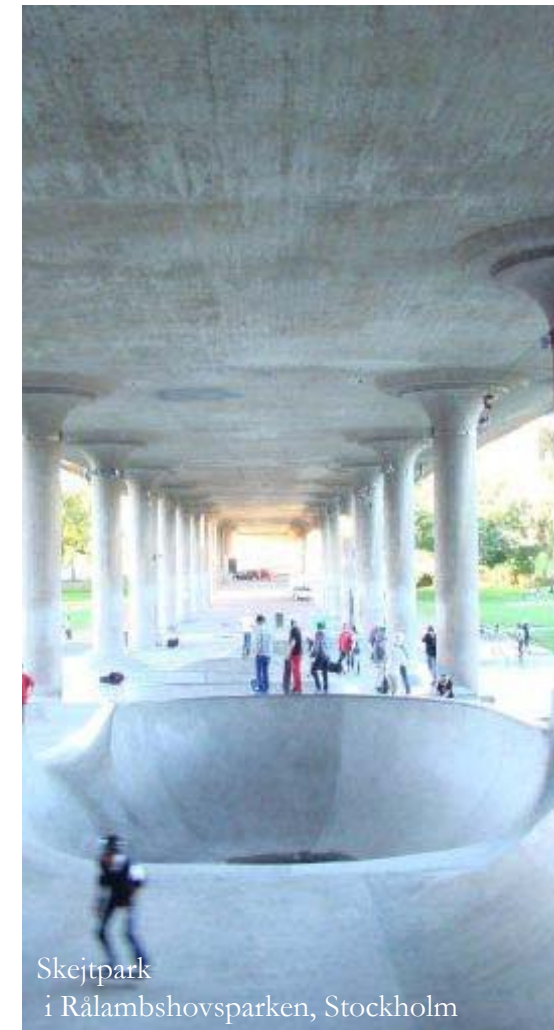
Och skulle det inte också delvis kunna vara en lösning på problemet med minskad rörelsefrihet för barnen, på grund av föräldrarnas oro, om de vet att de befinner sig någonstans där det finns andra vuxna? I ljuset av folkhälsomålen och barnkonventionen är detta ett alternativ som jag tycker att man borde ägna mer uppmärksamhet.

Reflektioner

Brist på praktiska arbetsverktyg

När jag började arbetet med lekparksinventeringen på Lidingö förvånades jag över hur svårt det var att få tag på arbetsverktyg. När jag sedan kontaktade några storsstadskommuner i början av processen med examensarbetet visade det sig att inte heller de hade några vedertagna verktyg för inventering, analys och värdering av lekplatser. Det enda undantaget var Södertälje kommun vars verktyg finns med i litteraturstudien.

Jag undrar om denna brist kan bero på ett lågt intresse för dessa frågor? Jag antar emellertid att det finns redskap hos kommuner och inom

Skejtpark
i Rålambshovsparken, Stockholm

KAMPFER GUNGA
+39.23
+47.54

+38.91
+9.180

SANDLER
BERG
STUDIOMATTA
KOMPIR GUNGA
BANKING
BEF
RUNDENK
GUNGOR

Diskuss

Jag anser att jag har nått målet med att presentera och kritiskt granska verktyget från fallstudien och att jag har skapat ett användbart redskap. Jag undrar dock vad lekplatsnedläggningarna har inneburit och om inte nya normer för lekplatser samt parkleken kan vara lösningar på problemen. Jag har också reflekterat över bristen på arbetsverktyg och utbildning gällande lekplatser. Slutligen tror jag att medborgardialog och ett genusperspektiv skulle kunna bidra till en utveckling av verktyget.

Referenser

Tryckta källor

Barnombudsmannen (2012). *Barnets bästa: från vision till verklighet*. 1. uppl. Stockholm: Barnombudsmannen.

Bengtsson, Arvid (1981). *Lekmiljö-Livsmiljö*. Gummessons Tryckeri AB, Falköping.

Boldemann, Cecilia, Dal, Henrik, Blennow, Margareta, Wester, Ulf, Mårtensson, Fredrika, Raustorp, Anders & Yuen, Katarina (2005). *Scamper. Förskolemiljöer och barns hälsa*. Rapport 2005:3. Stockholm: Centrum för folkhälsa. Tillgänglig: <http://www.nynashamnsnatorskola.se/pdfHtm/Scamper.pdf> (2012-04-06).

Boldemann, Cecilia, Dal, Henrik, Blennow, Margareta, Wester, Ulf, Mårtensson, Fredrika, Raustorp, Anders & Yuen, Katarina (2006) Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. *Prev Med*, 42:301-8. Tillgänglig: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0091743505002380> (2012-03-26).

Boverket (2007). *Bostadsnära natur: inspiration & vägledning*. 1. uppl. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/Bostadsnara_natur.pdf (2012-04-06).

Bucht, Eivor (1997) *Public Parks in Sweden 1860-1960*. Institutionen för landskapsplanering, SLU Alnarp.

Carstensen, Trine Agervig (2004) Rum till børn – legepladser som børns steder. *Nordic Journal of Architectural Research* 1: 11-24.

Faskunger, Johan (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet: en kunskaps-sammanställning för regeringsuppdraget "Byggd miljö och fysisk aktivitet"*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig: http://folkhalsostämman.se/PageFiles/3380/R200703_Byggd_miljo_webb.pdf (2012-04-06).

Faskunger, Johan (2008). *Barns miljöer för fysisk aktivitet: samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig: http://www.fhi.se/PageFiles/3850/R200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf (2012-04-06).

Grahn, Patrik (1991). *Om parkers betydelse: parkers möjligheter att underlätta och berika föreningsverksamhet och arbete på daghem, skolor, servicehus och sjukhus*. Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Grahn, Patrik (red.) (1997). *Ute på dagis: hur använder barn daghemsgården?: utformningen av daghemsgården och dess betydelse för lek, motorik och koncentrationsförmåga*. Alnarp: MOVIUM.

Grahn, Patrik (2007) Barnet och naturen. I: Dahlgren, Lars Owe (Red.) *Utombuspedagogik som kunskapskälla: närmiljö blir lärmiljö*. Lund: Studentlitteratur.

Halldén, Gunilla (2003) Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8: 12-23. Tillgänglig: <http://www.ped.gu.se/biorn/journal/pedfo/pdf-filer/hallden.pdf> (2012-04-06).

Hart, Roger (2002). Containing children: some lessons on planning for play from New York City. *Environment & Urbanization* 14 (2): 135-148. Tillgänglig: <http://eau.sagepub.com/content/14/2/135.full.pdf+html> (2012-03-27).

Harvard, Ingegerd (2006). *Mer åt fler på lekplatsen: bra lekplats för barn med funktionshinder blir bättre lekplats för alla*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting. Tillgänglig: http://brs.skl.se/brsbibl/kata_documents/doc38085_1.pdf (2012-04-06).

Heurlin-Norinder, Mia (2005). *Platser för lek, upplevelser och möten: om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2005.

Johansson, Anna-Karin, Kollberg, Sara & Bergström, Kent (2009). *Grönområden för fler: en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Referenser

Tillgänglig: <http://www.fhi.se/PageFiles/3834/R2009-2-Gronomraden-for-fler.pdf> (2012-04-06).

Kristensson, Eva (2003) *Rymlighetens betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext*. Institutionen för arkitektur, Lunds universitet. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=21189&fileId=838947> (2012-03-26).

Kungliga bostadsstyrelsen (1964) *God Bostad– idag och imorgon*. Stockholm.

Kylin, Maria (2004). *Från koja till plan - om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang*. Diss. (sammanfattning) Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/600/1/A472MariaKylin.pdf> (2012-04-06).

Kylin, Maria (2005). Kojan är barnets sätt att ta plats i världen. *Många kojor och mycket spring*, Gröna Fakta 2005:3, 5-6, Alnarp. Movium. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/medlem/dokument/GronaFakta/Fakta2005-3.pdf> (2012-04-06).

Laike, Thorbjörn (1994). *Låt skolgårdarna grönska*. Gröna Fakta 1994:6. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Lenninger, Anna & Olsson, Titti (2006). *Lek äger rum: planering för barn och ungdomar*. Stockholm:

Formas.

Lieberg, Mats (1998). Ungdomens platser. I: Titti Olsson, *Människans natur: det grönas betydelse för vårt välbefinnande*. Stockholm: Byggforskningsrådet.

Lindqvist Åsa (2007). *Leken runt hörnet*. Aktiva skolföräldrar, okt, 45.

Moore, Robin C (red.) (1987). *Play for all guidelines: planning, design, and management of outdoor play settings for all children: workbook*. Berkeley, Calif.: MIG Communications.

Mårtensson, Fredrika (2004). *Landskapet i leken: en studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/803/1/Fredrika20050405.pdf> (2012-04-06).

Mårtensson, Fredrika (2005). Barn vill vara där det händer saker. *Många kojor och mycket spring*, Gröna Fakta 2005:3, 2-4. Alnarp. Movium. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/medlem/dokument/GronaFakta/Fakta2005-3.pdf> (2012-04-06).

Mårtensson, Fredrika & Kylin, Maria (2005). *Många kojor och mycket spring: att planera med barns perspektiv*. Alnarp: Movium, SLU. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/medlem/dokument/GronaFakta/Fakta2005-3.pdf> (2012-04-06).

Nilsson, Nic (2002) *Barnens stad: En barnvänlig stad för barns bästa, lek och inflytande*. Stockholm: IPA – Barns rätt till lek.

Nilsson, Nic (2003). *Barnperspektiv på planeringen*. Version 1 Karlstad: IPA - Barns rätt till lek.

Nilsson, Nic (2006). *Det saknade barnperspektivet i planeringen*. Karlstad: IPA – Barns rätt till lek.

Nilsson, Nic (2007). *Planera för utelek*. Karlstad: IPA - Barns rätt till lek.

Nilsson, Per (1998). *Fritid i skilda världar: en undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Norén-Björn, Eva (1977) *Lek, lekplatser, lekredskap: En utvecklingspsykologisk studie av barns lek på lekplatser*. Helsingborg: Liber förlag.

Norén-Björn, Eva, Andersson, Inger & Mårtensson, Fredrika (1993). *Uteboken*. 1. uppl. Stockholm: Liber utbildning.

Norfolk, Donald (2003). *Läkande trädgård*. Stockholm: Natur och kultur/LT.

Olsson, Titti (2010). *Lekens natur*. Gröna Fakta 2010:7. Alnarp: Movium, SLU.

Prellwitz, Maria & Tamm, Maare (1999) Attitudes of key persons to accessibility problems in playgrounds for children with restricted mobility: A study in a medium-sized municipality in northern Sweden. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 6: 166-173. Tillgänglig: <http://informahealthcare.com/doi/pdf/10.1080/110381299443645> (2012-03-26).

Prellwitz, Maria, Tamm, Maare & Lindqvist, Rafael (2001) Are playgrounds in Norrland (northern Sweden) accessible to children with restricted mobility? *Scandinavian Journal of Disability Research* 1: 56-68. Tillgänglig: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15017410109510768> (2012-03-26).

Prellwitz, Maria & Skär, Lisa (2007) Usability of playgrounds for children with different abilities. *Occupational Therapy International* 14: 144-155.

Rasmussen, Kim (2004) Places for children – Children's places. *Childhood*, vol 11(2): 155-173.

Rasmusson, Bodil (2003) *Ett nytt paradigm i synen på barn och barndom: Innebörd, genomslag och konsekvenser i sambandsplaneringen* (Elektronisk) Stockholm: (s.n). Statens Offentliga Utredningar 2003:127, Bilaga 8. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/25/84/d58aed7c.pdf> (2012-03-30). Sandberg, Kerstin (red.) (1999). *Möjligheternas trädgård: en trädgård för alla*. 1. uppl. Stockholm:

Utbildningsradion.

Sellers, Inger (2002). *Hur beaktas barns intressen i fysisk planering?*. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län.

Sverige. Statens planverk. (1975) *Anordningar på tomt mm, 81:5, Svensk byggnorm: SBN 1975*. Stockholm, Statens planverk. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Bygga--forvalta/Bygg--och-konstruktionsregler-ESK/aldre-byggregler/SBN/> (2012-03-25).

Wohlin, Hans (1961) *Barn i stad: en studie i tre delar av barns utelek och trafiksäkerhet i nya bostadsområden*. Stockholm: KTH.

Woolley, Helen. (2008) Watch This Space! Designing for Children's Play in Public Open Spaces. *Geography Compass* 2(2): 495–512. Tillgänglig: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1749-8198.2008.00077.x/pdf> (2012-03-27).

Åkerblom, Petter (2000). Barnens rättigheter – vuxnas skyldigheter. *Risk för lek!*, Gröna Fakta 2000:4, 4-5, Alnarp. Movium. Tillgänglig: <http://www.movium.sl.se/medlem/dokument/GronaFakta/Fakta2000-4.pdf> (2012-04-06).

Ärlemalm-Hagsér, Eva (2008). Skogen som pedagogisk praktik ur ett genusperspektiv. I: Jane Brodin & Anette Sandberg (Red.), *Miljöer för lek, lärande och samspel*. 1. Uppl. (s. 107-132) Lund:

Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Barnombudsmannen (2012). *Uppdrag, organisation och arbetssätt* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.barnombudsmannen.se/om-oss/uppdrag-organisation-och-arbetssatt/> (2012-05-07).

Beck-Friis, Maria (2003) *Förskolors inställning till och användning av stadens natur* (Elektronisk). Tillgänglig: http://ex-epsilon.sl.se:8080/archive/00000198/01/exjobb_13.pdf (2012-03-16).

Chronvall, Sara (2010). *En handbok i utformning av förskolors utemiljöer - trädgårdar att lära och leka i* (Elektronisk). Tillgänglig: http://stud.epsilon.sl.se/1197/1/Chronval_S_100524.pdf (2012-03-15).

Folkhälsoinstitutet (2010). *Övergripande mål för folkhälsa* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/> (2012-03-14).

Jansson, Märit (2008). *Kommunala lekplatser i tider av förändring* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-1-169> (2012-03-14).

[illegible]

03-15).

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf> (2012-03-14).

Muntliga källor

Bergman, Michael. Samtal den 15 mars 2012 på natur och parkenheten, Tekniska förvaltningen, Lidingö stad.

Bildkällor

Alla foton av Hanna Chatti om inte annat anges.

Teckningarna på sidan 20-33 kommer ifrån:
Moore, Robin C (red.) (1987). *Play for all guidelines: planning, design, and management of outdoor play settings for all children: workbook*. Berkeley, Calif.: MIG Communications

Lekplatsritningarna, ortofotot över Lidingö på s. 42 och över Skärsätra på s. 55 är från Tekniska förvaltningen på Lidingö stad.

Kartan över Stockholm på s. 42 är från Google Maps (Elektronisk). Tillgänglig: <http://maps.google.se/> (2012-08-20).

Bilaga

Detta är en redogörelse för relevanta paragrafer och artiklar som gäller barns rätt till lek och utveckling.

Plan- och bygglagen (2010:900)

2 kap. Allmänna och enskilda intressen

7 § Vid planläggning enligt denna lag ska hänsyn tas till behovet av att det inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse finns

2. torg,
3. parker och andra grönområden,
4. lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse

8 kap. Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser

Tomter

9 § En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Tomten ska ordnas så att

1. naturförutsättningarna så långt möjligt tas till vara,
5. personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna komma fram till byggnadsverk och på annat sätt använda tomten, om det med hänsyn till terrängen och förhållandena i övrigt inte är orimligt, och

6. risken för olycksfall begränsas.

Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse.

Allmänna platser och andra områden

12 § Det som gäller i fråga om tomter enligt 9–11 §§ ska i skäligen utsträckning tillämpas också på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader, dock att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna använda platsen eller området i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av denna lag.

Ett hinder mot tillgänglighet eller användbarhet på en allmän plats ska alltid avhjälpas, om hindret med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkelt att avhjälpa. Lag (2011:335).

Underhåll och varsamhet

15 § Om det på tomten finns en anordning som är avsedd att uppfylla kraven i 9 §, ska den i skäligen utsträckning hållas i sådant skick att den fyller sitt ändamål. Lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas.

Byggnadsnämnden får besluta att det ska

planteras på tomten och att befintlig växtlighet på tomten ska bevaras, om det behövs för att uppfylla kraven i första stycket.

Boverkets författningssamling

(BFS 1993:57 med ändringar till och med BFS 2008:6), avsnitt 8:93 BBR

”Fasta lekredskap ska anordnas så att risken för personskador begränsas. Underlaget till gungor, klätterställningar och dylika redskap ska vara stötdämpande och i övrigt så utformat att risken för personskador vid en olycka begränsas.”

(BFS 2003:19 HIN) 18 § HIN

”Brister som gör det svårt för barn med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att alls använda lekplatsen samt brister som gör det svårt för föräldrar med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att vistas på lekplatsen tillsammans med sina barn, bör åtgärdas.”

Barnkonventionen

(UNICEF Sverige 2009)

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet.
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 6

2. Konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 24

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering.

Artikel 27

- 1 Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.
- 2 Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till

barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Folkhälsomål

(Folkhälsoinstitutet 2010).

1. Delaktighet och inflytande i samhället

Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan. Brist på inflytande och möjligheter att påverka den egna livssituationen har ett starkt samband med hälsa. Rätten till delaktighet och inflytande gäller oavsett kön, etnisk eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. För att nå det övergripande nationella folkhälsomålet ska särskild vikt läggas vid att stärka förmågan och möjligheten till social och kulturell delaktighet för ekonomiskt och socialt utsatta personer samt vid barns, ungdomars och äldres möjligheter till inflytande och delaktighet i samhället.

Bilaga

3. Barns och ungas uppväxtvillkor

Förhållanden under barn- och ungdomsåren har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan under hela livet. I folkhälsopropositionen bedömer regeringen att barn och unga är en av de viktigaste målgrupperna inom folkhälsoarbetet. Insatser för att främja barns långsiktiga hälsa kan ske på flera arenor.

5. Miljöer och produkter

En hälsofrämjande och säker yttre miljö. Det handlar om hela vår fysiska omgivning – luft, mark, vatten samt den bebyggda miljön.

9. Fysisk aktivitet

Regelbunden fysisk aktivitet främjar hälsa och välbefinnande samt har en sjukdomsförebyggande effekt. Målet för de samlade insatserna inom detta område är: ökad fysisk rörelse, mer fysisk rörelse i skolan och i anslutning till arbetet, mer fysisk rörelse under fritiden.

15. God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas.

Miljökvalitetsmål

(Naturvårdsverket 2012)

Precisering enligt prop. 2009/10:155

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö innebär bland annat att:

- den bebyggda miljön ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur så att alla människor ges möjlighet till ett rikt och utvecklande liv och så att omfattningen av människors dagliga transporter kan minskas,
- det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap med särskilda värden värnas och utvecklas,
- städer och tätorter planeras utifrån ett sammanhållet och hållbart perspektiv på sociala, ekonomiska samt miljö- och hälsorelaterade frågor,
- natur- och grönområden med närhet till bebyggelse och med god tillgänglighet värnas så att behovet av lek, rekreation, lokal odling samt ett hälsosamt lokalklimat kan tillgodoses,

16. Ett rikt växt- och djurliv

Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd. Biologisk mångfald främjar folkhälsan genom att många natur- och kulturmiljöer är en viktig källa till rekreation och friluftsliv.

Precisering enligt prop. 2009/10:155

Miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv innebär bland annat att:

- samhällets insatser för att bevara den biologiska mångfalden bedrivs med ett landskapsperspektiv på förvaltningen av ekosystemen,
- människor har tillgång till natur- och kulturmiljöer med ett rikt växt- och djurliv, så att det bidrar till en god folkhälsa,
- det biologiska kulturarvet förvaltas så att viktiga natur- och kulturvärden består,
- samhället och dess medborgare har en bred kunskap om och förståelse för vikten av biologisk mångfald och traditionell och lokal kunskap om biologisk mångfald och dess nyttjande bevaras och används när så är lämpligt.